

**S A S**

**VEGYES TÁRGYU  
I R A T O K**

A Z

**OLVASNI ÉS TUDNI MÉLTO**

**MINDEN ÁGAIBÓL.**

**TÖBB TUDÓSOKKAL EGYESÜLVE**

**KIADTA**

**THAISZ ANDRÁS.**



**VIII. KÖTET.**

42.28

**PESTEN,**

**KÖNYVÁROS WIGAND OTTO SAJÁTJA.**

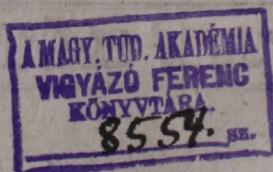
Megjelent December 27. 1831.

304278



Csak mindenoldalu vizsgálat által lelhetni fel az igazságot, 's ez csak a' gondolatok legszabadabb közlése által valósulhat. Hol a' beszéd korlátos, ott rab a' nyelv 's csak rabként szól.

*Gróf Szécheny István*  
*Hitel.*



Nyomtatta Landerer Pesten.



## FOGLALAT.

---

	lap.
<b>M</b> ontaigne gondolatjai. Az Emberről. Superint. Kis János.	1
Mahmud török császárhoz.	13
<b>A'</b> hirtelenkedő szerelem szomorú áldozati (Ovid után)	
Fel-Apáthi Molnár Sándor.	14
<b>A'</b> Pygmaeusokról. (Banier és Ballenstädt szerint.) Edvi Illés Pál.	17
<b>A'</b> kevélység. Lengyel György.	28
Oroszlankő. Homokay Pál.	29
Kazinczy dicsőült árnyékához. Lencsés.	67
<b>A'</b> költés nemei röviden 's tulajdon versnem és versírás módja az olasz, francia, angol 's német literatrá- ban. Döbrentei Gábor.	68
Hiuság. Hrabovszky Dávid.	122
Erőnyílása. Hrabovszky Dávid.	—
Hazafini észrevétel. Mindszenty Antal.	123
Alapmondás. Ponorí Thewrewk József.	133
Sz. a barátom születése napjára. Fel-Apáthi Molnár Sándor.	134
Chegery András. Burian Pál.	135
Alapmondások. Ponorí Thewrewk József.	136
Az isteni gondviselés igazságos ez életbeli szerentsére és szerentsétlenségre nézve. Horváth János.	137
Kettős kötelem.	141
<b>A'</b> nyelvről és szükségé határaitól. —gh—	142
Bölcsődal. Ponorí Thewrewk József.	145
<b>A'</b> komondor és farkas. Bóta János	146
Rejtett szavak. Lencsés.	147

---





## *Montaigne gondolatjai.*

### A z E m b e r r ől.

**B**izonyára az ember megfoghatatlan hiu, változékony 's állhatatlan teremtmény; mindenestül és mindenképen egy sokféle tarkaságokból álló muzivmunka. — Nehéz, igen nehéz őtet állandó, bizonyos 's egyszerű regula alá venni.

Az ember tulajdonképi betse szívében és akaratjában áll, abban áll igaz betsülete. — Így az igaz vitézség is csak a' lélek feltételeinek 's szándékainak, nem a' tzomboknak és öklöknek erősségében, nem a' hadiló bátorságában, sem fegyvereink jószágában, hanem magunkban áll.

Ha néha magunk vizsgálásával akarnánk magunkat mulatni, 's ha azon időt, mellyet gyakran mások megítélésében 's minket nem illető dolgok birálásában vesztegetünk el, inkább magunk megesmérésére forditanánk, hamar észrevennénk, melly erőtlen 's töredékeny részekből van természetünk össze rakva. Valljon tökéletlenségünknek nem szembe tűnő bizonyysága e az, hogy nyugal munkat 's megelégedésünket a' világon semmire sem tudjuk fundálni? és hogy képzelődéseink 's vágyásaink miatt nints tehetségünkben azt választani, a' mi javunkra szolgál? — Ennek bizonyysága a' böltselfedőknek még eddig el nem végzett 's talám soha el sem végeztethető perlekedése ezen kérdés eránt: miben kell az ember legfőbb javát keresni?

Ha az ember még olly bölt is, mindenkor csak ember marad, 's mi töredékenyebb 's mulandóbb a' földön, mint ő? A' böltselfedő nem veszi el természet i minéműségünket. — Eleget tesz a' bölt s, ha hajlandóságait mérsékelni tudja. Mert azokat

egészen kiirtani nintsen hatalmában. — Már Aristoteles is azt mondotta, hogy a' legjelesebb lélek sem mentes valamelly tsekély esztelenségtől.

Az embernek vigyázni kell, mikor a' maga be-tsüárát ki akarja szabni. — Magáról a' valóságnál kevesebbet mondani, bolondság, 's nem szerénység; Aristoteles ezt gyávaságnak 's alatsónyságnak nevezi. Magáról a' valóságnál többet mondani, nem mindenkor nagyralátás, hanem néha ostobaság. — Tsak azok tartanak magokról felesleg sokat, kik tsak melleleg 's akkor tekintik meg fél szerént magokat, mikor egyéb dolgok nintsen. — Ha ki azt véli, hogy sokat tud, 's másokra a' maga képzelt magasságáról megvetve néz le, emelje fel szemeit maga felett az el-mult századok magasságára; 's nem sokára be fogja huzni tsigaszarvait, ha ezereket lát olyan lelkeket, kiknek ő nem méltó sarujik kötőjét is megoldani. — Az olyat akármelly indulat sem könnyen tsábitja el felfuvalkodásra, ki magával számot vetvén erőtlenségeit 's gyengeségeit is adósságai közé számlálja.

Mind e' mellett is a' magabizottság 's magameghittség természeti nyavalyája az embernek. Az ember minden állatok között a' legnyomorultabb, leg-töredékenyebb 's mégis legkevélyebb teremtmény. Érzi, hogy a' porban hever, 's az egész teremtés minden élő állatai között a' legalatsonyabb, leglelketlenebb 's a' rothadáshoz legközelebb eső osztályhoz tartozik, az épület legalsó emeletében lakik 's az égtől legtávolabb van, 's mégis kevélységében a' hóld járásán feljölemelkedvén az eget lábai zsámo-lyává akarja tenni. Ezen nagyralátás tselekszi azt, hogy magát az Istennel egy karba helyhezteti 's magának isteni jelességeket tulajdonít, 's magát minden egyéb teremtményektől különválasztja.

Ezen magameghittség okozza azt is, hogy az ember egyéb állatoknak, mellyek a' teremtett világban testvérei 's atyafijai, felettébb kevés lelki tehetséget tulajdonít, 's tsak annyit enged, a' mennyi neki tetszik. De vallyon mi módon tudhatja meg értelmével az ember az ugy nevezett oktan állatok



titkos belső mivoltát, 's ha azokat magával össze- hasonlitja, mi módon hozhatja ki azt az ostobaságot, melyet nekik tulajdonít? — Ha én a' matskával játszom, ki ítélheti meg, ha valjon én szolgállok e inkább néki időtöltésül, mint ő énnékem? Tréfát üzünk egymással. Ha én a' tréfálást tetszésem szerint elkezdhetem 's elvégezhetem, ugyanazt szintén úgy tselekedheti ő is. Plátó, midőn a' Saturnus alatt volt arany időt rajzolja, az akkor élt emberek fő boldogságai közé számlálja azt is, hogy az oktalan állatokkal társalkodtak, azoktól tanultak, azoknak tulajdonságait 's külömbiségeit megismerték, 's az által teljes tudományra 's okosságra tévén szert, sokkal tovább és szerentsésebben éltek, mint mi élhetünk.

Az oktalan állatok tsaknem minden tselekedeteiben 's munkájiban már észreveheti az ember, melly sokkal hátrább áll az ő mestersége, midőn őket utánozni akarja. Mi minden mesterségeinkben 's műveinkben, ha még olly tökéletlenek is, kénytelenek vagyunk tehetségeinket 's ügyességünket megerőltetni, 's reájok lelkünk egész erejét fordítani. Miért nem akarjuk hinni, hogy az oktalan állatoknál is így van a' dolog? Miért tulajdonítunk tsupa természeti 's rabi hajlandóságnak 's ösztönnek olyan mestéri műveket, mellyek mindent, valamit mi a' természet és mesterség segítségével előhozni tudunk, feljülhaladnak? Ez által, a' nélkül, hogy észrevennénk, az oktalan állatoknak nagy elsőséget tulajdonítunk magunk felett, melly abban áll, hogy a' természet őket mintegy édesanyjai szeretettel kéznél fogva vezeti minden az élethez megkívántató foglalatosságokra, míg minket a' vak szerentsére biz, magunkra hágy, életünkre szükséges dolgokat mesterség által koldulni kinszerit, 's még feljül reá minden erőlködésünk 's tanulásunk mellett sem engedi az oktalan állatok természeti ügyességét utólnünk; úgy, hogy az ő baromi ostobaságok minden az élet szükségére 's könnyebbségeire tartozó dolgokban mind azt, a' mit a' mi felséges értelmünk tehet, jóval feljülhaladja.

Nints az egész világon olly teremtmény, melly olly sok sérelmeknek volna kitéve, mint az ember. — Nem kívántatnak elefántok, krokodilok 's más efféle állatok, mellyek közül tsak egy is számtalan embert elpusztíthat. Már a' tetvek is véget vethetnek egy Sylla dictatorságának. Egy nagy és győződelmes császár szive és mája apró férgeknek szolgálhat eledeliül.

A' természet az embert egy igen jeles tehetséggel is megajándékozta; azzal a' tehetséggel, hogy magával társalkodhatik; erre gyakran serkent is bennünket, értésünkre akarván adni, hogy életünket részént ugyan a' társaságnak, de még nagyobb részént magunknak tartozunk szentelni.

Legnagyobb hibája az embernek az, hogy kívánságai szünet nélkül megifjudnak. Minduntalan ujlag kezdünk élni: igyekezeteinken 's vágyásainkon néha a' vénségnek meg kellene látszani, de mikor már egyik lábunk a' koporsóban van, vágyásaink és törekedéseink még akkor is alig lépnek ki tsetsemő korokból.

Az emberi élet félig esztelenségből, félig eszeségből áll. —

Pythagoras az együtt 's egy időben élő embereket egy ollyan sereg utasokhoz hasonlítja, kik az olympiai játékokra gyülekeznek öszve. Némellyek testeiket gyakorolják, hogy az által jutalmat nyerhessenek; mások a' nagy sokaság közé elegyedvén nem keresnek egyéb hasznót, hanem tsak azt, hogy láthassák, mikép és miért történik ott minden dolog így vagy úgy, és nem máskép. Ezen utolsók nem a' legokosabbak.

Mi emberek mindnyájan állhatatlan 's változékony teremtmények vagyunk, 's életünk olly sok félelőből 's olly különbözőképen van szöve, hogy minduntalan másfélének látszik, 's nem tsak másoktól, hanem magunktól is olly igen különböző, mint egyéb emberektől. *Magnam rem puta, unum hominem agere. Sen. Epist. 120.* Hidd el, nem tsekélység úgy élni, hogy mindenkor azon egy ember légy.



A' józan értelem az embert nem tsupán külső tselekedetei szerént tartozik megítélni; belsejét is kell vizsgálni, hogy megláthassuk, milyen titkos rugók dolgoznak benne. De épen azért, minthogy ez felette nehéz munka, óhajtanám, hogy kevesebben avatkoznának bele.

A' ditsóségről, magasságról és nagyságról.

Mi emberek szegények 's belől meztlenek vagyunk; 's minthogy egész mivoltunk tökéletlen 's jobbitás nélkül szünet nélkül szükölködik, azért erre kellene munkánkat és törekedésünket fordítanunk. Mindnyájan üresek vagyunk, 's ürességünket nem széllel és hanggal kellene megtöltenünk; erőnk nevelésére nem illy hiuságok, hanem valóságok szükségese. Az ehes ember igen együgyűen tselekednék, ha előbb kívánna szép ruhát, mint tápláló eledelt.

Chrysippus és Diogenes legelsők 's legállhatatosabbak azon írók között, kik a' ditsóság megvetéséről irtak. Minden gyönyörök között, ezt mondák ők, legveszedelmesebb az, mellyet más emberek ditsérete szerezt. Valóban a' tapasztalás ad is erre sok bizonyságokat. — A' fejedelmekre nézve nints öldöklőbb méreg a' hízelkedésnél; nints semmi, a' mi által az Isten nélkül való emberek magokat velek jobban megkedveltethetnék; az aszszonyok megkerítésére 's eltsábitására sints ravaszabb 's gyakorlottabb mesterség, mint az, hogy a' ditséret tömjénével megrészegittessenek.

A' régi böltsék azt hitték: az egész világ ditsósége sem ér annyit, hogy okos ember érette a' földről felvevés végett kezét kinyujtsa.

Gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est? Mi a' legnagyobb ditsóság is, ha nem egyéb, mint tsupa ditsóság. Juvén. Sat. 7.

Az erény igen nyomorult portéka volna, ha be-tsét egyedül a' ditsóségtól venné. Ugy hijában akar-nánk neki saját rangot adni 's őtet a' vak szerentsé-

től függetlenné tenni. Mert mi függ olly igen a' vak szerentsétől, mint a' hir név? A' szerentse azt tsak vak-tában osztogatja azoknak, kik tselekedeteiket történetből mások előtt esmeretesekké tehetik. — A' ki a' ditsóséget legelsőben árnyékhoz hasonlította, az többet és jobbat mondott, mint mondani akart, mind a' kettő nem egyéb, hanem tsak semmi. Az árnyék néha előtte megy a' testnek, mellyről esik, 's néha jóval hosszabb 's nagyobb annál.

A' kik a' nemeseket arra tanítják, hogy a' vitézség által ne keressenek egyebet, hanem tsak betsületet és hirt nevet (quasi non sit honestum, quod nobilitatum non sit, mintha mindenek gazemberek volnának, kik nemes levelet nem birnak. Cic. de Off. L. 2.) mit akarnak azok nekik egyebet mondani, hanem azt, hogy soha se tegyék ki magokat veszélyre máskor, egyéb mikor láttatnak, 's jól vigyázzanak reá, ha vagynak e jelen tanuk, kik vitézségek hírét elterjeszthetik. Mert ezer meg ezer alkalom van vitéz tselekedetekre a' nélkül, hogy ezek híresekké tennének. A' köz katonáknak hány szép tetteit temeti el az ütközet zavarja?

A' mi ditsekedésünk a' mi lelkünk esméretének bizonyysága, így szól Sz. Pál apostol. A' ki tsak azért betsületes ember, hogy a' világ őtet esmerje 's annál inkább betsülje; a' ki tsak azért tselekszik jól, hogy jó tselekedetét az emberek tudják; attól nem sok szolgálatot és szivességet lehet várni. Háboruba kötelességből kell menni 's a' kötelesség teljesítéséért azt a' jutalmat várni, mellyet minden szép tselekedet nyer, ha még olly esméretlen marad is. Ezen jutalom azon megelégedésben áll, mellyet a' tiszta lelkiismeret ad, mikor jót tselekszünk. Az embernek magáért kell vitéznek lenni 's a' vitézség azon következéséért, hogy általa a' szerentse minden őstromai között erősek 's állhatatosak tanulunk lenni. A' hir név és ditsóság jól meg nézve sem több sem kevesebb, mint másoknak rólunk mondott kedvező ítélete. Ha egy hold szántóföldet igazán akarunk megbetsültetni, egy egész nemzetből kiválasztunk néhány értelmeseket; tseleked-



teink 's hajlandóságaink megítélését pedig, a' mi sokkal nehezebb és fontosabb munka, a' község szavára bizzuk, melly annya a' tudatlanságnak, igazságtalanságnak 's állhatatlanságnak. Valljon okossága egy bölts ember életét az esztelenek ítéletétől függeszteni fel? a' ki ezeknek törekedik tetszeni, az hijában hartzol 's nem tesz szert a' győződelem jutalmára. Nil tam inaestimabile est, quam animi multitudinis, semmi sem érdemel inkább megvetést, mint a' nagy tsoport vélekedése.

Ne tegyünk illy állhatatlan 's változó tzélt előnkbe; járjunk az okosság egyenes útján. Ezen kövessen, ha akar, a' köz kedvesség; 's minthogy az egészen a' szerentsétől függ, nints okunk őtet más uton keresni, mint ezen. Ezen utat nem azért tanátslom, mivel legrövidebb, hanem azért, mivel tapasztalásból tudom, hogy legszerentsésebben a' tzélra vezet.

Egy bizonyos megmagyarázhatatlan édes érzést okoz az, ha magunkat ditsértetni halljuk. De ezt mégis sokkal többre betsüljük, mint betsülnünk kellene. Részemről én nem annyira gondolok azzal, hogyan állhatok meg mások, mint azzal, hogyan állhatok meg magam előtt. A' magaméból akarok gazdag lenni nem költsönözés által. Mások tsak a' külső szint 's a' külső tselekedeteket látják; nem látják a' szívet, hanem tsak az ábrázatot, az ábrázatnak pedig kiki kellemes formát adhat.

Minden ítéletek, mellyek tsupán a' külső színen épülnek, a' legnagyobb mértékben bizonytalanok és kétségesek. Semmi bizonyság sem olly erős és hiteles, mint az, mellyet kiki magáról adhat 's adni tartozik. Külömben is hány hitvány emberek osztályosok velünk a' ditsőségben.

Én részemről azt hiszem, hogy tsak magamnál vagyok otthon, 's ha azon másik életemet, melly barátim esmeretségében áll, jól megvizsgálom, úgy találom, hogy abból semmi egyéb nyereségem nintsen, mint az, a' mit hiu és tsufos vélekedésem ad. 'S ha egyszer meghalok, akkor azt a' kis hasznót is, melly belőle még itt néha származhatik, egészen elvesz-

tem. Akkor sem én ezen ditsóséget nem érezhetem, sem ő nem férhet hozzám. — Még azokról is, kik most előttünk olly igen kérkednek, halálok után három négy hónappal vagy esztendővel olly kevés beszéd fog lenni, mintha soha sem éltek volna.

Mindenek, kik szemesen vizsgálják, millyen emberek 's tselekedetek emlékezete 's hire maradott fen a' könyvekben, ugy fogják találni, hogy a' mi századunkban kevés tselekedetek 's személyek vagynak, mellyek a' késő hirre igazságosan számot tarthatnának.

Az aszszonyi nemnek sem tanátslom, hogy kötelességeinek betsület nevet adjon.

Vagynak olly emberek, kiket a' világ tsudált, de kiken sem feleségeik, sem annál inkább is tselédjeik valami nevezetést nem vettek észre; és így igen kevesen vagynak, kiket házok népe tsudált volna. A' történetek és tapasztalások bizonyítása szerint a' prophéta soha sem kedves házában, de még házában sem igen.

A' fényes hivatalokban 's környülményekben lévők néha a' köznép által örvendezve 's bámulva kísértetnek házok küszöbéig; itt tisztí öltözetjeikkel együtt a' nagy szerepet is leteszik 's annál mélyebbre leesnek, mennél magasabbra fel valának emelve. Házokban tsupa nyomoruság látszik 's zavarban van minden.

Ütközeteket nyerni, követségekben eljárni, nemzetet igazgatni, mind ezek valóban fényes tselekedetek. De tsendesesen 's igazságosan pirongatni, nevetni, adni, venni, szeretni, gyűlölni, magával 's hozzá tartozójával jól társalkodni, semmi kötelességében meg nem restülni 's magával nem ellenkezni, még sokkal nehezebb, de sokkal nagyobb ritkaság is, jóllehet kevesebb lármával jár. Akárki mit mondjon, az alatsony sorsu jó polgár tsendes és tisztességes élete olly kötelességekkel jár, mellyek szintén annyi megerőltetést kívánnak, mint az országos tisztviselőé.

A' lélek igaz betse nem magas repülésében, ha-



nem rendszeres járásában áll; nem annyira a' fényes, mint a' középszerű sorsban mutatja ki magát. Ugyan azért azok, kik bennünket nem kívülről, hanem belőlről ítélnék meg, nyilvános tselekedeteink fényére 's tündöklésére kevesebbet ügyelnek 's azt csak úgy nézik, mint egy olyan tiszta víznek lehulló világos tseppjeit, mely posványos tóból mesterségesen tsigáztatott fel.

A' világi nagyság és magasság épen nem ad olly nagy nyereséget, hogy tsudatevés nélkül róla le nem mondhatnánk. Sokkal nehezebb a' szerentsétlenséget eltűrni. Középszerű szerentsével megelégedni 's mellette a' világi nagyságot és magasságot kerülni sokkal könnyebbnek tartom. Ezen jelességre én magam is, jóllehet nagyon együgyü vagyok, nagy erőlködés nélkül szert tudnék tenni.

Nékem szintén annyi kívánni valóm van, mint másnak, 's én is szintén olly szabad járást engedek kívánságimnak, mint egyebek. Mindazáltal még soha sem jutott eszembe országokat és koronákat kívánni; 's inkább akarok falun második vagy harmadik, mint városban első lenni.

Az emberekkel társalkodásban talám semmit sem mulatságosabb látni, mint azt a' buzgóságot, mellyel kiki a' másikat feljülhaladni törekedik.

Az emberek minden álmodozásaik között legközönségesebb a' hirről névről 's ditsőségről gondoskodás. Ez olly igen szivünkön van, hogy ezen árnyékért és pusztá hangért még a' gazdagságot, sőt még nyugalalmunkat, életünket 's egészségünket is készek vagyunk feláldozni. Semmi sints az emberekben mélyebben meggyökerezve, mint ez, 's még a' böltsek is nehezen tudnak tőle megmenekedni. Semmit sem tart az okosság olly nagy hiuságnak, mint ezt, 's még sem tudom, ha volt e valaha tsak egy ember is egészen ment tőle. — Cicero maga ezt mondja: Még azok is, kik a' ditsőség szeretete ellen irnak, könyveik tzimjén megnevezik magokat 's ditsőséget keresnek abban, hogy a' ditsőséget megvetették.



## A' félénkségről 's annak következéseiről.

Az embernek semmitől sem kell oly igen félni, mint a' félénkségtől. Ez magában is keservesebb minden egyéb állapotoknál. Pavor sapientiam omnem mihi ex animo exspectat. Cic. Tuscul. Quaest. L. 3 A' félelem lelkemet minden józan gondolattól megfosztja. Az orvosok állítása szerint egy indulat sem veszi el értelmünk erejét oly hirtelen, mint ez.

Vagynak példák, hogy féltekben sokan megtévelyodtak; 's bizonyos dolog, hogy a' félelem, míg nagy mértékben tart, a' legokosabb embereknél is rettentő vakításokat okoz. Néha szárnyakat ad lábainknak, néha lábatlanokká tesz 's a' földhez szegez bennünket.

A' félelem néha szintén úgy ered értetlenségből 's tudatlanságból, mint bátortalanságból. A' vesztélyt tisztán 's igaz valóságában látni bizonyos tekintetben annyit tesz, mint félénkségtől ment lenni. — Legnagyobb aggódásaink nevetséges okokból származnak 's rugózik is nevetségesek.

## A' haragról.

Egy indulat sem vesztegeti úgy meg a' bíró részrehajlatlanságát, mint a' harag indulatja. Ki kételkedik azon, hogy az olyan bíró halált érdemlő bünt követne el, ki valamely bűnöst haragból halálra ítélné? Valljon tehát miért nints az atyáknak és iskolatanítóknak is megtiltva, gyermekeiket haragból korbátsolni 's büntetni; holott ez már nem fenyték, hanem boszszuállás. A' fenytéknek a' gyermekekre nézve orvosság gyanánt kellene szolgálni; 's valljon megszenvednők e azt az orvost, ki betegei ellen fel volna háborodva? — 1) Magunknak sem kellene

---

1) Az okosan tselekvéshez józan meggondolás kívántatik; a' józan meggondolásra pedig alkalmatlanok vagyunk; mikor magunkban valamely felháborodást érzünk. Olyankor gondolatink zavarosok, 's mennél zavarosabbak, annál inkább elősegítik az indulatokat, következésképen a' haragot is.

soha is tselédeink ellen kezünket felemelni, míg haragunk tart. Mig még erünk sebesen ver 's vérünk forr, addig hagyjunk békét a' fenytésnek. Bizonyosan egészen más szemekkel fogjuk a' dolgokat nézni, ha egyszer felhevülésünk megszűnik 's vérünk megkül. Mert előbb az indulat szólla 's nem mi magunk. Annak üvegén nagyobbaknak láttuk a' hibákat, valamint a' testeket a' ködben nagyobbaknak látjuk.

Ki nem tudja, hogy a' polgári társaságban minden a' gyermekneveléstől 's a' gyermekekkel bánástól függ, 's mégis mind a' kettőt nagyon gondatlanul a' szülék kényyére bizzuk, akármelly ostobák vagy rosszszelkűek is ezek! Hányszor nem szándékoztam, midőn az utzákon járván a' gyermekekkel bánást láttam, gunyírást készíteni, 's ugy azon gyenge teremtésekért bosszút állani, kiket dühösségbe jött attyok vagy annyok vérig vert vagy korbátsolt. Ezen embereknek szemekből a' dühösség tüze kivilámlik. 1)

A' harag olly indulat, melly maga magának tetszik 's magában gyönyörködik. Melly sokszor megtörténik, midőn valamelly dologért perelünk 's más valaki vélünk ellenkezik, 's azt, a' mit mi megtámadunk, nyomosan, védelmezi, hogy még az igazságra 's ártatlanságra is megharagszunk? 2) Erre egy különös példa jut eszembe. Midőn Piso, ki egyéberánt feddhetetlen életű volt, egy katonájára azért, hogy ez a' fouragirozásból tsak maga menvén vissza, nem tudta megmondani vele elment pajtásának hol maradását, megharagudott, bizonyosnak tartotta, hogy ezen katonára a' másikat megölte, 's azért egyszeriben halálra sen-

---

1) A' gyermekek szivét a' példa és verek bánás formálja. Ha szüléjket sokszor látják haragudni, rendszerént magok is haragosok lesznek; mert az indulatok ragadósok, mint a' döngyavalyák. A' harag, kivált a' megnőtt emberek haragja, kétféleképen gyakorolja erejét a' gyermekeknel, mint példa és mint ingerlés; 's azért reájok nézve a' hirtelen haragu gyermekekkel társalkodás is veszedelmes.

2) A' haraghoz sokszor vegyül betsületszeretés és nagyravagyás is, 's azt nem tsak nagyobb lánggra gyújtja, hanem veszedelmesebbé is teszi.



tentziázta. Midőn ez már az akasztófa alatt állana, elveszett pajtása váratlanul visszajöve, az egész sereg ezen nagyon megörüle. Minekutánna a' két pajtások egymást forró öleléssel és tsókokkal fogadák, a' hóhér mindkettejeket Pisóhoz vezeté. Minden ett lévőök azt véleék, hogy a' generalis nagyon fog a' dolgon örülni. De egészen ellenkező történt, mert ennél szégyenletében 's magára boszszonkodásában a' még meg nem hült harag kétszeresen felgyulladott, 's indulatja tsábitó okoskodása által megvakittatván, minthogy egyet ártatlannak talált, hármát ítelt bünsnek 's hármát öletett meg; az első katonát azért, mivel az ítélet már ki volt reá mondva, a' másikat azért, mivel eltévedett 's következésképen pajtása halálra sententziáztatásának oka volt, a' hóhért pedig azért, mivel parantsolatját nem teljesítette.

A' kinek valaha kemény fejű aszszonyokkal volt dolga, legjobban fogja tudni, melly dühösségbe jönnek ezek, ha pattogásaikra semmi más feleletet nem nyernek, mint hidegvérű hallgatást, 's ha senki sem mutat kedvet haragjoknak élelmet adni. 1)

Caelius, egy római szóllnok, igen cholerikus természetű volt. Midőn egykor egy nagyon szelid 's engedelkeny emberrel vatsorált, ki az ingerlést távoztatni akarván mindent jóváhagyott, valamit Caelius mondott, ez nem szenvedhette el, hogy épen semmi alkalom sem adatott neki a' felhevülésre, 's így szólla: teremtetét! már mondj valamit én ellenem, hogy legalább ketten legyünk. — Így tselekesznek az aszszonyok is; tsak azért haragusznak meg, hogy mi is megharagudjunk, 's ebben is a' szeretet törvényét kövessük. — Phocion, midőn beszélleése közben ötöt egy ember megtámadta, 's reá sok rosszat mondott, semmit sem tett egyebet, hanem félbe hagyta a' beszédet 's amannak időt engedett epéje

---

1) Az aszszonyi harag legrettenetesebb. Már Sirák azt mondotta, hogy inkább akar oroszlánok és sárkányok között, mint haragos aszszonnyal lenni. Semmi sem rutabb, mint a' szépek, ha őket a' harag eltsufítja.

kiöntésére; 's midőn elhalgatott, akkor beszédét éppen ott, a' hol félben hagyta vala, ismét elkezdé és tovább folytatá a' nélkül, hogy a' rajta esett sérelemről csak egy szóval is említést tett volna: semmi felelet sem olly keserű, mint az illyen megvetés.

Én azokkal, kiknek van jussok ellenem szóllani, illyen egyezésre szoktam lépni: midőn látjátok, hogy fel kezdek háborodni, akkor hagyjatok békével 's engedjete jobbra balra mennem, a' hová akarok. Én is hasonlót fogok veletek tselekedni. A' mennydörgés csak két he vesség öszeveütközéséből szokott származni, egyik he vesség rendszerént a' másiktól támad, egy pontból pedig soha sem megy ki. Mindenünk engedjen időt, hogy a' másikunk hévsége szabadon gőzölöghessen ki; így mindenkor békeségben maradunk. Ez a' tanács hasznos, de követése igen nehéz. 1)

- 
- 1) Van még egy más mód is a' haragnak elejét venni, tudniillik, a' magára szüntelen vigyázás, melly könnyen észrevetetheti velünk, mikor kezd vérünk hevülni 's sebesebben folyni, 's következképen haragunk gyuladni. Akkor legjobb egyet sem szóllani. Minden szó neveli a' he vességet, 's könnyen más még hevesebb szókat szül és így béüt a' villám. Az öregek azt a' bölts tanácsot szokták adni, hogy vegyen az ember ollyankor vizet a' szájába, 's tartsa benne addig, míg a' viz meg nem melegül.

Superint. KIS JÁNOS.

## *II. Mahmud török császárhoz.*

---

Nagy Muhamed letöré Bizántnak erős falait; de Mahmud romjaiból létre idézte megint.

Ölj, ronts, bonts és győzz! átkok közt száll fel az érdem, 's a' romok éjjelein gyász fedi nagy nevedet.

Új század kelt fel: — Mahmud szétönti világát, Mellyre kelet fénylik. 's tiszta az emberiség.

Így ott felkelt; itt meghódolt a' buta század, És az erősségnek Angyala fogta körül.

Nagy Muhamed! ki nagyobb náladnál? — Az, ki Bizántot Haldoklásából létre emelte vizont.



## *A hirtelenkedő szerelem szomoru áldozati.*

(Ovid után)

Pyramus ifjakkak legszebbike, Thisbe keletnek  
Lányai közt első, szomszéd házakba' lakának,  
Ott, hol Szémiramis — mint mondják — téglafalakkal  
A' felhőkbe meredt Babilonvárt környölövedzte.  
Szomszédságok volt oka a' zsenés szerelemnek  
'S esmértségnek; de idő jártával az is nőtt.  
Már csak az öszvekelés lőn hátra; atyáik azonban  
Tiltották, a' mit nem tilthattak, rokon érzés  
Lángolt mindkettő szívében. Semmi tanújuk  
Nem vala, intéssel szóllának, 's néma jelekkel;  
És tűzőket mennél jobban elrejteni vágytak,  
Annál inkább gyult. Vékony hasadék repedett meg  
A' falban, mikoron ez még hajdanta közössé  
Lett a' két házzal. Sok századok olta nem ötlék  
Senki szemébe ezen hiba. A' szerelem mire nem megy?  
Ti szeretők! legelőbb ezt is meglátni tudatok,  
És útát nyitván szavatoknak, halk morogással  
Nyájas hangok azon szoktak vala menni keresztül.  
Gyakran, Thisbe midőn itten és Pyramus ottan  
Állának, mondák, egymásra lehelve viszontag:  
„Irgy fal! de miért állsz ellent a' szeretőknek?  
„Vajha megengednéd, egymást hogy ölünkbe fogadjuk,  
„Vagy, ha felette sok ez, legalább a' csókok adását!  
„Ám háládatosok maradunk, 's mindenha köszönjük  
„Néked, hogy biztos szavakat füleinkbe bocsátál.“  
Igy szóllván éj lett, 's „Isten hozzád!“ kiki mondván,  
A' fal két részét forró csókokba fereszték;  
Héj! de ezek soha sem juthattak rajta keresztül!

Más nap az éj tüzeit mikoron a' hajnal eloltá,  
'S a' nap szikkasztó sugárit hinteni kezdé  
A' zúzos füvekre, szokott helyökre menének.  
Lassu morajjal előbb számos panaszokra fakadván,

Elvégzik, hogy az éj csendében őreiket meg —  
 Csalják, és ha az ajtókon kimehetnek, azonnal  
 Nem csak a' házat; sőt az egész várost oda hagyják;  
 Hogy pedig, a' tágas szántóföldekre kiérven  
 A' tévelygéstől menttek lennének, ama' fa  
 Árnyékában, melly a' Nínus sirja megett van,  
 Várják bé egymást, 's bizton ílt jöjjenek össze.  
 Ott a' hűs forrás szomszédságába' magasra  
 Nőtt egy büszke szederjfa, rakott hoszinü gyümölcse.  
 Tetszik az alku: soká látszik nyugodni le a' nap,  
 Melly csakugyan bemerült a' viznek nedves ölébe,  
 'S gyászos szárnyaival kirepüle belőle az éjjel.  
 Thisbe sötétben föltára vígyázva az ajtót,  
 És kimegy, orcáját fedvén, 's megcsalja övét:  
 A' temetőhöz jut, 's a' mondott fának alája  
 Ült, bátorra tőn őt a' szerelem; de jön imé!  
 Egy nagy oroszlánýhölgy, ökrök véérébe feresztett  
 Tajtékzó szájjal, hogy szomját a' közel érben  
 Enyhitné; mellyet tova látván Thisbe a' hóldnak  
 Fényjénél, remegő léptekkel előle bebúvék  
 Egy barlangba: midőn futa, fátyola róla lehullott.  
 A' vad oroszlánýhölgy szomját sok vízzel eloltván,  
 Viszsa az erdőségbe eredt, 's a' Thisbe ruháját  
 Történetből meglelvén szaggatta fogával.

Pyramus is később kijöven, meglátta valódi  
 Nyomdokit a' vadnak mély porban, sáppada tüstént;  
 Hogy pedig a' vérrel festett fátyolra találta:  
 „Eggy éj két szeretőt — úgy mond — fog veszteni, köztök  
 „Ó vala érdemesebb, hogy hoszsú életet éljen.  
 „Vétkes az én lelkem. Szánandó! haj! megölelek  
 „Tégedet, a' ki ezen félelmes helyre kijöni  
 „Éjjel kisztélek, 's nálad nem jöttem előbb el.  
 „Oh e' szikla alatt lakozó valamennyi oroszláný!  
 „Tépjétek széllyel testem, 's iszonyú harapással  
 „Belsőrészeimet megemészteni gyűjletek össze:  
 „Ámde halált félénk óhajt.“ A' Thisbe ruháját  
 Felveszi, 's a' tukmált fa alá elvitte magával,  
 'S hogy könnyekkel elegy bus csókokat arra tetézett;  
 „Vedd — úgy mond — mostan vérünket is.“ Oldala mellett  
 Csüggő kardjával beleit megfurta; legottan  
 Haldoklván, forró sebjéből újra kivonta,  
 És a' földre hanyatt feküvék: a' vére magasra  
 Felbugyógott; valamint ha az óncsó elreped, a' viz  
 Meszszire szétlövetik vékony lyukain csikorogva,  
 'S a' levegőt sebesen villámnyi ütési hasítják.



A' vérrel hintett fagyümölcsök barna alakba  
 Öltöztek, 's a' véráztatta gyökér pirosolló  
 Színnel festé bé a' függő szedreket osztán.

Ime! amaz még nem szünnén félelme, nehogy meg —  
 Csalja szerelmessét, tér vissza, szemével eszével  
 A' fiatal czirkálja; beszélteni vágyik örömmel,  
 A' veszedelmet mint kerülé el; látja a' helyet,  
 És a' fára reá esmér; de bizonytalanítja  
 Őt a' színvesztett szedreknek alakja: ha valljon  
 E' fa e? ámulgott, 's miüdön kételkedik, egybe  
 A' véres földet reszketve verő tagokat lát;  
 'S viszszaszökött remegő lábával, lőn halaványabb  
 A' tél zöldjénél; megijedt, mint tengerek árja,  
 Melly zug, hogyha hegyette szelecskék lengenek ollykor.  
 Ámde megesmervén szeretőjét, verdesi hangos  
 Jajjal méltatlan mejjét, szaggatja haját, és  
 A' szerető testét megölelvén, könnyözönökkel  
 Bétölté sebeit, 's a' vért szeme nedve vegyíté,  
 És hideg orcáját csókokkal hintve, kiáltott:  
 „Pyram! melly bal eset ragadott téged ki ölemből,  
 „Kérdésemre felelj óh Pyram! tégedet a' te  
 „Legkedvesb Thisbéd szóllit: halljadsza, emeld föl  
 „Fekvő arczaidat.“ Pyram kinyitotta haláltól  
 Elbádjadtt szemeit tüstént a' Thisbe nevére,  
 És őt meglátván, ismét béhunya örökre.  
 Thisbe midőn látá az üres hüvelyt, 's takaróját:  
 „Óh te szerencsétlen! magadat kezeiddel öled meg,  
 „—Ugy mond— 's a' szerelem vesztett el; nekem is erre  
 „Vágnak az egyre erős kezeim, vagyon erre szerelmem,  
 „Ad ez ölésre erőt; a' megholtat követéndem.  
 „Társa haláloznak — hadd mondják — és oka voltam.  
 „Téged héj! egyedül a' halál választhata tőlem:  
 „E' sem választhat. Ti szegény szüleink! csak ez egyre  
 „Kérünk benneteket mindketten, hogy kiket öszsze  
 „A' legigazb szerelem 's az utolsó óra kötöttek,  
 „Engedjétek azonegy sirba rekeszteni őket.  
 „És te fa! melly egynek födezed most szánakozásra —  
 „Méltó testét és majd kettőjét takarándod,  
 „Tartsd a' halál jegyeit: váljék gyász színre gyümölcsöd,  
 „'S e' kettős vérnek mindég emléke maradjon.“  
 Mondá 's a' még vért párolgó vasba hanyatlott.  
 Mégis az Istenek, és szüleik füleikbe hatottak  
 Esdeklései; mert ha megérték, megfeketednek  
 A' szedrek; 's ők mindketten egy sirba' nyugosznak.

Fel-Apáthi MOLNAR SANDOR.

## *A' Pygmaeusokról.*

(Banier és Ballenstädt szerint.)

---

**K**evés számú mese vagyon a' régiségben olly híres, mint a' Pygmaeusokról (arasznyi emberekről, Lilliputtokról) szolló \*). Homér, — a' legelső, ki azt szóba vette, — e' költeménnyel csak egy hasonlításban él; de maga ez a' hasonlítás már befoglalja annak legfontosabb részét. „Midőn (igy szoll ő, II. III. 1.) mind e' különbféle nemzetek csatarendben együtt álltak, a' Trójaiak zavargó neszszel és áltható kiáltozással járdaltak madarakként; valamint a' darvak neszeznek a' levegőben, mikor a' tél és éjszaki eső elől bujdosnak és nagy sikítással az Oczeán partjára költöznek, hogy ott ijedséget és halált szerezzenek a' Pygmaeusok között, kikre a' levégből alálöyöldeznek.“ — Különbféle költők ő utánna, a' Pygmaeusokról szintén illyen képzelettel szolltak. Nonnus épen ezen hasonlítással él, midőn Bacchus hadiseregéről beszéll. Ovid, az elváltozások és Fastusokról írott könyveiben; Antoninus Liberalis, Juvenális, — szóval, majdnem minden költők Homért másolták le. Statius pedig a' regéhez még azt is toldja, hogy a' Pygmaeusok győztek azon harczban, mellyre velök a' darvak szálltak. Claudianus ezen madarak visszatérését írja le, miután a' Pygmaeusokkal megharczoltak. Sőt a' merészebb írók azt a' rajzolatot, mellyet rólok Ho-

---

\*) Nincsen olly képtelenség, a' mellyről az írók nem irtak volna, külömben is a' közmondás szerint, a' ki messze utazott, könnyű annak hazudni.



mér adott, még feljülhaladni is törekedtek. Juvenális a' Pygmaeusok természetéről emlékeztén, azt mondja, hogy csak egy lábnyi magasok voltak. Más írók szerint ők csudaszülemények lehettek, kik velök egyenlő nagyságu kecskéken és kosokon lovagoltak, és egész hadi készületbe öltözkedtek, hogy megvív hassanak olytán madarakkal, melyek esztendőnként jöttek Scythiából őket megtámadni (mint ezt Aristoteles után Plinius elbeszéli); vagy a' melyek szekereiket fogolymadarakkal huzatták. Még más írók szerint, aszszonyaik három vagy öt esztendős korokban már szültek, és a' nyolczadikban már megvénültek. Plinius szava után indulva, az ő városaik és házaik csak tojáshéjakból voltak építve; azoknak pedig közülök, a' kik falu-helyen laktak, (Aristoteles és Philostratus bizonyossága szerint) nem volt egyéb bátorságos lakó helyök mint a' lyukak, melyeket ők a' földbe ástak, és a' melyekből aratáskor előjöttek, hogy gabnájikat fejszékkal levagdadják, — nem különben, mintha erdőt kellett volna kivágniok. Nagyságjokat Plinius  $2\frac{1}{4}$  lábnyinak mondja, trispithami. Ovidban és Aeliánban Pygmaeusok királméját is találunk, ki szépségében büszkélkedvén, Junót semminek állítja; de a' kitől aztán daruvá elváltoztatik. Philostratusban pedig egész csoportnyi emberkékre akad az olvasó, kik az Ancaeus meggyőzése után szunnyadásnak esett Herculest megtámadják; és a' kik ennek meggyőzéséhez szintén olly vigyázatos intézeteket tesznek, mint valamelly táborozáshoz. Két szárnyai ezen apró hadi seregnek azon hősnek jobbik kezét támadják meg; és mig a' csatarend közép része a' bal kéznek esik, a' nyilasok pedig a' lábakat ostromolják, — addig a' királ az ő legvitézebb alattvalójával a' fejre rohan. Hercules felébred, elmosolyodik ezen myrmidonok \*)

---

\*) Midőn Jupiter Aeacusnak az Aegina szigeti királynak anyjára megharagudván, e' szigeten egy nagy kigyó által minden vizeket mérgeztetett, elannyira, hogy mindenek, valakik azokból ittak, elvesztek: Aeacus annyi új lakost kívánt magának, mennyi hangyát

szándékán, a' nemaei oroszlány bőrébe minnyáját felöleli és Eurystheus királhoz viszi.

A' mi legkülönösebb e' mese körül, az, hogy a' történetírók felőle szintén úgy beszélnek, mint a' költők; azt legkevésbé sem lágyítják és semmi beszorítást hozzá jegyzésbe nem tesznek. Mi több: ők, — kik egyéberánt a' mythologusnak gyakran segítséget nyújtnak, midőn arra kél a' dolog, hogy az efféle régi költeményeknek valami okos érteményt adjunk, — ez alkalommal inkább a' zavart nevelik. Valóban Ktesias, Nonnosus, Plinius, Solinus, Pomponius Mela, Boeus (Athenaeusnál), Onesicritus, Aristeas, Hegesias és sok mások Aulus Gelliusnál; magok az egyházatyák, sőt Szent Ágoston és Jeromos is, — minnyájan megegyeznek a' Pygmaeusok létezésében, kisedet termetökben és a' darvakkal történt harczolásokban. Aristoteles kivált igen meggyőződve látszik felőlök lenni, midőn világosan így szóll: „A' mit a' Pygmaeusokról elbeszélnek, az nem mese, hanem való történet.“

De nem egyeznek így magok között a' történetírók is, midőn a' Pygmaeusok országáról szóllnak. Philostratus és Plinius ezt Indiába helyezi, a' Ganges forrása felé. Az utóbbik mégis, ki számtalan sok tudósítást összevgyűjtött, őket majd Európának éjszaki végszélein lakoztatja, majd pedig a' Strymon (Hebrus) partján. Stephanus Byzantinus görög származást ad nekik. De a' legrégebb írók Aethiópiába helyezik őket, holott valóban is keresendők, mint meg fogjuk látni alább. Az újabb írók ezen apró népre és lakhelyökre nézve még inkább megoszolnak egymás között, mint a' régiek. Thurneisen Leonhard és Gesner belőlök gerencséreket csinálnak Luzátziában és Thuringiában; mások őket a' Lappok országában lakoztatják. Legtöbb költeménnyel rutította e' mesét Hermes van der Hardt professor,

---

egy odvas tölgyfában látott. Jupiter meghalgatta óhajtasát, és a' hangyákat emberekké változtatta. Ezek neveztettek aztán e' görög szótól myrmex (hangya) myrmidonokunk, hangya-embereknek.



Wonderart álnév alatt; ki azt vitatja egy külön hoszszu munkájában (de a' melly megeczáfolást nem érdemel), hogy abban két népnek történetei rejteznek, kik Megaris tartományban laktak, ugymint a' Pagaeusok és Gerániusokéi.

Azt kérdehetjük immár: „A' Pygmaeusokra nézve vakmerészség e' olly rege után indulni, melly annyi temérdek bizonyságokon alapul? Ennyi sok írók tanuságának védelme alatt nem lehetne e' mindent elfogadni, valami e' targyról elszóratott?” Kevésbé felvilágosult században, mint a' mostani, mellyben már a' critica igen szoros határokat szab az elhívésre, — talán megállhatnánk egy olly véleményen, melly első tekintettel erősen alapultnak látszik. De a' szavak számos volta nem mindenkor bizonyítja bé az igazságot. Az írók gyakran egymást leázolják, és akkor csudálkozik az ember, hogy a' tanuságoknak egész hoszszu lajstroma után végre az elsőé marad egyedül, mellyet vizsgálni kell. Már pedig Homér, — ki az imént közlött bizonyságok lajstromán legelől áll, — ollyan költő, ki minden alkalommal elmés költeményeket bizonytalan regékkel vegyit öszve. Aristoteles, mint komolyabb író, egészen igenlő hangon beszéll ugyan; és mivel a' Pygmaeusoknak úgy vélt harczokról a' darvakkal meghihető tudósítások semmit sem adnak értésünkre, Pomponius Mela is kénytelen azt mondani, hogy annak oka, miért ez az apró nép mái napság többé sehol nem találtatik, az volna, mivel a' darvak által végképen kiirtatott (*contra grues dimicando defecit*): — de az illyen megfejtés inkább illik tragicus költőhez, mintsem történetíróhoz.

Mielőtt azonban e' tárgy felől tulajdon gondolkozásunk módját előadnók: szükség megjegyezniünk, hogy a' Görögek nagyon kedvelvén a' csudálatost, azt minden alkalommal kézen fogták; és valami nekik idegen országokról értésökre esett, azt mindenkor nagyításokkal toldották. Hallottak p. o. beszéllni némelly emberekről, kiknek rendkívül nagy

termetők volt; 's ennél több már nem kellett, hogy ebből óriásokat képezzenek, kik a' legmagasabb tölgyeket is gyökerestől kiszaggathatnák. Szintén így hallották azt is, hogy Aethiopiában olly nép vagyon, melly egyéb emberekhez képest rendkívül apró volna. Kedvök telt abban, hogy e' népet a' gigások ellenébe tegyék; melly végre gondolták ki az ő Pygmaeusait, az az, (a' szó származása után) ollyan embereket, kik csak egy réfnyi magasok; — mintha a' természet olly kicsapongólag eltért volna azon örök rendtől, mellyet miveiben követ. Méltán azt hihetjük tehát, hogy Homérnak valóságos Pygmaeusai a' Pechiniusok. Ezen nép nevének egyenlősége és kisdud termete nyújthatott a' Görögeknek alkalmat arra, hogy őket Pygmaeusoknak nevezték el; t. i. e' szótól πυγμα, ököl (mivel ökölrel harczoltak és csak egy ökölnyi nagyok voltak); vagy inkább ettől πυγαν, melly réfet jelent, és a' mellynek olly nagy egyezése vagyon a' Pechiniusok nevével, mint maga e' kettő közötti egyenlőség tökéletesnek látszik. A' költők pedig nem is kerestek mindenkor olly igen észrevehető hasonlóságot, hogy arra meséjüket építsék. Némelly utazók elbeszélése után értésükre esett, hogy a' Pechiniusok nagyon picziny kis emberek; hogy a' daruk télre az ő országokba költözködnek, és hogy ollyankor ez a' nép magát öszveveszi egy seregbe azoknak pusztításokra. Melly helyes alap immár ez egy görög költőnek olly csinos meséhez, minőt mostan magyarázunk!

De nem szándékunk, véleményünket pusztá gyanításon alapítani. Azért most már meg fogjuk mutatni, hogy mind az, valamit a' Pygmaeusokról elhíreszteltek, a' Pechiniusokra is illik. Először is: nagyon erősítik a' régiek, hogy Aethiopiában valami szerfölkött apró testalkatú emberek laktak. Név szerint Herodot beszéli, hogy néhány Nasamonok \*),

\*) A' Nasamonok afrikai népek voltak, kik az esmérétes vizforgók (syrtes) körül lakoztak.



kandiságtól indittatva, próbát tettek szintén az áfrikai pusztaságokig behatolni; és ott rendkívüli kised emberekre akadtak, kik külön városban laktak, mellyen valami folyó ömledezett végig, mellyet Etearchus az Ammoniták királja a' Nilusnak tartott. Diodorus Siculus és Strabo (hogy többeket ne említsünk,) még abban is megegyeznek, hogy efféle apró emberkéek Afrikának más tartományiban is találkoztak; mellyhez Aristoteles még azt jegyzi meg, hogy ott ez a' kised alkat az állatokra is kiterjed. Így beszéll Photius, ő utánna Nonnosus; minnyájok előtt pedig Ktesias.

Az újabb utazók, kiknek tanuságok e' tárgyban nagyon fontos, az Aethiópiában lakó népnek kised természetére nézve épen megegyeznek a' régiekkel. Bergier és Alvarez világosan állítják ezt a' nubiai lakosokról. Ludolfus Jóh ehez azt teszi, hogy ez a' nép átaljában fölötté picziny; és, Thevenot után beszéllvén, közüle vetetnek mind azon törpék, kik a' keletföldi fejedelmek udvaraikba küldöztetnek. Mind ezen elbeszélések Hesychius szerintiek, ki a' Pygmaeusokat a' Nubiaiakkal öszekeveri e' szóokban: *Νοβαί Πυγμαλίοι*. Még más utazók a' Canári szigeteken találtak a' Guanchoknak, azon sziget eredeti lakosainak (hasonlóképen törpe népnek) olly mumiájira és csontvázira, mellyeknek egész testök nem nyomott többet hét fontnál.

Véleményünk még inkább békibizonyodik az által, hogy a' Pygmaeusokat azon tartományban kell keresni, mellybe a' daruk tél közelgetése idején költözködnek. Már pedig annyi bizonyos igaz, hogy ez a' tartomány Aethiopia \*) (mint ezt nekünk Aristoteles megmondja). Midőn pedig Homér és Nonnus ugy szólnak, mintha ezen tartomány az Oceán mellett volna; ez onnét ered, mivel a' Nilus, melly

---

\*) Az aethiopiai nemzet arról is nevezetes a' többek között, hogy nyelve betűjében az *a*, — melly mint kimondásra legkönnyebb, legelső helyen is áll minden nyelvben, — náluk a' tizenharmadik betű.

hajdan valóban Oceánnak neveztetett, ottan foly el. Már pedig éppen ez a' táj az, mellyen a' Pechiniusok lakoztak, és a' hová Delisle az ő áfrikai földabroszában a' Bakkéseket helyezi, kik nevök hasonló volta szerint alig lehetnek mások, mint Ptolemaeus Pechiniusai.

Mi illeti azon meséket, mellyeket e' népről felhordtunk; többek közt az ő picziny testalkatjokról szözlöt Juvenálisnál (Sat. 13.): azokat ugy kell tekinteni, mint költői leleményeket. Mert ha igaz is az, (mint valóban ugy van) hogy a' szerfölötti hideg vagy meleg az állatokat növésökben akadályozza; és hogy azon okból a' Lappok és más éjszaki népek kisebbek azoknál, kik a' mérseklött földövek alatt laknak; mindazáltal ez nem terjed olly kicsapongásig, mellyről Juvenális beszéll. Mivel tehát a' legmagasabb emberek, kiket esmérünk, nem egy könnyen ütnek többre hat lábnyinál: e' szerint a' legkicsinyebbek viszont  $3\frac{1}{2}$  vagy legfeljebb 4 lábnyiak lesznek. És ha bár a' törpéknek némelly példáját említhetni is, kik e' mértéknél még kisebbek voltak: mindazáltal ebből egész népre következtetést nem tehetünk; — valamint néhány óriások példájából sem, kik sokkal nagyobb termetűek voltak, mint más emberek.

A' Pygmaeusoknak darvakkal volt hárczokra nézve, mellyről a' költők olly gyakran énekeltek, meg kell jegyezni, hogy a' Pechiniusok bizonyos évszakban seregbe gyűltek, ezen madarakat üldözni és őket tojásaik rakásában és az aratás felevésében akadályozni. Azok pedig, kik felőlök azt mondották, hogy magok által készült földlyukakban laknának, — őket összekeverték a' Troglodytákkal, kiknek ugyanezen ország volt hazájok, és a' kik e' görög nevöket onnét vették, mivel barlangokban laktak.

A' mesét ama' Pygasról, kiről Ovid azt beszélli, hogy daruvá lett elváltoztatva, és a' ki utóbb tulajdon népe ellen vérengző háborut viselt, — nem nehéz megmagyarázni, ha Antoninus Liberálist meg-



olvastuk. Ez az író valóságképen erősíti, Böusra támaszkodván, kinek ornithológiáját felidézi; hogy a' Pygmaeusok között, az az, kétség kívül azon nép között, mellynek a' Görögek azt a' nevet adták, egy igen szép királ-kisaszszony volt, Oenoe névvel; ki alattvalójival fölöttébb gonoszul bánt. Miután Nicodamashoz ment férjhez, attól néki egy fija lett, Mopsus nevű, kit tőle jobbagyai elvettek, hogy módjok szerint neveljék fel. E' királnénak kegyetlensége, kevélysége, vagy talán csak a' pusztá Gerane nevezet, melly görögül darut jelent, és mellyet Aelián szerint ő viselt, adott alkalmat a' mesére, melly azt tartja, hogy azon aszszony daruvá változtatott. A' had, mellyet Ovid szerint, népének izent, hihetőleg azért az ifju herczegért viseltetett, kit az elvett tőle erőszakkal.

Ha pedig a' Pygmaeusok nemzetét nem mythologiai, hanem földleirási tekintetben vesszük fel: a' mi legujabb időkorunk, — melly mindennémű felfedezésekkel olly igen gazdag, és mellynek vizsgálódó szemei elől el nem bujhatik semmi, — arra is olly világosságot derített, hogy azt sirhalmaiból egész bizonyossággal előhozta. 1818ban Éjszak-Amerikában a' Mississippi-vidéken, — egy olly világrészben, melly a' magas kornak annyi nyomdékait és az eredeti ó világnak annyi sok maradványit mutatja, 's következőleg uj ország nem lehet, — valamelly törpe népnek számtalan sirhalmaait födették fel, mellyek kétségen kívül teszik, hogy a' régi világbeli törpe nemzetek létezése nem rege, hanem csak mesék által elcsufított valóság. E' nevezetes találmányról szóló híradásokat immár ide teszszük a' nyilvános ujságlevelekből. \*)

„Szent Louis-ból (az egyesült amerikai statusokból) jövő levelek valami különös felfedezésről tesznek említést, mellyet a' Merimade folyó partjain, e' várostól 20 mértföldnyi távolságra, tettek volna.

---

\*) Journal des Dames et des Modes Francfort sur le Main. 1819. Nr. VII. Ephemerides Poson. 1819. Nr. XI.

Tudniillik egy régi temetőre akadtak, mellynek sírjai minnyájan kővel becsinálva és csak négy lábnyi hosszuk voltak. A' csontvázak minnyájan a' jobbik oldalon fekszenek, fejfelé keletnek fordítva. A' fogak és állkapczák állapota után ítélve semmi kétséget nem szenved, hogy e' csontvázak embernyi emberekéi; és így ez a' temetőhely Pygmaeus nemzetsége volt.

Miféle emberfaj lehetett ez? honnét származott és hogyan enyészett el? Ezek a' kérdések, mellyek most a' st. louis-i tudósok elméjét foglalta tartják. A' sírok 1 — 2 lábnyi mélyek és minnyájan soroként vagynak helyeztetve. A' csontvázak közül egy bevitetett a' városba; csak huszonhárom ujnyi (Zoll) hosszúnak találtatott, és mind a' mellett is a' fogak sorai egészen teljes számmal voltak.

És így még egy bizonyossággal többet mutathatnánk arra, hogy az elő-világban nem csak óriások, hanem törpék is léteztek egész nemzetekkel. Azonban nem csak egyedül a' régi világban éltek törpék, hanem azok még máj napság a' miénkben is feltalálkozók. Nem akarom itten a' pólus körüli nemzeteket, Lappokat, Samojédokat, Ostyákokat és Peszheréket emliteni, mellyek törpe-fajuk, rendszerint csak négy lábnyi magasok, és mellyek kisdedségét közönségesen a' lakó föld hideg és terméketlen voltának tulajdonítják, — jóllehet az Izlandiak, Grönlandiak és Esquimauxk nem kevésbé szigorú égaljon élnek, a' nélkül, hogy olly aprók volnának. Ugy látszik tehát, hogy az égal egymaga még nem termette a' törpe-faju Lappokat, másként a' linea (aequator) alatt nem találunk hasonlóképen törpéket, sőt még sokkal kissebbeket. Óriás és törpe emberek nem is látszanak ellenkezni a' természettel, sőt inkább azzal épen megegyeznek; és hihető, eleintén sokkal számosabbak voltak, mint már mostan. Ez vagy csak abból is kitetszik, hogy egyes példányok még máig is fordulnak elő mindenik fajból, és hogy közönséges nagyságú 's fajuk emberek majd óriásokat, majd törpéket nemzenek. Valljon



tehát kezdetben nem létezhettek e mindkét fajból egész nemzetek is?

De hogy a' törpe-nemzetségek máig sem holtak ki teljességgel, kinyilvánodik még az itt következő tudósításból is. Madagascar szigetének belsejében magas hegyek között egy olly törpe nemzet éldegél, mellyből egyes egyes ember néha a' róna-földön is megvillanik. Nevök Quimos vagy Kimos. Szerfölött kiseded, hanem bátorszivü, ravasz és igen lölkes emberek ők, kik (mint beszéllek) rizsszel, gyökerekkel és gyümölcssekkel élnek, és mégis nagy csorda szarvas marhákat és juhokat tartanak. A' férjfiak közép nagysága 3 lábnyi és 5 ujnyira tétetik; az aszszonyok pedig valamivel még ennél is kicsinyebbek. Hajok kondor és gypju-nemü; testök vastag, zömök és nem olly fekete, mint a' sziget lakosaié, a' Madagassoké, — a' mi azon környülménnyel is, hogy ők magasabb hegyek között élnek, nagyon helyesen megegyez. Fegyvereik láncsák és nyársak, mellyeket magok kovácsolnak. A' földmivelést értik derekasán; és midőn tartományjokon utazók mennek keresztül, számokra ökröket kötnek ki fákhoz, és más élelményt is raknak a' mellé, hogy legyen nekik (az utasoknak) mit enniök. Rajtokütés esetében hegyeik völgyeiből, mellyekben laknak, visszazavernek mindenkit és az erőnek erőt szegeznek ellene. Szerencsájökre ezen völgyekhez bajos a' hozzá-férkezés. A' gyermekek tehéntéjen neveltetnek, mivel az anyáknak nincsen szoptatni való emlőjök. Egy illy Kimos aszszonynak, mellyhez egy európai ur jutott, hosszu karjai és kezei, — vagyis inkább talpai — voltak, hasonlók a' majomtalpakhöz.“

E' madagascari törpe népnek nagysága és minémüisége a' Mississippi-védéken találtatott skeletekkel alkalmasint egyez: kivált ha a' megholtak kiszáradását a' még élő emberekhez képest számolásba vesszük. Mert a' st. louis-i csontvázak 3 lábnyi hosszuk, és MadagascARBAN is a' férjfiak közép nagysága 3 lábra és 5 ujra tétetik; az aszszon-

nyokat még valamivel kisebbeknek mondják. Amazokról azt jegyzik meg, hogy fejök szokatlan nagyságu; emezekről, hogy kezeik, karjaik igen hoszszuk és majomtalpakhoz hasonlók. Mellyekből ismét láthatni, miként játszik a' természet. Teremtett ő nagy és kicsiny embereket, és az időre, környülményekre és viszonyokra hagyta, mellyik jöj-jön közülök leginkább divatba, 's mellyik legyen a' lakó földhez és égalhoz alkalmas. Idő jártával a' közép forma vett hatalmat a' többieken.

Az óriások igen is éktelenek és magokkal jöthetlenek; tulajdon nagy testök miatt önmagoknak terhökre voltak; és talána' nagy állatfajok módjára csak szükön szaporodtak. Nemök azért idővel kiveszett, és a' Patagonok csak még igen gyöngé maradványaik; sőt az idő ezeket is már hozzá szabta a' közép, mint a' legjobb emberi nagysághoz, úgy, hogy ők is ma már csak 6, legfeljebb is 8 párisi lábíg ütnek. A' törpék pedig kised és erőtlén voltak miatt kénytelenek lettek a' nagyobb és erősebb embervágatnak, különösen a' középnak, mint számossabbnak is egyszersmind, engedni; és csak még imitt amott holmi félre eső és megjárhatatlan hegyekben, völgyekben tartózhattak meg, hol semmi más nemzetséggel érinkezésbe nem jöttek. De ők is nagyobb részint már kihaltak. \*)

Nevezetes végre a' Pygmaeusokról még az, hogy nevök a' szent írásban is feltaláltatik, t. i. annak úgy nevezett Vulgata fordításában, Ezech. 27, 11: noha azt a' zsidó szót, *gamrin*, mellyet

\*) Ballenstädt e' munkájában: „Archiv für die neuesten Entdeckungen der Urwelt,“ (mellyből van vétetve ez az okoskodás is) bízonyítani törekedik, hogy voltak régenten, vagy még most is vagnak részint különös fajú és tulajdonu emberek, kik nem csak színökre, hanem alkatjukra is megannyi eltérések a' regulától, p. o. farkos emberek, tigris-fognak. szem és harapó-fog nélkül valók, mint a' kérődző állatok, elő-kötényesek, tarkák, pöttögetettek 's t. e. — Átaljában pedig sok olly állatokat, mellyekről a' régi írők emlékeznek, és mellyeket az ő utánnokélt emberek megannyi költeményeknek 's mesés állatoknak tartottak, — az újabb természetvizsgálók valósággal máig is létezni tapasztaltak; p. o. a' repülő halat, az iszákos állatot, a' nagy tengeri kigyót 's t. e.



a' Vulgata Pygmaeusoknak fordít, a' hetven tolmácsok és ő utánnok más újabb fordítók, *őreknek* magyarázzák (ez arab gyökérből gamar, bézárni, megőrizni). — Van nyoma a' Pygmaeusok meséjének a' magyar köznép szájában is, melly a' *hűőkkön* (hüvelyknyi) *Martzinról*, Borsika Jankóról sok nevetséges költeményeket tud elbeszélni.

Edvi ILLÉS PÁL.

### *A' kevélység.*

A' hogy már megfeketített angyalaival záporozna le mennyből büntetése szabott helye felé a' kevélység, itt a' földhöz ragadt e' mennyei csemete némelly nagyravágyók pártfogása által; egyik gázdagságához tóditotta azt; más termete simaságához simította; mások eszességekhez puffasztották; sőt csak hamar úgy elhelyheződött, hogy már az egyes részeket is megleppte; kevélyé lett a' műségében remek kéz; elselypült általa a' beszédet mesterségesen forgató nyelv; 's így már a' torok is hangjával kapott általa fekélydaganatot; a' láb tánczával talált benne béklyóra; — végre, hogy már épen semmi se ügyesebbedhessék az emberben elcsufíttatása nélkül; a' hogy egy ügyes melyhez is dörgölődnék; — nem kellesz! — ver feléje annak dobogó belseje — te szépségszennyező! nem kívánczik az ép mely ügyessége miatt általad sem vakulni, sem vakítani; látni szereti az, mivel esmérni akarja magát is, másokat is. — De kevésre becsülöd a' mennyei követet! — zugolódik a' kipiszkolt — vagy talán te nem is tudod, hogy én mennyekből szállottam le hozzátok? — De hogy nem; igen is jól; sőt azt is igen jól tudom, hogy csak utas vagy nálunk, mennyből gyalogolván pokolba; és hogy csak verbunkon tartózkodol itt közöttünk, hogy nagy regement utitársakat csábíthass azon unalmas utazásodra magadhoz; ugy e?

Csak egyedül az ép mely is az, a' melly szíve ügyességében csalatkozni, vagy vele csálni nem kívánván, a' kevélység által soha meg nem vakíttathatik.

LENGYEL GYÖRGY.

## O r o s z l á n k ő.

Mig az erős elmék, tehetős testvéri szívemnek,  
 A' csata vérmezején járnak szép dalra hevülten  
 Es a' régi rokont bámulunk visszszeremtik;  
 'S visszszeremtve díszét 's honjához hiv szive lángját,  
 Általok a' később kor gyermekit élni tanítják:  
 Engemet olly hivség hord karján gyöngé dalomban,  
 Melly hadi zajban kél ugyan és ott hinti sugárit,  
 De tul a' hadakon se' mulandók szép ragyogási.  
 Hármás hivségről dallok; hallgassatok én rám  
 Honnomnak méltó hölgyei, kevesek ti! 's hü szolgák,  
 Kiknek birtokiban fösvény az üdö ma erántunk.  
 Szóll szavam *Imréről* 's *Ágnesről*, *Imre* nejéről,  
 Közbevetőn *Bugyácst*, szolgáját kedves urának,  
 Kik méltók, neveket hogy jártosb dall örökítse.

Merre lezug gyors Vág futtában rontva szük árkát,  
 'S elterül a' hegyölen dus Mátyás hajdani földén:  
 Ott a' bércsorokon magasabban kél föl az égre  
 Százados ágyából apróbb testvéri közül, 's néz  
 Széljel Oroszlánkő 's besohajt a' régi üdőbe.  
 Nem néz, mint Budavár ragyogón a' szöke Dunába,  
 Nap ha kel és nyugszik, tornyán nem rémlik aranyfény,  
 És nem repdes öröm hangossan pusztá körében:  
 Ektelenül, mint éji boru, 's mint sir süketen áll,  
 'S omlott faljainak feledékeny köd lepi ormát.  
 Benne az ős kornak jobb bajnoka élte világát  
*Imre*, kit *Ágnese* hiv kebelén ringatva vivének  
 Tiszta szerelmei, magzatiban szép mennyet adólag,  
 'S égett önnöniért, nem tudván nélkülök élni. —

Föltünik egy vig nap, kedvesebb száz egyebeknél,  
 A' hiv párosodás emlékes hajnala tünt föl  
 'S népes Oroszlánkőt szeliden mosolyogja meg arcza,  
 Készül az áldott két szív a' szent ünnepet ülni,



Gyöngé szerelmőknek fiatal mennyébe merengvén.  
 Nemzetem! ennyire mért tértünk el az ősi szokástól?  
 Míveltebb e időnk? ha míveltebb, mért rak az erkölcs  
 Illy szép nyomdokain meg nem hághatva tövisket?  
 Mért csap el a' piperés nő férjét csálva, ledéren,  
 'S mért hajhász a' férj buja keblén, tiltva, szerelmet? —  
 Már hogy déli utát magasabban járja meg a' nap  
 'S tündöklő orcája lehajlón néze nyngatnak:  
 Udvariassan jó 's vigadón a' szép hegyi tájék  
 Több zászlósa 's szelid hölgyet vezet oldala jobbján.  
 Jó pedig és fiatal, 's fürtjeit szél lengeti vállán,  
 És öreg el nem aludt hévvel, szép látni virágát,  
 Melly ősz szálak alól kivirul jég-hajnali fényként;  
 Ugy jónek, mint a' szerelem mindannyi tanuji.  
 Hangzik Oroszlánkő az eget verdesve örömmel,  
 'S mintha ma vágynék már végaó gyönyörébe' fürödni,  
 Ugy örül, és tisztos vendégei csengre kezökben  
 Mád aranyos levéllel tölt billikom, áldva köszöntik  
 A' vár lelkes urát 's *Ágnest*, a' vár ura hölgyét;  
 Melly hév birja szívök, képeiken is a' ragyog, a' kél,  
 'S föl-fölszáll szavokon zengőn sok számtalan éljen.  
 Csak *Fülep*, a' tisztos, nem tud maga kedvre hevülni;  
 Széljelnéz 's ajakát illetgeti gyöngé mosolyhoz,  
 De szíve félve szorong 's nem küld ajakára mosolygást.  
*Ágnes* azonban jó 's deliessen hajla fejéhez,  
 És hogyan a' részvét nyájas szava zengni tanítá,  
 Ugy rebegé hangját szívéhez az istenes ősznek,  
 'S kis tenyerét könnyen vállára nyugasztva, imigy szólta:  
 „Szent atya! légy kiderült 's vigalmadat osztd meg enyimmel,  
 Vagy ha talán nem akarva hibáztam tetteim által  
 És jó szívednek feledém meghozni reményét:  
 Bátran szólj, megadom, ha hogy avval birna örökre  
*Imrének*, 's nekem azt megszerzeni lenne hatalmam.  
 Oh! mikor a' hírség 's szerelem rózsás kötelével  
 Mennyei áldás közt lelkünket örökre rokonná  
 Csatlád; az nap erős örömöd csak az anyagi vig kar  
 Tudta fölülhaladón repeső dallokba' követni;  
 És te adál vig jelt 's jeleldre riadt föl egész kör;  
 Vagy még csak taval is, lakozásunk ünnepi napján  
 És mindég te valál örömünknek csillagi fénye:  
 Most pedig elnémulsz 's röjtött gondokba merülten  
 Merre tenyész lelked, nem vallja ki szózatoss ajkad.  
 Szent atya! vidulj föl 's vigalmadat osztd meg enyimmel.“  
 Ekkoron ó Trencsin fő-papja meginga fejével,

Sőhajt és remegőn végig simítja szakállát  
 'S tisztesen őszbeborult hajszálait, és öröm és bu  
 Őszszerezhőn hadzik nagyot érző gyöngye szivében,  
 'S ősz pilláji alól kimerül hő gyöngye szemének.  
 Csak maga a' köz öröm tartá föl még szava hangját,  
 Békés indulatin e' fekszik 's Imre' keserve,  
 Melly, ha kitárná érzését, megjönne azonnal;  
 Ágnes vig kebelét sem szándoka buval elöntni,  
 Mert keserű, ha süket gyász száll a' hangos örömré:  
 Hallgata hát 's kebelébe hagyá ki nem öntve keservét.

Most, mikor a' nap már többé nem hinti sugárit  
 És elenyészte után teli fénnel emelkedik a' hold:  
 Fülroboz a' kedves vendégsereg egy akarattal,  
 Szűk nekik a' teremek falai közt kedvöket élni.  
 „A' hold képe alatt vigadjon az, a' ki vigadhat.“  
 Szólla Oroszlánkő ura Imre ragadtan örömtől.  
 És úgy lőn. Szagos illatu hársfák árnya sötétén  
 'S a' magosan uszó hold fényén megtelepedtek;  
 És vig daljaikat váltván panaszosra is olykor,  
 Hangjokon a' hűs szél lágy tréfát lengete játszva.  
 Fölkel előbb a' sziklás Ugrócz hőse közöttök;  
 Agg ugyan ő, hatvan telet és nyarat ére csaták közt,  
 De még vivna azért, fiatal vér pezsdül ereiben;  
 Virgoncz és tréfás, tud zengeni ősi hadakról,  
 Tud maiakról is, de dicsérete ritka ezekről:  
 Mert nincs már ma vitéz, nyílt, kit zengni lehetne.  
 Élte korosb üdején szerelemmel enyelgteti dalját,  
 'S általa hogy fiatal szivekkel játszhatik, örvend.  
 „Jertek elő örömünknek kedves tárgyai mellém,  
 Imre, ki méltán vagy tündöklő hőse honomnak,  
 És te szelid Ágnes, kit az ég tükörül teve hölgygyé.  
 Engem karjaitok mikoron majd környülöveznek,  
 'S vállatokon nyugodand reszketten két kezem: akkor  
 Dallok néktek egyet, de minőt nem bu szüle közzénk  
 És nem hervasztó gondok vaskarja apolt föl.“  
 Mondván, áltölelék, 's kezeit vállokra nyugasztva,  
 Égne emelt homlokkal az ősz így kezde dalához:  
 „Hol szilajabb ifjúságtoknak reggeli éve,  
 És az örömsugár, melly gondotok űzte, hová lett?  
 Férfiasul az üdő 's utatok megszórja tövissel,  
 'S a' nevető rózsák lassan fonnyadva lehullnak.  
 Megjön e Imre, szabad képzelmid szárnyain olykor  
 'S a' multak ködiből édesen nyílik e a' nap,



Mellyen tiszta hevet buzogott kebled legelőszőr  
 'S Ágnes szíve felé esdőn küldötte fohászt?  
 Vagy mikor a' nyájas kikelet termeszte virágot,  
 Rajtad tündöklött legelőszőr kelleme, Ágnes  
 Gyors keze tüzte reád fejedet koszorúval övezvén;  
 És ha te büszke valál: örömében könnyeze Ágnes.  
 Hivd ide érzelmid; megkérdezem őket egyenként,  
 Hogy mikoron rajtok szeretőd emléke borongott,  
 Mint háborgának, habozás hullámain uszván?  
 Valld ki, mit éreztél, ha dicső bálványa szivednek  
 A' kert fáji között remegő kart tára elébed,  
 'S fürtei futtában szétlengtenek arczatáról?  
 Elmentél a' föltünő hajnalnak elébe,  
 A' miüddön megvála az éj a' reggeli fénytől,  
 'S a' szép szürkületen kereséd arczát szeretődnek  
 'S barna selyemhajait fölletted az éji boruban.  
 Gyakran féltem azért, hogy egünket még leimádod  
 'S így megszínli heved majd minden földi halandó.  
 Vagy mire gondoltal, mikoron sima homloka mentén  
 Barna szemölde alól megcsillant szög szeme fénye  
 'S rajta te értted ezüst könnyecsepp szétárada nyilván?  
 Titkon elillantál a' forró nyári delesten,  
 És ha picziny felhőt szállongani láttak az égen  
 Tűz szemeid: tenyered könnyörögte magasra emelked,  
 És nagy erőt érzett szaporább dobogásiba' szived.  
 Megkéréd az eget, hogy föllegit öszveterolván,  
 Küldene csöndes esőt a' hűs kelet ormain innen;  
 És ha bocsáta esőt a' hűs kelet ormain innen,  
 Nem kívánsz vala tölgy fedező ernyébe nem ázni:  
 De levevén süveged, hogy tisztán 's meszszire elláss,  
 A' szabad ég alján kereséd a' halmi tetőket,  
 'S legmagasabb ormon mozdulatlan neki néztél  
 A' lekanyargólag gyönyörű színekbe derengő  
 Égi szivárványnak; 's tüneményes rétű-ivében  
 Mint kereséd, meglelted kellőbáju szemöldét  
 Ágnesnek; 's a' nap ragyogó sugarára tekintvén,  
 Benne midőn az ezüstcseppek lesietve kerengtek,  
 Meglátád Ágnes szemeit 's siró szeme gyöngyeit. —  
 Megfutamodsz e ma is, ha hived szép ajki mosolygnak,  
 'S a' kert rózsájit szilajon megjárva soronként,  
 Kéred e a' bészart bimbót, hogy fejtse ki keblét;  
 'S raksz e reá csókot, ha szavadra megindul előttd  
 És kinevet hárttyája alul pirosulva szeliden?  
 Megfutamodsz e ma is, mikor a' szél félrelegyinti

A' kerek emlőkön szép Ágnes lenge szövetjét  
 És szerelemhalmait emléked emelgeti nagygyá,  
 'S Karpatnak havasít, mikoron a' bibor enyészet  
 Rajta megy ált nyugtára, valyon megimádod e olykor,  
 Hogy, mint Ágnesnek dagadó hókeble, ragyog fönt?  
 Megfutamodsz e ma is, mikor álmod képei intnek,  
 'S csalfa varázsathan szeretődöt rémzik elődbe;  
 És te fölébredvén a' csillagos éji derekon,  
 Nyugtod megszakad e, üzvéen árnyékos alakját  
 Ágnesnek, 's derülő reggelre ölelsz e helyette  
 Félszendergően zöld fenyvet szörnyü hevedben,  
 Hogy mint a' fiatal czédrus föntlengve Libánon,  
 És mint Ágnesnek sudár nagy termete, oly szép?  
 Hivd elől érzelmid, megkérdezem őket egyenként,  
 Hogy mikoron rajtok szeretőd emléke borongott,  
 Mint háborgának, habozás hullámain uszván?  
 Még folytatná sziklás Ugrócz hőse dalát; de  
 Most a' hiv párnak megkönnyült lelkin elárad  
 A' forró szerelem dagadott hullámu özönben,  
 És hogy gondolatok gyors szellemként futa végig  
 Már lenyugodt korokon, hivségök kezdeti éven,  
 Sejtven, hogy szívök nem lágyabb gerjedelemmel  
 Vonsz ma is egymáshoz, mint vonszott ennekelötte:  
 Némán fölszálló sóhajtások közepette  
 Ég arcok, lihegőn egymás vállára borulván,  
 'S dijul az ősz dalos uj örömet nyert csókjaik által;  
 A' vendégi ajak pedig éljent! harsoga fennyen.

Elnémult szavokon tüstént csönd hallgata ujoint.  
 'S gyorsan, mint sebes ölyvtől üzettelve galambfi,  
 Lábra kel a' szüzek közzül telifürtü Piroska,  
 Vidám, mint reggel, 's mint szép havi rózsza viruló:  
 Boltját hókeblének mintha szorongva feszítnék  
 Vágyai, 's általok égi arányhoz jutni sietne,  
 Megszóllal szép hangja szerint és közbe igyen zeng:  
 „Hős rokonok! ha vigasságunk dalokban ömölhet,  
 Szabad e leggyöngébb feleteknek dallani bátran?  
 A' telifürtü kérését mindnyájan igazlák;  
 E' pedig égre vetett szemmel daljához imigy fog:  
 „Tünj, oh tünj föl ujoint, nem rég mult gyermeki évem!  
 'S a' tettek napját tisztán villantsd meg eszemben.  
 Titkait édes anyám nem tartá rejtve előttem,  
 Vagy ha fődé azokat, gyakor én még gyermeki észszel  
 Rájok botlottam 's hallék nem tudva tilalmast.  
 Így vala akkoron is, hogy játékom közel intett



A' vársarki teremhez, a' hol te zokogva ígérted  
 Nyugtodat, oh néném! jólelkü tanácsos anyáknak;  
 'S nyugtod, mint fogadád, nem adá meg valami, egyre  
 Söhajtal és záporosan könny könnyedet üzte,  
 'S én teveled versenyt sirtam testvéri öledben;  
 Hogyha pedig hosszas fájdalmad szánakozásra  
 Indított, halkkal bus szivedet így tudakoltam:  
 Jó Ágneska, mi lelt, jó nénike, valld ki, ki bántott?  
 Tán mikor égszinü nefeletset szedtenek ujaid,  
 A' zöldes hátú harapós gyík sérte meg akkor;  
 Vagy mikor a' kora reggel még nem fényle világgal,  
 Te pedig a' kertnek keleten álló fala mellett  
 A' bokrok tetején tördeltél rózsavirágot,  
 Megszurá karodat haragos tövisével az undok?  
 Engem még csak egy izben szedhete rá, de azolta  
 Csak szélén török; és neked ott nem elég, tova terjeng  
 Gyöngé kezéd, föl az ormokig és kellő közepéig,  
 'S melly ma nyílik 's legszebb, sértsen bár, azt csipeded le;  
 Rája lehelsz hosszan 's megsókolod annyi ezerszer  
 És mereven ha meg állsz, nem tudva esik ki kezedből.  
 Olly sok rózsza hever fonnyadtan kerti útunkon,  
 Hogy már nem győzőm hajlongón szedni utánad.  
 De te nem is felelél kérdő szavaimra ügyetlen,  
 Titkos gond zavará heves elméd tiszta világát:  
 Haj! Budetin, Budetin, lesz e még csókolni hatalmam,  
 Kit rózsád képez, lesz e még csókolni hatalmam?  
 Így mondál majd lassu szavon, majd sirva kiáltón.  
 'S később, de mindig föllázzadt budban egyenlőn,  
 Százszor boldognak vallád telifürtü Piroskát,  
 Hogy csak újat, de szívét nem sértheti rózsza tövisse.  
 Én pedig eltüntem sebesebben, mint nyíl az ívről,  
 'S hirtelen öszveszedett rózsákatt tömve melyemhez  
 Ismét megjelenék, 's te mosolygál bánatos arcczal:  
 Hogy, mint kívántam, szívemig nem jára tövissek,  
 És sajnógó sebeket szívemen nem vagdala élők. —  
 Hányszor evél békén? 's oltád e panasztalan ajkkal  
 Szomjadat? és étünk ha rekeszté isteni áldás,  
 Már mi oszólva valánk, te azonban földre leszegzett  
 Szemmel, mint a' képszobor olyan szótalan álltal,  
 'S elkomorult elméd sáppasztó buba merengett. —  
 Szálljon gondolatod tisztán a' voltak ölébe,  
 És ha hűségednek netalán szendergene lángja,  
 Gyorsan idézzed elő eleven emléki sugárban:  
 Bábjátékaimon mit hajtott végre szerelmed?

Bábpiperézésről hírem bajtársi körünkben  
 Fénylett, mint testvéril között esthajnali csillag;  
 Én adom a' legszebb neveket, 's legtermetesebben  
 Én állítom elő játékosan a' fiatal hőst.  
 De ha te közbejövél, Tivadar nem tetsze fülednek,  
 És nem tetsze, midőn ajakim közt hangza Etelka.  
 Imre, meg Ágnes lőn legszebb nevök akaratomként.  
 Érczkalapot ha tevék a' báb Tivadarka fejére,  
 Hogy, ha csatába menend, a' fegyver meg ne hasítsa:  
 Elveted azt 's vas ümögjét, könnyü kalpagot adva  
 Csillámló nyestből, és ennek nem magos ormán  
 Fényes aranyasztalt kolcsagtollba vegyítve emeltél.  
 Mert olyan hős Imréjé, 's mert nem földi diszes  
 Homloka területét árnyék a' harczí vitéznek,  
 Sem szeme lángfényét nem hagyja bus éjben enyészni;  
 Bátran kél 's kitekint könnyü süvegének alóla,  
 És az erős ellent ijedetlen méri szemölde;  
 Sebhelyes arczával ha előbbre nyomul daliásan,  
 Lelke magas szántát zavarodva kerüli az ellen.  
 Párducz inog vállán 's rajt szókés fűrtjei lengnek  
 'S karsu tagja alatt mikoron száll pusztai méne,  
 Kardot rántva kevély 's keseredten védi hazáját.  
 A' kikerülhetlen boszu képét ékteleníti,  
 De a' harczok után kereken fesel arcza virága,  
 'S hivének szelidült ajakin hoz szíve mosolygást.  
 Így szólalt, 's a' kis Tivadar hős Imre nevet nyert.“

Hallgata most a' szüz, 's közöröm kedvelteti dalját.  
 Trencsin főpapjában még sem gerjede jó kedv;  
 Bár kiderül kis üdön, de hamar jó bánati fölleg  
 'S kész rövid öröminek beborítani gyöngye sugárit.  
 Ágnes azonba hogy ötöt dallani kizti, homályos  
 Foglalatú szavain imigy árad örömtelen ének:  
 „Hetedik éve, hogy e' szent nap kettőzteti kedvünk  
 'S tiszta szerelmeteket megújítva dicsőíti dallunk.  
 Ah! derülend e vizont e' sziklafalakra örömfény,  
 Ah! derülend e vizont? és játszó énekeinket  
 Nem teszi e az üdő mély titka halotti keservvé?  
 Tán hol most a' hold aranyon reszketteti fényét,  
 Ott kis üdőnap után sugárit megtöri a' gyász;  
 'S a' föld, mellyen vig poharak bő nedve elárad,  
 Tán kérlelhetlen szem könnyeit iszsza ma holnap?  
 A' haza nyugfalait megszállja erőszakos ellen,  
 És anyai kebelén temetőt nyit büntelen édes



Gyermekinek, hogy hirökről hallgasson utódjok,  
 És ne sohajtsanak így: hogy hajdan díszle magyar nép.  
 'S ki leszen angyalodul megtámadt drága szülőföld!  
 Majd ha könyörgően haldoklók jajja kiáltoz?  
 Fülkél a' bus hős, 's elszánt lelkére kesergőn  
 Ha hat is elnehezült hölgyének zokszava, ájult  
 Magzatitól megvál 's közügyért leli élte határát;  
 Vagy rabigába szegül szabadon termett nyaka, és még  
 Láncza zőrentében mély gondján hogyha remény leng,  
 Már sokat élt 's díjul nem vár vala ennyi jutalmat.  
 Sokszor vert haza, óvjon hadtól tégedet Isten!"  
 Megtörülé arcát a' tisztes főpap ezentúl  
 És üle csöndessen, míg könnyei folyni szűnének.  
 Közfügyelenre került jósló szava a' bus öregnek,  
 'S a' zajgó vendég némultan veszti vigalmát;  
 És hogy az éji öröm hajnalt ne köszöntene ujont,  
 Bucus zárja be már, 's megoszolva siet haza minden,  
 'S míg nyugtára jutand, zavaros kedv sürgeti léptét. —

---

Féktelen a' játszó álom tündéri hatalma,  
 'S nyugtan munkáló hő képzeletünknek egere  
 Hogyha varázsossan szótt leplét szerte teríti,  
 Menybe ragad, meg földre lesújt kényének utánna.  
 Tégedet is deli nő, mikoron Imrédek ölében  
 Ringat igézetten könnyű karjával az álom,  
 És biratja veled szivét 's szívével örökben  
 Ég javait, 's mit föld kincsnek vall, engedi bírnod,  
 Igyen emel szilajon mulékony szárnyain éjed  
 Fél üdején, 's gyönyörű vágyod megalázza naponnan,

Éjjeli pályáján lekereng a' földi sötétség,  
 'S a' nap arany képét míg öblögeté ragyogóbbra  
 Békés hunyta után lent a' keletalli homályban,  
 Szóllott Hajnalhoz, szeretett lányához, atyásan:  
 Hogy vegye fáklyáját, 's jöttét hirdesse serényen  
 A' földnek 's a' föld nyugovó népének előbb, hogy  
 Várja be tiszteletet zengőn orczája világát.  
 Hajnal szótfogadott, 's lobogó fáklyája magassan  
 Tartva sugárza alá 's rémlett nagy csillagi fényként.  
 Ó pedig olly delien jó, mint tündéri királyné;  
 Arcza szelid vonatin lilium közt rózsá piroslik,  
 Keble haván a' kék fátyol szétröppene félig,

'S téjszin válla között szökén leag fürtje hajának,  
 Homloka nyílt 's teli karjai bájlón meszsze kirémlők,  
 És fődözetlen jobb térdét a' reggeli gőzkör  
 Hívós harmattal mosogatja fehérre, pirosra,  
 'S könnyű kiesiny talpait pajkossan emelgeti szellet;  
 Egi alakjához nincs semmi hasonlatos. Így jó.  
 De nyugat öbleiből viharok zúgnak föl az égbe  
 'S torlanak a' kegyesen lebegő Hajnalnak elébe  
 Rémes föllegeket, minemüket csak maga éjféli  
 Szülhet, hogyha kivész fogytig csillagjai fénye.  
 Erre pedig szűz Hajnal méltatlan megalázva  
 Érzí magát 's busul fejedelmi tekintete vesztén;  
 Busul és nem enyész egyedül a' tágos üregbe  
 Szégyene, szétterül az tagain 's boszszura tenyészik.  
 Megzavará fáklyája ezüst sugárít azonnal,  
 'S általa a' földet haragos lángszinnel ijeszti;  
 Ó pedig olyá lón, mint a' vér harczai mezőkön,  
 Melly folyván vörös, és barnul, ha higamszik üdövel.

Mig nyargalva megyen kiszabott útján az enyészet  
 Duló gyermeke, a' vihar, és végigmorog a' hegy  
 Szálas rengetegén 's ropogón megtördeli a' csert;  
 Vagy míg a' büszkén föntálló vári falaknak  
 Szugolyit éles erővel viva bejárja dűhében  
 'S a' gót ablakokon besüvit, megzúzva üvegjeit:  
 Geyza 's Elek, — kedvelt magzatjai Imre vitéznek —  
 Gyöngék, mint kifeselt rózsák között reggeli bimbók;  
 Az már hat nyarat ért, négyszer nyílt erre tavaszsa. —  
 Mintha derék attyok serkentő szózata intné,  
 A' kora hajnalban fölkelnek csöndes ijedten,  
 Es tanakodva beszéli a' két testvér: ugyan attyok  
 Vágya mi lenne, midőn még álmaik édesen allszsza?  
 Oldalt a' fegyverterem ajtaja nyílik ez uttal  
 'S Imre ivét, melly függő szegen, lehajítja helyéről  
 A' betolongo szél 's tompán döng sulyos esése.  
 Hirtelen és halkkal beiramlik Geyza Elekkel,  
 És az ivet 's hozzá könnyű nyilveszszeit együtt  
 Vénen, a' nyugovó ágyának elébe rakák le;  
 Hoznak kardokat is 's kópjakat szép lobogóval,  
 Végre uehéz pajzsokkal czipelkedvén gyöngé erőjök,  
 Azt vonczolva terék a' fegyverhalmi: tetőre,  
 Így a' hajnali két munkás megszűnt mivelődni,  
 'S fáradt dolgok után veritékesen ég heves arcok,  
 És óhajtra lesik, míg attyok nézne szemével,



'S tettökben, rájok mosolyodván, tellene kedre. —  
 De az erős álom nem tágit Imre nyugalmán;  
 Sőt kettős hatalommal terjeng érzetein |s jár  
 Képzeteivel együtt szabadon harczok közepette.  
 Ezret öl, és ő is megfekszi halálosan ágyát  
 Álma világában, meg föltámad 's boszut öntve  
 Kergeti vég nélkül gyávább harczossa csoportját,  
 És fegyvert harsog magasan, megnyílt ajakokkal.  
 Ekkoron a' két jó gyermek megörülve szívében  
 Gyorsan előkelvén, siet attyók hangjaelébe,  
 'S ágyától lehajolt jobbát hevesen megölelvén,  
 Gyermekiképen csókolgatják játszi öröm közt.  
 „Kelj föl, monda beszédes Geyza, no kelj föl apám már!  
 Im rég telve parancsolatod, te pedig nem ügyelve  
 Gyors munkánkra, miképen ügyelsz vala ennekelötte,  
 Hoszszasan álmodol és készségeünknek nem örülsz meg.  
 Már mikoron fegyvert kérő szavad érte fülünket,  
 Mindent meghoztunk, 's tettünk megelőzte parancsod.  
 Van nyíl veszszőstől, fényes kard 's kopja paizsszal,  
 'S még ha kívánsz dárdát, meghozzuk néked ezennel,  
 Meghózzuk, 's te azért nekünk hozol erdei vadkant.“  
 „Erdei vadkant, mond belevágván bátya szavába  
 Fürtös Elek, de te jó apa! olly hoszszast ne aludjál,  
 Tudod e mint mondád: sokat alvót nem szeret Isten!  
 Már mi korán keltünk igazán, hanem édes anyánk még  
 Sokkal előbb, 's most sir; mifelé őt, senki se tudja“. — —  
 Mint mikor a' hegy alatt, mélységes völgyü Bakonyban  
 Őszvejön a' henye pásztorság bétölteni kedvét,  
 És ragyogó baltájával hantot feszegetvén,  
 A' sebesen ömlő patakot gátolja folyásban;  
 E' pedig elfojtatván, megreked, áll, de azonban  
 Megdagad a' gáton túl 's kóvályog zavarossan,  
 'S hármassal erőszakkal szakad ált a' porhanyu hanton  
 És ragadozva ered szilajabbul ősi utának:  
 Így feszegette szívét a' hősnek magzati tette,  
 Melly mély álma után hozza rája torolva keservet;  
 Fájdalmát fiai nyájas szava fojtja eziglen,  
 Hogy ki ne ömlene még, de hatalmasb lón kitörése,  
 'S gyermeki távozván, szakadatlan könny csorog arczán,  
 'S a' rohanó patakot megelőzé árja szemeinek. —  
 Titkosok a' tehetős végzés ösvényei, 's vastag  
 Kőd járdal szövevényein, és nem látja halandó,  
 Merre nevet jobb sors nyomorult életének elébe,  
 'S hol tár öröminek megemésztő gyomrot az örvény.

Sorsod tükre hever, bus hős! nyoszolyádnak előtte;  
 Nem tudod azt, mi borong fijaidd tettének alatta.  
 Gondolatod, bár mint tűnődj, nem hat föl egekbe,  
 Széttaszol, a' miüddön magasabban lengene szárnya,  
 'S harczi ijedelme felől tilt tudnod előre jövendőd.

Délkeleten, hol Qroszlánköt két hárszor övedzi  
 'S egybeborult lombjai éjben várják be az új fényt:  
 Meghasad a' terhes fölleg tűzgyomra 's ropogva  
 Menyköt sujt 's az erős fal rengőn érzi hatalmát.  
 De ki az a' sűrű lugos ernyő barna homályán  
 Sívó fal töviben, hol erősen dul az enyészet?  
 Szép karsu tetemét hőszi lepel ékteleníti;  
 Ugy remeg, úgy sóhajt, mint a' kit kellemes élte  
 Öntudtára hagy el, 's hamvadtan veszti reményét,  
 Szíve felé keserű szó harsog tudakozólag  
 Távolról közelebbre, de hangját elveri a' szél  
 'S fáradtan kienyész, nem hatván a' remegőig.  
 Törtet azonban elő a' kertnek berki sűrűjén  
 Uttalanul, az erős bizodalma támasza, Imre,  
 'S megleli elbádjadt hölgyét rémült helyzetben  
 Egy terepély hársnak félszázadu lombja homályán,  
 Mellynek törzsökjét az előkor szent hevülésből  
 Választotta, megáldván, és állita buzogva  
 Érczből képszbrot fiatal tetejének alatta,  
 Harczba menőnek hogy vegye föl hős szíve fohászát.  
 E' pedig a' kinos Megváltót képzi kereszten,  
 A' mint kebléből szent lelke röpüle egekbe.  
 Áll kissé fölemelt márvány dombon, 's koros óság  
 Szőnyege, a' puha moh lepi és zölden virul ormán.  
 Ju térdell Ágnes, kiemelt tenyereivel imádón  
 Istene hajlékát, 's szeméit föl az égre szegezvén,  
 A' röpülő föllegből mintha kinézne jövendőt,  
 Oly mélyen bemereng csillagsugára szeméinek,  
 A' hova néz, 's oda hullat sűrű fohászokat ajka.  
 Karjai majd kifeszülnek, majd csüggedve lehullnak;  
 Ő pedig olyá lőn, mint bus telek őszi üdőben,  
 Melly hervadt ékkel nem örül meg, hogyha nap éri.  
 És mikoron férjére tekint, nem virada arcza,  
 Mint máskor, 's ajakai rózsájin nem vive csókot  
 A' szeretett férjnek: de szemét rászegzi zavartan  
 'S fénye világában bus éjként járdala kétség.  
 Így vala a' deli bölgy. Isten! vágyára tekints le, —  
 Ki őt fölkarolá, — Imréért ömle fohásza.



A' vihar elvégzé dühös útját puszta fenyéren,  
 Csak maradéka susog sűrű erdőn gyöngye fuvattal,  
 Kormos föllegöböl ha dörög, csak tompa moraj jár  
 Szét az ujjalt levegőn 's viszhangja nem árta enyész el:  
 Mert a' vésztes föld feketén lemerült keleten tul,  
 'S biborozott hátán a' nap fölütötte sugarit.  
 Melly édes, mikoron zordon zuhatagnak utána  
 Békés szárnyakon éltet adólag visszazajön a' csönd  
 'S nyugtát hozza hirül a' még félig remegőnek!  
 E' pedig újra örül 's megrendült lelke csilapszik.  
 Bátor Oroszlánkó! te valyon majd birsz e örökké  
 Uj nyugodalmaddal, 's bajaidnak elért e határa?  
 Nem; — haj! kívül az érczkapukon harsány ropogással  
 Csattog ölö fegyver 's szikrát hány mérges aczéla.  
 Egy honi bajnok 's három Kun harczol fene harczot;  
 Az becses éltét védi, 's ezek vesztökbe rohannak,  
 'S „add meg harczi Kutént!“ teli torkok közbe így ordit.  
 Tudnillik jobb sorsra való Bélának alatta  
 Kunság fője Kutén hazaárulási gyanuból  
 A' bünt boszszuló pallós élére kerül;  
 Most pedig a' haragos Kunság szétoszla fejenként  
 'S Kutént orvi csatákban kéri viszont Magyaroktól,  
 Bár meg nem nyeri már; de boszuja nem engedi tünni,  
 'S vad fejedelme nevét karddal véskéli Magyarra.  
 Ekkor is a' csalitos völgyben lappangva rohantak  
 A' hiv honfira, 's ez viadalba nem állva latrokkal  
 Meghajtatja magát sebes özként a' meredeknek,  
 'S ott fönt viv tüzesen, hol pályát ér vala vágya.  
 Már két Kun terül el tettök béréül, azonban  
 Épen áll még czinkosok és iszonyu erejével  
 Kardot emelve irányz a' lankadt honfi fejére,  
 Hogy sujtatva ne lászon bus szeme fénye világot.  
 De Bugyacs, ó szolgája Oroszlánkónek, ezennel  
 Közbejön és riadó hangon megszóllal, utána  
 Reng a' vár, 's a' Kun megijedten eredne futásnak,  
 Ha rohanó kopját nyaka megbirhatna hegyestől.  
 Megdől hát nemakarva lator bajtársi sorában,  
 'S undok vére vidéki követ fertőztete festve.  
 A' bajjal szabadult honfit tisztsége fölinté  
 Imréhez, megvinni parancsát Béla királynak,  
 Hüséges fejedelmének, ki harczba kiáltá  
 A' haza védőfjait, mert földét dulja tatár had,  
 'S abban kénye szerint öldöklön oszt rabigákat. —

Régen elült század, rettentőbb más egyebeknél!  
 Rád hahogy a' hivebb maradék eszmélete villan  
 'S szive fohásza között ajakán bus lelke előmlik;  
 Bár milly hős nemzé, megrendül, 's férjfi tagaiban  
 Megcsonkul az erő, 's haloványság rontja alakját;  
 Vagy ha Sajóra tekint; feje elcsügged szomoruan  
 És eleredt siralom mosogatja meg éktelen arczát.  
 Hát ti az ősi hazát megmérhetlen szeretettel  
 És elszánással védő nagy harczi apáink,  
 Száz ezer annyi erő kiket el nem ijeszte csatákban;  
 De ha az ellenek zápor rohanása előntvén,  
 Megmaradott nyomoruságtok rablánczra kerüle,  
 'S a' lezugó folyamon feletek vérárja kerengvén,  
 Viszszafizetlennül elsietett szemeteknek előtte:  
 Milly érzés dulhatta alázott lelki valótok?  
 Egy felől a' keserű jelen ádáz mérge tipászta  
 Kebleteket, 's bele kint kinna marakodva gyűleltet;  
 Más felől a' nyomornbbi jövőndő undok alakja  
 Lón elaszott képpel szemeteknek rémbeli tárgyul,  
 'S elképzelve, minő méltatlan sorsi vad őrvény  
 Falja föl a' keseredt hölgyet 's remegő maradékot:  
 Vállatok a' vad igát könny közt sanyarubban emelte,  
 'S sérvetek a' békóhangok gúnyolódva nagyiták.  
 Oh! de csak így tántorg botló lábakkal az élet,  
 A' kegyezőbb végzés hahogy utját megmosolyogja,  
 Társ a' főntragyogó nappal, nagysága királyi  
 'S változatos szárnyu lepkékként tölti be kényét.  
 Hogyha pedig harag éje borong a' végezet arczán,  
 'S rémes leplével betakarja az életet: akkor  
 Megszakad ez 's szétoszlik gyász terhének alatta;  
 Fénye lehull, maga meg gyökerestől szerte enyészik,  
 Vagy ha megáll, nem kél bizodalmas csillag egére.

Ott hol az árva hazán veszedelmek tengere zajlik,  
 És belől a' szent béke határán ront özönével:  
 A' jó honfi nem ül gondatlan, 's lelkire nem száll  
 Életőlő álom, de magassabb vágyi sugalmak  
 Birják hős kebelét: kél 's indul utánnok azoknak,  
 'S kész a' drága hazát éltével is óvni vitézül.  
 Bátor Oroszlánkő, hősét is fölhevesíti  
 A' nem várt hiradás, 's tetemét harcok dűhe birja;  
 Lelke tökéletjén nem lágyit hölgye siralma,  
 Nem marad a' szeretett kebelén, — mint mái vitézkék,  
 Kik puha bábjuk ölén bibor ágyba' henyélve csatáznak,



Vagy teli szekrényen kuczorogva soványszik el éltök,  
 'S éltek e, vagy haltak, nem vallja ki a' rebegő hír. —  
 Magzati szívsebező könnyekkel vizezik arczát;  
 Im csak ezek kincsei, nincsen főbb kincse ezeknél,  
 És oda hágy illy jót, vele áldozik ősi honának,  
 Ő pedig utnak ered, mellyen romlása vezérli.

Hiv Bugyacs, a' hirként legüdösb szolgálja urának  
 'S legbizodalmassabb, kinek öngondjának alája  
 Jut ma Oroszlánkó kisszámu őrseregével,  
 Hogy mint várnagyi tiszt hon várja be a' csata végét:  
 Nyugtalanul ki — be jár, Imrében nem leli kedvét  
 'S kárhozatos hangon zugolódik tétele ellen.  
 „Hát illy boszszunapok nehezültenek ősz hajaimra,  
 'S harcokban lefogyott ifjuságomnak ez ára?  
 Oh! bizony így százszorta vadabb lőn sorsa Bugyacsnak,  
 Mint ki szelid estvén épen lép nyugta helyére,  
 'S gyöngé szívéen éjjel ha borong, hadrémes alakja  
 Szörnyűt ijed, 's a' reggel hült tetemére tekint le.  
 Hős uram! a' kardot tehetős még karja emelni  
 Agg szolgáltnak, ki hozzád hiveségre legelső,  
 Érti is a' hadakat 's nélkülök nem tud elélni,  
 'S jártossága gyakor kész volt már éltedet óvni:  
 Add meg azért kérő szíve legvégső akaratját;  
 Add meg néki csak azt, hogy már kis üdőnek utánna  
 Elközelítendő legutolsó napja csatákban  
 Szálljon alá nyugtára, 's hadak riadalma emelje  
 Megváló lelkét egekig, hahogy élete szűnnék,  
 És megütött testét láttodra fogadja el a' föld.  
 Hol ha igaz hősként paripája alá leterülend,  
 'S a' nyilakat holtan ki nem izgathatja sebeiből:  
 Mondj rá illy áldást: ez öreg kedvelte hazáját  
 És kedvelte urát, 's nem volt főbb díjra sovárgó,  
 Mint ha vitéz éltét érettök hadba' felejtí.“  
 Így Bugyacs. Imre pedig megörült szolgálja hitének,  
 'S tiszteletes képét végig simogatva, imigy szóllt:  
 „Oh! hűséges öreg! hadaimnak régi barátja,  
 Tán a' fönt végzet hinté ajakidra beszédét,  
 Hogy nekem azt kirebegd hírül, mit rendele rólam,  
 'S durva viszály közepén mentőmül lelkedet adta?  
 Jersze tehát bizvást kebelemhez, mindig igaz hős!  
 És jó 's bal sorsom bizodalmas lelkeken álljon,  
 Mint állott eddig 's velem együtt türj szakadatlan.“  
 Mondván Imre, 's az ősz ura keblén csöndes örömben

Ifjudik 's ereit tüzesebben járja meg a' vér.  
 Így a' vár más karra kerül, 's Bugyacs édes urának  
 Serge között villog kiderült ifjonti erőben,  
 'S hős vezetőjének büszkén robog oldala mellé.  
 Fegyverök öszvecsörög 's zászlójok emelgeti szellő,  
 'S indulnak hevesen megeresztett fékkel ügetvén,  
 Merre futó habokat sodor el Vág ősi Dunába,  
 Testvér árjaikat Pestnél magasabbra kelesztvén.  
 Nem megy másképp Tátra fölött a' sziklai nagy sas,  
 A' hogy ehes fíjait prédára vezetve kiindul  
 Fészkéből; mind szállnak ugyan vetekedve erőre,  
 De maga a' vezető anya jár tehetősb hatalommal  
 És izmos szárnyain bátrabban emelkedik égig,  
 Legföntebb lebeg ő 's fő méltósága kitetszik:  
 Imre vitéz bajnokjai mind rohanók 's deli hősök,  
 De maga legrohanóbb 's deliebb seregének előtte,  
 'S meszsze kitündököl a' sikon fejedelmi alakja;  
 Rá idegen ha tekint, bizvást illy szókra fakad ki:  
 „Hős alkatja szerint ura ő e' harczi seregnek.“

Fönt pedig a' deli nő szomoru várából alánéz  
 És könnyörögve kíván férjének hadba' szerencsét;  
 'S mig keseredt fíjait szülői ölébe' nyugasztja:  
 Könny terül el szeme csillagain 's gátolja sugárit,  
 És hogy szerte tekint ujont Imréje után, már  
 Nem láthatja viszont, porfólleg zárja előle  
 'S a' távol köde, melly sietős utjára borula.

---

Oh! kiket a' szerelem hervasztó karral ölelget  
 'S életetek mezején pajkosság árja csapong el;  
 Kiknek vig napotok rettentő harczi zajokban  
 Nem telik és örömmel tisztán puha béke virulhat:  
 Mélán elragadó hevetek szünvén kis üdőre,  
 Ajkaitok csókját oszlassa meg a' henye hivság,  
 'S halljatok egy harczt, mellynek maga ősi apáink  
 Nagy fejedelme merészle csupán szemközbe kiállni,  
 Roppant Béla, vitéz Európa királyi sorából.

Völgyi Sajó mentén magasan áll vad Bathus és néz,  
 'S merre tekint paizsos halmon fölemelve, körülé  
 Szikrázó dühein nyugoszik meg fénye szemének.  
 Meg nem örül a' meszsziire gazdag partu Tiszának,  
 'S mint rohan a' szigetes Hernád bujdosva Sajóba,



'S ágas Bódva miként tol ezüst hullámokat árján,  
 Nem bámulja, mivel zavaros vérben nem özönlik.  
 Éjszakon és nyugaton viruló hegysor koszoruzza,  
 Es keleten 's délen végnélküli sikra derül föl  
 Zordon képe előtt gyönyörűn déleesti verőfény,  
 És a' gyöngye mezőt tüneményesen éri sugára.  
 De neki a' ligetes halmok nem tetszenek, és nem  
 Indul meg ragyogó lombjain vad lelke, dühödve  
 Huny szemeket, hahogy a' természet disze virít rá.  
 Veszve enyészszék' el borzasztó színe előtt mind,  
 A' mi csak él! így ordít undok mérge szavában.  
 Még messzebbre tekint, 's lát szétszórt falvakat ősi  
 Ékeiktől fosztatva hegyen, völgyön 's tova téren  
 Mint hamvadnak erőszakos üszkőn porba rogyólag,  
 Némán és szomorún csak kormos tornyaik állván,  
 Már ekkor megőrül, ha vad is, képes megőrülni,  
 'S mécsze picziny szeminek mérgesb szikrákba' lobog szét,  
 'S apró fénye pogány rokonin vérlángokat ont el.  
 Szerte futos széles képén a' boszszu, miként jár  
 Fátyolos éjfélben gátatlanul a' harapós tűz,  
 Szörnyű vágya eget 's földet fölfalni kívánván.  
 Nagy mellyén embertelenes lelkét bikabórház  
 Őrizi 's barna paizs könyörületlen szíve táját,  
 'S rettenetes karral kardját fölemelve imigy szóll:  
 „Halljátok rontó seregek 's fejedelmi vezérek,  
 Nagynemű Oktodai urnak tehetős hadi népe,  
 Kiknek ölö karotok sulyát Orosz érezi 's Lengyel,  
 Mind ez, mind pedig az hatalomra magas híru nemzet.  
 Ősi nemőkbe bizott Magyaroknak is aggik erőjük,  
 Hódító vasatok megtörheti őket is egyig,  
 Hogy ne maradjon fönt, ki hirül vigye élve csatáját  
 Honnosinak 's reszkessen kényét élni utódja  
 Bőtermő földén, reszkessen rajta megallni.  
 Bátran szórja tehát nyilait kiki, 's öljön azokkal,  
 Mig ölhet, máskép szomorun száll élte vasamra.“  
 Erre zajogtában szétmegy katonája Bathusnak,  
 Ő pedig a' fenyítéki halomról göggel alászáll  
 Tigris társi közé 's fönt harsog erőszakos eskők,  
 Melly tán végvesztedre leend, oh Hunnia népe!

Most már rettenetes mérgű Kádán teszi tisztét;  
 Legdühösebb a' nyolcz vezető között 's rangra legelső  
 Bathus után; mindent elseprené mérge, mit a' föld  
 Élve 's nem élve terem; népét kinozza szakadtig,

'S annak jaj, ki rabul született érezni hatalmát,  
 Jobb, ha hogy éltenek nap alatt soha kezdete nem lön,  
 Irigy, sőt önlétele boszszujára vagyon már.  
 Most a' parti fűvön tombol, hogy szálai lengnek,  
 'S a' futosó hangyát tüzesített vassal emésztí.  
 Mért hogy jár, mozog és munkával gyűjti falatját?  
 Megveri melycsontját 's szór szitkokat a' magas éégig,  
 Es buta népe remeg, mint a' nyárormi levelke,  
 Nem tudhatva, mi lenne dühös kinzója parancsa,  
 Mellyet mig meghallana, már bétöltnie kellett.  
 „Ebfaj! mit veszteglesz? eredj mély arku Sajóba,  
 Lábold meg, 's hátán hadainknak hidat erősíts,  
 Mentül előbb hogy igyam Magyaroknak vériből egy jót,  
 A' kiket agg juh, vagy őz félénken szüle világra,  
 'S Kádán jó kedvébe' hatannyit szedne fogára.“  
 Így kiabál, 's amazok sebesen kavarogva erednek  
 A' rohanó folyamat lábolni, 's ha mélybe sodorván  
 Őket az ár, félnek: parton föntállá gyötrőjök,  
 A' nyilazó Kádán, 's éltök rövidíti nyilával: —  
 Távól egybezavarva megáll a' durva tatár had  
 Sorba kemény vezetőjeihez: Bocsetorhoz, ezentul  
 Peta 's Koaktonkoz, Fejkánhoz, Csebhez, Okádár  
 Bútyához 's evvel Herméhez, harczí tanácsra.

Más felől a' fejedelmi Magyarság ére Sajóhoz  
 És tábort nyugtat megbizott ősi erőben.  
 Béla ragyog legelől seregei nagy lelkű királya;  
 Mostanig izzad még idejetlen homloka német  
 Fridrik harcza után: de szívéig nem hata gyáva  
 Lankadság, bátor, nagy erő él hős tetemeiben.  
 Bajnok lelke után, ugy tetszik, hogy maga győzne  
 Irtozatos hadakon, maga verné porba fejenként,  
 Kik méltatlanul ős honját megbántni merésznek.  
 Méltó fejedelem! másnak nem is illene, attya  
 Népének, de azonba tekintete rajta királyi.  
 Gondolatában gyors, hadi bölcsességre legelső,  
 'S százszerosan boldog, ki csatakba' fogadja tanácsát.  
 Vagy ki lehet képes méltán meghozni alakját  
 A' mélyen nyugovó század feledékeny öléből?  
 Benne, mi nagyságos, mindent halmozva tálalsz föl.

Lentebb, de kitünőn csillog dandára előtt több  
 Harezaíró híres Kálmán, Bélának öregbik  
 Testvérörcse; szelid, mint éjjeli béke mezőkön,



A' miüdön a' csönd némitő szárnyat ereszt rá.  
 De ha szívét érdemtelenül megsérti halandó,  
 Kél rettentően, mint két hideg éjszaki morgás,  
 A' mikor a' viharok rivadalma kerengve megindul  
 'S végveszes útján szikladarabbal szertelövdöz,  
 És az alélt vándor reszketve kerülí csapását. —  
 — A' seregek közepén hevesen jó gyors Ugolin is,  
 A' hademészto hős; hon nyájas béke virultán  
 A' magas Isten szent oltára előtt rebeg ajka  
 Égi fohászt, 's kegyesen eszközli ki nemzete üdvét:  
 Most pedig, a' mikor a' szent béke bomolva török meg,  
 Bus hadakon se' remeg hona gyermeket óvni gonosztól.  
 Fennyen emelve lobog karján a' nemzeti zászló  
 'S a' haza tiszteletén föllobban lángja szívének;  
 Mint villám siető, 's mint menykő, karja halálos,  
 Népe pedig testvér a' fölleg jégözönével,  
 Melly ha rohanva szakad, töredelmesen üt, tipor és ront.  
 — Így száguldnak elő a' harczijedelmi vezérek,  
 Hozván gyors fiakat még a' magyar ősi anyáktól.  
 Hát az oroszlánkői vitéz hol vesztegel eddig?  
 Ő tán távolról megsejtve az elleni tábort,  
 Gyáva futásnak eredt 's hölgyéhez vitte szerelme,  
 Hogy mikoron diadalmas honnosi hadban enyésznek,  
 Sirja felé nyomorult ő hivalkodva tekintsen.  
 Nem; — hol az őrseregek délről nyugatra terülvén,  
 Meszszire elnyuló szárnyat képezve sietnek;  
 Ott rémlik hadi termete izmos sziklai szálként,  
 A' melly jégbe borult vállakkal hogyha nem óvna  
 Négy sarkon a' rá nehezült eget, öszveomolna.  
 Ott rémlik, 's őrserge körülé, miként kicsinyebb, de  
 Szinte öröklő bércznövet áll őt támogatólag.  
 Meszszé kerülöd ezeket gyilkos bántója Magyarinak!  
 Mert rohanó nyomokon maga jár a' káros enyészet.

A' vért szomjuzó hadi rend megnyugszik ezentul,  
 És zsbaj és fegyverzőrej elnémula közötté;  
 A' felséges fejedelem meg hangos ajakkal  
 Népe magas lelkét imigyen serkenti szavában:  
 „Bajnok elődinknek bajnok magzatjai! Kikbe  
 A' haza szeretetét csudakép oltotta be Isten,  
 A' napalatti világ minden nemzetje sorában.  
 Voltak üdök, hol honnunk csendes békevirágyin  
 A' vad erőszaknak réres zivatarja borongott,  
 'S vig nyugalma után a' nap bus arczot emelt rá;

Hol sanyaru inség meg nem szüntette siralmát.  
 Gyámtalanul hagyatott hölgyeinknek 's gyermekeinknek,  
 'S nem volt, a' ki velök falatot nyugasztva megosztta.  
 De bármilly nagy erővel ütött ránk mérgiben a' sors,  
 Érczkarotok megdönté, 's földig alázva oszt el  
 Szép diadalmatokon törvénytelen utu igája,  
 'S nem maradott vad egén, híretekre mi fölleget üzne,  
 'S azt az enyészeten káros feledékbe temetné.  
 Rajta! tehát, hűséges gyermeki árva hazánknak,  
 A' kin most kinossan elárada Ásia szűtlen  
 Vad hada, 's azt tüzzel 's vassal megemészteni indult;  
 Rajta! ne rettentsen Bathus csordája, akár még  
 Százszorezerte nagyobb legyen is számára hadunknál,  
 Megszalad az, megpusztul az, undok hire kialszik,  
 Hogyha Magyar megemelve vását, vir szent ügye mellett.  
 Itt az üdö, Árpádnak legméltóbb unokáji!  
 Itt az üdö, melyben szabadon nyílt karral ölel meg  
 Benneteket hős tettek után örök évi dicsőség,  
 Tündöklön éltet 's áltád az utóbbi rokonnak.  
 De más részről az a' nap is eljött, melybe' csatátok  
 Veszte után örökös rabigát őlt nemzeti népiünk,  
 Vagy siradalmassan vérén rövid élte aláfolý.  
 Rajta tehát, karotoknál a' hadak Istene járjon  
 'S hős bátorsággal megeredvén halni vagy ölni,  
 Védjük az ősi hazát vérrel, 's ha kívánja, halállal."  
 Végzé; 's népe viszonz: „vérrel 's ha kívánja, halállal!"  
 Ennekutánna pedig ménét meghajtva elindul,  
 'S a' zajgó sereget, mig a' nap fényle, bejárván,  
 Gondosan és egyedül hadi hajlékába berándul.

Még nem szállt le az esthajnal késő pihenésre,  
 És tüneményessen ragyogó nagy csillaga még áll;  
 Már is terjed az éj 's vakon ül a' harc mezejére,  
 'S hamvas szárnyai befödik a' két elleni tábort.  
 Álma hatalma alatt érzéktelen életet él a'  
 Földi valóság, hogy megújultan elérje viradtát.  
 Jár e Sajó partján a' szendergésnek alakja,  
 'S rajta tanyázóknak hoz e langyos szellelte nyugtot?  
 Oh nem! — az éjfélnak félelmes lelkei járnak  
 Már, 's a' harci szemek hunyatlan néznek elébök;  
 Csöndes ugyan létök, hogy üres birodalma halálnak;  
 De nem az álom eresztett zárt némult ajakokra,  
 Nem, hanem a' szörnyü gond tévelyg képzeleteiken,



'S megreszketteti a' gyávat 's ébresztgeti a' hőst,  
Azt undok szaladás, 's ezt dúlás vágya tüzelvén.

Mozdulatlan néz szemközt a' két had ezíglén,  
Várva az új reggelt, mellyen mérkőzik erőre.  
A' táborba pedig középett és szélein a' tűz  
Meszsze kicsillámlik 's vegyesen, mint égbeli csillag,  
És szikrája Sajó siető hullámiba rémlik,  
Hogy mikor a' tiszaparti juhór megtéríti nyáját,  
Melly félelmessen kevereg 's rezzelve megindul,  
Nyugta helyét hagyván, véljen tűzszlopot ingni  
Ósi folyamja felé, melly azt kiapaszsza dühében. —  
Ekkor az ellenség részén a' vízhab erősben  
Csattog szerte, kogy elhallik locsogása eminnen  
A' parton, a' hős tábor pedig ébrede, tüstént  
Rendbe vegyül, fegyvert ragad és kész életet oltni.  
'S innen az ár közepén, hol lábra fölállhat az uszó,  
Jön könyörögve Plavec, nyomorult rabsága bilincsét  
Szökve lerázhatván, a' durva tatár seregektől.  
És szóll: „Hős Magyarok! nem jöttem kémleni tábort,  
Sem nem azért jöttem, hogy kardotok éle kiirtson;  
Közttek élni jövök, de ha menten orosz fogoly élhet,  
És jövök új hírrel, melly éltetek eszköze lészen.  
A' latrok vezetője Bathus kél éjben orozva  
És tireátok ütend, nem várván reggeli napfényt;  
Ő titeket fogytig le kíván kaszabolni fejenként,  
És fejedelmeteket szörnyű kinok közepette  
Végzi ki, milly kiinnal soha nem halt ekkorig ember.  
Noszsa tehát hősök! serkenjete, a' vad erőszak  
Ellen kétszeresen edzett hatalommal eredvén.“  
Végzi; — 's az őrtábor köszönettel véve az új hirt,  
Talpra kél és figyelemmel tüstént öszvererődik.

Tul pedig a' parton megmozdul az elleni had 's jó  
Zugva, morogva elébb, 's inog a' föld, merre tenyészik:  
Mint zug és mormol tűzöblű Aethna, midőn föl —  
Készülget ropogó üszkeik lödözni hasából,  
És remeg a' félföld, a' hogy megerőlteti gyomrát.  
Már a' hidra nyomula lopózva az orvi Tatárság,  
'S markában tartván bizvást a' harci szerencsét,  
Elmosolyodt ajkkal néz zsákmányának elébe,  
Melly bizonyos, ha dühét véletlen ereszti Magyarra.  
De riad a' hadi kürt, 's kelnek csattogva, zörögve  
A' rohanó seregek, 's vasokat döntő hatalommal

Egre feszítve viszik 's eleiken ezernyi halál jár,  
 'S jár beborult képpel harapós szájt tátva pogányra.  
 Megy legelől villámerejű Ugolin hadi népe,  
 Mind Magyar és bátor, megnyomja ez a' hadat, és vér  
 És veszedelmi halál tébolyg tüzes indulatában,  
 Kis vártatva, míg álnyomakodna az elleni rész, áll;  
 'S most neki bősülvén, ront, dul — ful a' komor éjben  
 'S zuzva az ellenség lelketlenül omlik előtte,  
 Vagy czudar élte javát paripájok körme fogyasztja.  
 Gyors Ugolin pedig a' vezető Fejkánra botolván,  
 Rája kiált iszonyu hangon, mint szomjas oroszlán,  
 Kit hősege emészt zsákmánytól pusztá lakában,  
 És riadozza nevét: „Hol vagy dulója honomnak?  
 Mért bántasz népet, ki után a' bus ivadéknak  
 Könnye nem aszhatik el végetlen bánakodásban;  
 Vagy ki után az igaz hit szent oltári kesergve  
 Rogynak alá 's örökös társokká lesz alacsony por,  
 És ki te fészkeidet soha sem bántotta pogányul.  
 Hah! jer elő te lator, 's ügyemet védő karom által  
 Hadd metszem tüstént undok lelkedre igazgát  
 Árpád gyermekinek, kikkel törvénytelenül bánasz.“  
 Mond Ugolin; Fejkánt most a' szégyen dühösíti,  
 Ezt pedig a' hazavéd kisztvén keveredni csatába:  
 Összemegy a' két hadvezető, mint elleni szélvész,  
 'S hogy fölgyult mérgek hijjában szét ne lobogna,  
 Rémületessen vág a' kardvas szörnyű kezökben  
 És a' barna homályt darabos szikráji hasítják.  
 Sebbe borul Ugolin 's nincsen fájdalma sebének,  
 És bal karjából sejtetlen serkedez a' vér,  
 Most pedig, a' miüdön sajogó fájdalmakat érez,  
 Fél dühös, és hevesen szöktet bántója szeméig,  
 Hogy velejével együtt jártatná benne aczélát.  
 Fejkán észrevevén, megemelkedik és bikabőrös  
 Mellyibe tévede a' vasketté törve középét.  
 Már megörüle ez és markában tartja halálát  
 Hős Ugolinnak, emel fene kézzel rája vasat, de  
 Ez Fejkán fölemelt hónaljához szökik, és nagy  
 Tagjait áltkarolá 's vinak tusakodva erőre,  
 Mig Ugolin csorbult kardját torkába bemártja  
 Fejkánnak 's nem szánva vasát, vele földre taszítja.

Más részről Kálmán diadalmát érzi az ellen,  
 E' megalázza Petát és Hermét viszszaariasztja.  
 Most a' rettenetes mérgű Kádánra feszíti



Gyilkos kardja sulyát, és nem lesz tagjain épség,  
 Hogyha úgy esnék rá, mint ő kívánja, hatalma;  
 De mikoron lesuhant izmos vállára hálálos  
 Terhe, nem érheti azt, Kádán kopjája nyelére  
 Szedte föl a' nagy ütést 's a' somnyél szerte darablott.  
 Kopja veszetten emez kardot ránt és neki bősziül  
 Tigrisi mérgében, fogai csikorogva szikráznak;  
 Apró méne nagyot szökik és ő karddal irányoz,  
 'S a' mint karja hajol, tévedten véti irányát  
 A' feketült éjben, nem üté Kálmánt meg, azonban  
 Szélparipája fejét szanaszét hasogatta ütése.  
 E' megdől, nem tartja urát több ütközetekben.  
 De Kálmán talpon van azért és kardja is ép még;  
 'S hirtelen eszmélvén, Kádán habzó lova fékét  
 Megragadá 's kardját szügyébe dőfé fogatáig:  
 E' horkanva rogyik 's ülőjét földre teríti.  
 Harcz fíja Kálmán megszabdálja az ellene vivót,  
 Mig gyors lóra kap az dandára között 's megered 's megy  
Uszva Sajó hajjain tul, honnét indula lopton  
 'S győzdelemképen sebeket visz Bathus elébe. —  
 Egy felől itt Kálmán harczos Horvátjai győznek,  
 És a' vad népség zavaros rajjára erőszak  
 Csapkod pusztító vasok által, melly nekinyömjá  
 Ötet az elragadó vizárnak, vagy megemészte  
 Foly le meleg vérén bus élte, ki állana ellent.  
 Más felől a' hidon seregestől gyors Ugolin viv,  
 Bár nagy az ellenerő, tódultát semmibe vészi,  
 Viv és rettenetes harczának szünete nincsen.  
 Megbiztatja hadát fényitéken, istenesen is,  
 A' pedig öszszeszedé legutólsó karjahatalmát  
 'S njit ütközetet, millyent nem láthata ember  
 Még eddig, 's ezután sem lát a' nagy napou innen.  
 Most a' hidra nyomul a' hős sereg, egyre emészti  
 És könnyörületlen Bathus zavarodva tolongó  
 Vad népét, és megriad az 's szanaszét nem eredhet  
 Mentni gyalázatosan éltét, már meg sem is állhat  
 Szemközt a' nagy erőnek: kétség szálla beléje,  
 Öl 's vág oktalanul, a' mint vasa tétova járhat;  
 Öl 's öletik szörnyebb kárral 's két kinu halálnak  
 Dől karjába, mikor sebe gyötrőn fuladoz ott lent,  
 Mig a' vérfolyam őt lesodorná szőke Tiszáig.  
 Ekkor hátat vet 's recseg a' hid megszabadásán,  
 'S kára helyén egyedül átkai 's vérárja maradnak.  
 A' rohanó hősök pedig és diadalmi leventák

Győződelemhirrel térnek fejedelmök elébe.  
Béla örül 's örömén megzendül szép hadi népe.

Mig vértől pirosulva Sajónak habjai mennek  
'S a' félholtaknak tetemeit vonagolva lehordván,  
Sirlakosul adják ált a' mélypartu Tiszának.  
Buba merült képpel megy el a' vert mongoli népség  
'S elkeseredve tekint olykor vágója helyére,  
És hogy szégyene nő, szomorun 's panaszossan imigy szóll:  
„Oh! mi igen csalaték gondatlan lelke Bathusnak,  
A' mikoron mámor terhelte ágyába sugallná,  
Hogy veszedelmes üdön a' hős Magyar álma ölében  
Várja be a' hadakat 's henye ágyán éri halála;  
Vagy ha felé ellen még többször ezernyi megindul,  
Mint kis száma maroknyi, de ércz nemzette hadának,  
Viszszajjed félénk nyulként 's megy végtelen uton,  
Mig sirjára talál, 's tehetetlen enyészik el élte.  
Oh! mi igen csalaték, makacsabb ez ama' hegyoromnál,  
Mellyre világ elejétől máig csapdosa menykő,  
Még sem döntheti meg 's nem mozdít rajta hatalma;  
Vagy ha az iszonyatos zuhanás megrázza is olykor  
És meredek csucsán foka elvál 's törve legördül:  
Áll maga 's itten alant öldösnek szikladarabjai.  
Melly sokkal kívántabb véget is érheté Bathus,  
Hogyha vitézeit a' táborban hagyja pihenni,  
Várván harcra üdöt; pihen így szebb népe hadának,  
Ah! de nem ébred ujont, a' kürt ha kiáltja csatára:  
A' Tisza mély fenekén meg nem hallhatja hívását.“  
Igy panaszolva baját a' vert sereg, éjjeli után  
A' jól hátravonult tábort léptetve beéri,  
'S vivta után ronsolt tetemét nyugalomra bocsátja. —  
Igy teszen a' győztös sereg is diadalmi hevében:  
Meszsze kinyult taggal kapadoz frissülve erőre.

Már az alatt, hogy az ütközetek fene mérge szelidül,  
A' beborult éjnek szép csillagos arcza kitisztul,  
'S a' gyönyörű hajnal keleten biborossan előjön.  
Sok nem látja meg azt többé im ez életen innen,  
Mert örök álmából föl nem serkenti halála;  
Sok pedig, a' kire sérelmes karokat vete sorsa  
'S élete jobb részét a' harcok kínai gyöttrik,  
Reggele fénye felé szemeit nemakarva mereszti,  
És kétsége miatt örömet végéjbe vadászsza.  
De kik az üldözetes csatatérről vig diadallal



Mentenek el kiűdülni merész bajtársok ölebe :  
 Ég kíváncsi szívök láthatni az ifju verőfényt ;  
 'S áll még a' hadi test széljel nem bontakodólag ,  
 És ki-kicsap szökevényesen a' bajnok , 's teli kedvvel  
 Megy hol az éjtszaka dult 's göggel számlálja csapását ,  
 Hóttat 's félelevent ha tekint , dicsekedve imigy szól :  
 „Azt szurásom ölé , sebet ez vágásom után nyert.“  
 'S gondolatába csaták kétes folyamatja nem ötlük.

Mig ezek így esnek , megered vad népe Bathusnak  
 'S forrva haragjában veszedelmén uj hadat indít.  
 Ó nyargal legelő 's döntő katonáji utánna ,  
 Mint rémes fölleg , 's mint Kárpát fenyvei , sürük  
 Dárdájuk 's magasok 's vasazott hegyű ormai rémlők.  
 Hogy bizodalmasban nyomakodjék innen az áron ,  
 Jobbról és balról faldöntőgető szere védi ,  
 Mellyből szikladarab röpdös szét 's szörnyű halállal  
 Rontja , kit élve talál , mig karját ölni feszítné.  
 Bathus meg csak előbbre nyomul , 's hogy hivei vérén  
 Sejtí lovát tiprongani a' hidon , dühösebb lesz ,  
 Es nyargalva megyen , mig a' hős táborig eljut ;  
 Torkan mérge visit 's szeme lángján boszszu lobog szét ,  
 'S visszakiáltozván elesett emberjei lelkeit ,  
 Öldöklön rohan a' hős had kellő közepéig ;  
 Szörnyen emészt , mint a' pusztán ingerlve hyéna ,  
 'S a' fejedelmi hadat maga aprítná le talán , ha  
 Ellene nem zudul Kálmán roppant erejével.  
 Most szálkardra kel a' két harczos 's viv fene harcztot ,  
 A' millyent nem vitt soha gyarló gyermeke földnek ;  
 Hangossan csattog 's csörög a' kard széltiben , és ók  
 A' mikoron vágnak , kidörög nagy ütése vasoknak  
 És kíméletlen bemerül izmos tagaikba  
 Emberölő élők 's szabdaltan romlik erőjük.  
 Győznek 's nem győznek , mint két vad tigris az erdön ,  
 A' mikor egyike békével falatozza tulajdon  
 Prédáját , 's egy másik ehesh gyomrával előjön ,  
 Megtámadja amazt , marakodnak hosszas üdöig ,  
 'S egymást tipászván , fogaik vaczogása kihallik  
 'S csivakodások alatt szanaszét megrendül az erdő :  
 De erejük csak azon , 's agyaraik emészetes éle  
 Is csak az , és körmös lábok nem döntheti egymást  
 A' fölvajt porig : elválík hát mérge hevében  
 A' két marakodó 's morgón széthordja boszuját :  
 Így ezek is ; szakadoz vérfoltu ruhájok , egyenlő

Bajnok erőjük után 's testökben lankad az élet;  
 'S bennök nem hajlik hatalom hatalomnak alája:  
 Hát megoszol harczok, de szívök vérszomja ki nem hal,  
 Sőt károssan emészt, hol erőt vesz az elleni részen.

Most Bocsetor roncsol szabadon, míg ellene nem vág  
 Dénes az országnak hős nádora 's nem szegi utját.  
 Ki mikoron bajnok tüzze rávitte aczélát  
 És kopjás seregét fennyen biztatta szavával:  
 Meghökken Bocsetor 's szaporán jár szive ütése.  
 De kiüdül, sokezernyi hadában bizva, legottan,  
 'S hogy szilajon megmérkőzik Dénessel erőre,  
 Fejben üté, 's e' megszedül a' szörnyű csapásra.  
 Ébred ez és ismét bántójának viszi kardját,  
 Tizszer mérgesben, mint vitte imént 's neki ugrat  
 Gyors ménén 's vaskos derekát veszi karja irányba,  
 Melly ketté szakadozna azonnal, hogyha nem óvna  
 Végveszedelmétől csontos bal szára kezének,  
 Ezt lelté Dénes, 's nem lett itt vége aczéla  
 Súlyának, behatott az nem vétő lova marján:  
 E' pedig utnak ered, fájdalmas sebje gyötörvén,  
 Meghordozza urát, hogy sejté lógani fékjét,  
 'S míg megýen a' seregen vágatva, Tatárja [körül] vág,  
 Er vágása Magyarat, de utolsót sújta ez uttal,  
 Mert üzőbe vetetve, hamar jobb karja is el hull,  
 Ó meg aládólvén, önméne tiporja ki éltét.  
 Dénes öl és ölnék bátor katonáji vitézül;  
 Sok dárdára feszül, sokakat gyors kopja terítle  
 Bus Bocsetor dandára közül, míg futva megindult  
 'S jára vezértelenül, méltóbb sorsot keresőleg.

Igy ezek. És Ugolin viadalmas karral előjön  
 És oda vág, hol az ércz legsűrűbben csörög őszsze;  
 Villámszáguöldtát nem hátráltatja jövésre  
 A' szorosan kapcsolt hadi rend, rést nyit közepében  
 Rontó harczosinak, 's ezek irgalmatlanul ölnék;  
 'S merre lecsap kardjok, kelevézzek 's vashuzogányjok,  
 Ott a' föld terhes 's nyögdelve emelgeti holtait.  
 Most már Csebre akad, ki körül láncsási forognak,  
 'S őszszevetett hegygyel rémitgeti fegyverök, a' ki  
 Elközelíteni merész, 's Ugolint nem ijeszti meg élők,  
 Bétör az és recsegőn zuzik a' sok láncsa nyelestől,  
 A' hogy előre nyomul, 's ég Csebbel küzdeni, e' meg  
 Mérészen neki áll 's veszekedve ütik, törik egymást,



Mig husos vállán vér buzg a' harczi Tatárnak.  
 Már ekkor kitekint a' gyilkos had közepéből,  
 'S mérre szabad szaladás késletné élete végét,  
 Arra megy és hátát bátrabban metszi magyar vas.

De mi zajog délről 's mi süvölt olly rémületessen?  
 Tán miket Afrika szült, vad oroszánok csapatostól  
 Tartanak errefelé, küzdvén jöttökbe' csodákkal,  
 Mellyeket éktelenül hagyta Isten 's rejtve nevelt föl  
 A' heves ég öblös barlangjaiban, mikor a' négy  
 Törzsökelem megvált 's egyszóból terme világga.  
 Azt mondják, hogy az illy csoda vad sokaságra kilenczven,  
 Iszonyatos tetemén hosszsza hét ágra kigörbül  
 Ránczba szedett nyaka 's hét rémitő nagy tarajas fej  
 Lánggal 's füsttel tölt bő száját tátogat ormán,  
 E' pedig öldöklő 's öldöklők körmei 's farka;  
 Izma alázhatlan, ha veszekszik, hangja üvöltő;  
 Csak rendületlen vad oroszán száll vele szembe  
 És mikoron vivnak, dörög a' meny 's ingadoz a' föld.  
 Tán ma viaskodnak végsőt, mind egybe verődvn?  
 Nem; — maga Béla jön ott, seregek fejedelmi vezére,  
 Küzdve hasonlatlan harczot mindeddig Okádár  
 Emberivel, mig végre Koakton 's Herme is eljön  
 És Bathus, ujitván viadalt, rá hozza hatalmát.  
 Sok négy egyre; de ő nem csügged el, ős vasa élén  
 A' még régi apák diadalmas lelke dereng szét,  
 Karja is a' tehetős nagy századnak szüleménye,  
 Hős keblét pedig ő maga a' hadak Istene lakja.  
 Ennek ütése süvit, ennek vágása dörömböl,  
 Ennek harcza miatt zajdul meg képtelen a' föld.  
 Majd hős gyermekihez fennyen biztatva kiáltoz,  
 Majd ragyogó példát visz elő és győzni tanítja  
 Átala gyors hadait. Most küszd nem földi erővel,  
 Égi erővel küszd, mellynek megfekszik az élő,  
 Vagy mikor ölni ered, kikerüli csapásai sulyát.  
 Im Bathus is kóvályg, megsejtve, hogy élete vége  
 Elközelit, ha megáll, 's oda vesz hadi népe örökre,  
 Megfordul, 's vele Herme, Koakton 's bátor Okádár  
 Mind hátat vetnek 's a' had nyargalva szakad meg,  
 Mint seregélyi csapat, ha magassan lengve közé vág  
 A' vijogó karvaly 's azokat kapdosva megosztja.  
 Melly szép látni, hanem szirborzasztó tünemény is,  
 A' mikor egy hősnek négy más hős nyargal előtte  
 Roppant sergeivel, kétséges vége kíséri

A' vezetőt, rohanó népét pedig a' zavar öble  
 Falja föl, a' mikoron tolakodva marad le lováról,  
 Vagy pedig a' győztös sereg tűzve fecséreli éltét. —  
 Béla körül a' kürt diadalmas hangja zeneg szét  
 'S a' magasan járó nap szebben fényle szavára,  
 'S győződelemdalt mond a' fáradt bajnokok ajka.

Rettenetes mérgű Kádán pedig onnan alólról  
 Százszor ezer kipihent nyilazót hoz, 's nyomja zavartan  
 'S viszszaakerengőleg Kálmán Horvátjait, ő meg  
 Tére királyához 's biztosabb ütközetet vár.  
 Hull a' nyilazópor 's döntő foganatja igen nagy,  
 Mert leütése halál 's rohanása bizonytalan élet.  
 E' példára nyilat vesz elő a' durva tatár had  
 'S szórja hatalmasan azt, 's özönétől Béla hadának  
 Nincs menedéke. Lehull tehetetlen karral az érsek  
 Mátyás; és Gergely, Rajnold, Miklós 's Jakab, egyig  
 Szent hivatalbeli hős 's nagy bajnokok a' csatatéren.  
 Még föntáll Ugolin, de fölötte süvöltve röpülnek  
 A' nyilak ütközetes villámai, 's meg nem ijed, már  
 Ércsisakára koczog le hegyök 's czombjaiba rezege  
 Álla tömérdék nyíl, de nem áll el harcza hevétől,  
 'S most, hogy méne kidől, szép véréen lecsorog élte,  
 Nem néz föl többé, nem menykövez érce ütése.  
 A' fejedelmi király pedig ismét küszde halálos  
 Harczot az ott termett nyilazóknak vad dűhe ellen.  
 Ugy tetszik, végső viadalra szegül keze sulya,  
 Melly a' győződelem 's vesztes közt válaszul állna.  
 Elszántan megy azért 's testőrjei nyomba követvén,  
 Szörnyen viv; de az ellenerő csak rája nyomulván,  
 Nem tehetett többet, mint tész atya gyermeki mellett,  
 A' miüdön azokat láttára fogyasztja veszélyök.  
 A' robaj irtoztos, Bélát vad kézre kerítik  
 Bathus fegyveresei. Jön azonban újabb rivadás és  
 Megszaladón doborog tipegő paripájain az ellen.  
 Imre Oroszlánkő ura jön, jobb karja vasat hoz,  
 És bal karja gerelyt, kit elér megmártja nyakában,  
 'S háta nagyot nyilván, bus élete arra sohajt ki.  
 Hiv szolgája Bugyacs nyilaz és szur, vág, tapod, öklel,  
 És mindent teszen ő, minek általa éltet emészthet.  
 A' rohanó dandár pedig olly dűhhe megyen, a' melly  
 Seregeket pusztit gyökerestől, hogyha megállnak,  
 Vagy ha megindulnak, hátul veszedelmesen üzi.  
 Most, mikoron fejedelmi királyát látja veszélyben,



Arra kanyarg 's a' vad népet megnyomja hevensen;  
 E' rémültében megered, mint gyöngé szivű nyáj,  
 Ha zavaró farkas gyilkos vágyát kikerüli,  
 Szerte szalad, de azért itt ott sebesedve lehullong:  
 Így ezek is; 's az alatt menekedvén Béla közöttől  
 Ujra erőt vészen. De az ellen csalt vet, elárad  
 Száma köröskörül, és közepett a' gyöngé magyar had.  
 Imre királyának törekedvén védeni éltét,  
 Mig oda jutva csatáz, leteritik sérvei halni,  
 'S könnybe forog szeme, meg nem boszszulhatva elestét.  
 Béla csak áll és küszd, de lovának nagy szügye vérzik  
 'S vérével leszivárg leghűbb párája aléltan.  
 Ah! hű pára! neked mért nem juta érczettem? állj még,  
 Vagy futamodj szilajon, hova jobb sors karja vezérel!  
 Bélát tartja erőd, seregeknek nagy fejedelmét,  
 Ót mented, ha menendsz 's romlástól népeit órod!  
 'S a' ló öszveomol sebeit nem bírva 's vonaglik.  
 Hűséges Forgács pedig a' mint küszködé, látván  
 Drága királya baját, azt önménére segíté,  
 Ó még harczol azért, mig hősként vére elágaz,  
 Ekkor már leborul ég 's földet látva utólszor.  
 Megszaladott Kálmán 's vele a' vesztett Magyarok, 's haj!  
 Béla fut és utján siradalmas sorsa kíséri.

---

Vagy hova tévedek el? nem gondom harc veszedelmét  
 Dallani 's általa a' késő kor régi sebére  
 Mérget előtni 's azont keserűn föltépni dalomban.  
 Nem gondom; rettentőbb az, semmint kirebegni  
 Képes lenne ajak: mi szomor gyász lenge idéte  
 Oh haza! szép egeden 's szép földed tiszta virányin.  
 Jobb nyájás szerelem puha karján lengeni nyugvó  
 Béke határi között 's éltünk fűszerezni gyönyörrel;  
 És ha jön a' bajnok veritékes harc mezejéről,  
 Hol lelken 's erején busan andalgott az enyészet,  
 Hon őt egy deli hív kebelére nyugasztani mi édes!

Boldog az, a' kit irigy hadakon felölel kimulása,  
 És rabbékókat szabados tetemére nem aggat.  
 E' mikoron végső éjét megfekszi, szivére  
 Nem hat az aggodalom 's meg nem szaggatja nyugalmát:  
 Fogja kinos kétség megereszteni hölgye könnyűjét,  
 'S mély keserűségtől dagadoz bus magzati arcza,  
 Szüntelen a' férjet 's az atyát óhajta jajokban:

'S gondolatába se jó, kialudt eszmélete végkép,  
 Eltemetett mindent érzéktelen éje, halála.  
 Imre nem illy boldog, nem lelta sebeibe halálát,  
 Él még ő leterült rokonai vérebe heverten,  
 Kik lélektelenül jobb sors karjába nyugosznak.  
 Lábra kel és nyomorult Bugyacsot pillantja legelsőbb,  
 És serkentgeti őt, ha mi élet lenne tagaiban;  
 E' pedig ébredéz és nyilakat mozgat ki sebeiből,  
 Elkeseredve sohajt 's jóságos urával elindul  
 De robog erre vitéz a' rabló tábori körből,  
 'S futva nyilat penget meszszünnen hangos ivéről;  
 És nem jön maga, hoz kísértő oldala mellett.  
 „Állj meg!“ szóll magasan, 's Bugyacs, Imre megállnak azonnal,  
 'S lánczon hervadoz el tüstént leszakasztva reményök  
 'S egybefűzetettvén vad Kádán rabjai lesznek.

Áldozik a' siető nap 's biborfénye alászáll;  
 Tul a' tengereken lobogó szép sugara serkent,  
 Itt pedig általadand mindent a' barna homálynak.  
 A' koszorus hegyeken némán feketülnek az ormok,  
 'S lombos mély ölein susogón hűs esti lebel jár.  
 A' hold sáppadozón emelitgeti szarva világát,  
 'S mintha reményekkel tűzötten lépne föl, úgy jön,  
 És ha patakba tekint, hullámin gyöngyöket áraszt.  
 Ágnes, az éjborut kedvellő Ágnes elindul  
 'S föllegvárából lesiet, két magzata karján,  
 Hogy bánatja szivén, 's fíjait búsulni tanítja.  
 Lent a' kerti lugos ma megint megvillan eszében,  
 'S általa férjének szeretett emléke tűnik föl.  
 Gondolatokba merül 's titkon könnyárja megindul,  
 És ismét oda tart, hol sokszor előmle keserve.  
 'S megsóhajtja viszont lugosát, hogy néma ne lenne.  
 Geyza pedig vigyáz 's kérlelve megintí szülőjét:  
 Édes anyám! te megint sírsz, én rám csöppene könnyed,  
 Most sirtunk, oh! hát ismét sirjunk e szünetlen?  
 Majd ha apánk megjő, mikoron megvirrad, az éjnek  
 Multa után, mit mond, ha fölébreszt? én ki kívánok  
 Ugrani ágyamból, és párnámhoz ragad arczom,  
 Mint ma korán reggel; 's nem ereszt föl apámat ölelnem:  
 Mondja e majd örömen: édes gyors gyermekem, édes  
 Geyza fiam, most jó fiu vagy, most tetszel apádnak?  
 Vagy haragos képpel 's szóval megfeddre, fíjának  
 Nem méltat 's keserűn kell feddésére figyelnem?  
 És így lesz, ha sirunk, mert száraz könnye szemünknek



Megragad és arczunk párnánktól eloszlni nem fog.“

Geyza így. És kis Elek: „Párnánktól eloszlni nem fog,“

Viszszonozá zokogón hangjait jó bátyja szavának.

Ógyeleg e' közben futosólag az őrsereg itt, ott,  
'S fölzendül a' vár, zsibog a' nép özszerohanva,  
És tudakoz 's fürkészk, uj-uj hír terjedez ajkán.  
Egy jövevény bajnok! — Ki legyen? — fél szóllani bátran.  
Imre vitézi közül! 's haj! holtát hozza urának,  
'S csöndes Oroszlánkőn temetési sirlimakat indit.

Már két év mulik el 's pusztító gyomrai telnek,  
'S a' dühösen káros hadak is már fölkerekedve —  
A' miüdön nincsen, mire vad kart vetne hatalmok —  
Elmennek, 's nyomokon rut képpel járdal az inség  
'S sárga halál kórász szomorun a' pusztá mezőkön.  
Meszsze megy a' hazafi, hajtatra pogány kezek által,  
Mint a' réti juhok, mikoron vágóra üzetnek.  
Imre közöttök alél; epedő szomjára ki csöppet  
Töltene enyhítón, nincsen, 's kihez ajka rebegjen,  
Hogyha sovány éhség erejét megemésztetni vágyik.  
Láncza nehéz, nehezebb keserű gyötrelme szívének;  
Hol vagyon a' deli hölgy, mi bajok közt végezi éltét?  
Magzati hol vannak, mi kin áradoz árva napokra?  
Mind csak ilyen busul 's megcsökken lépte buvában.  
De jön az üldözetes hajtó 's karikása hegyével  
Csattog alélt tetemén, vagy botját tördeli rajta,  
'S kisztrti lépni elébb; ő meg hiv társa bilincset  
Könnyebbitve megyen, de szünetlen könnyezi sorsát,  
És ha vagyon, mi baján kissé tágitani képes:  
Hiv Bugyacs az maga csak, ki nyögésén sirva megindul. —  
Mig így mul az üdő, közelit Bulgária földe.  
Gyásztemető helyed ez, honnottól meszsze üzött nép!  
És minemű kiannal soha még nem küszköde ember,  
Olly kin karja siet szomorú végednek elébe.  
Rettenetes mérgű Kádán sebeit maig érzi,  
És ki'ken áll böszzsut sajgó fájdalma tüzében,  
Mint kik örök jegyeket vagdaltak szörnyű dühére?  
Büszke daczát a' vad vezető most érzi először,  
Most, hogy tétetlen rabokat hódolva tekinthet  
Nyögni hatalma alatt, 's a' mint gögkénye tanitja,  
Ugy bánhat vélők, szabadon 's embertelen uton.  
Hát veszi fénysezekerét, 's véreivel, hogy diadalmi  
Napja legyen, bele száll föl azon sik halmi oromnak

Tartva, hol áldozatán gazdag lakomával örül meg,  
 „Jersze kevély Magyarok villongó hadvezetője,  
 Kit buta bizodalom küldött megrontani népem,  
 Hogyha csudálandó nagy erő jár lakni tagaidba,  
 Mellyel az erdei vén medvének is ellene kelnél:  
 Jersze! szilaj nyakadon emeled rudját szekeremnek,  
 'S mégy, mint szél, vagy mint a' gyorsabb gondolat, ugy mégy;  
 Vagy ha nem, e' karikás hizlalt bendődön avul meg.“  
 Így szóll 's gunyolatos száján tajtékja kibugygyan.  
 Imre pedig nyomorun indul és láncza csörömpöl,  
 És megyen egy lánczon vele egybenfűzve Bugyacscsa.  
 „Vonj hát már fiatal, vonjál vén hőse Magyarnek.“  
 Dörg Kádán, megkötöttvén kerekeit szekérének.  
 Ők pedig erejüket kiadák a' megszakadásig,  
 'S a' tereh nem mozdul; hámjok pórása darablik,  
 'S a' tereh nem mozdul; szakadoz kerekek köteléke,  
 'S a' tereh megmozdul, de miként szél, nem futa gyorsan,  
 És mint gondolatok tündéres röptei, nem szállt.  
 Ment, mint a' lassu csiga, lakját háton emelve,  
 Hogy mikoron kapadoz dombok tetejére az árva,  
 Eljő a' zivatar 's őt forgón visszszacsavarja.  
 A' tehetetlen erő megfogy 's csuda műve hanyatlik,  
 Kádán vad dühe gyul és Imrét rettenetessen  
 Gyötri Bugyacscsal együtt fájdalmas megveretésben,  
 Mig lélekzetöket kinnal nyöszörögve veéndik.  
 Ekkor elállá kezök hóhérló gyilkosaiknak,  
 Ők pedig ébredézön elaléltságoknak utánna  
 Kelnek 's sérveiken magá elbusul az arany nap.

Pusztá mezőn ha megáll 's tábort ver az életölő had,  
 Bár számlálhatlan, roppant sokaságra, 's erőre  
 Bár megtörhetlen, szivét nem bírja egészen  
 A' hős bátorság; szép nappala kedvez ugyan, de  
 Éje borus szárnyai védnék a' lopva csatázót:  
 Hogy bizodalma legyen, feneketlen vermeket áskál,  
 Szélesen árkot hány bátrabb menedéke helyét.  
 Ekkoron a' kiket a' gyászos sors szána rabokká,  
 És a' szüctelenül bánó had kénye alá hajt;  
 Éljenek ők, avagy ulyosan meg szünjenek élni,  
 Gondjok egyenlően veszi a' könnyörtlen erőszak;  
 A' nyert fél csak az ur 's rabjait munkára zavarja.  
 Imre, kiben bajosan tengődik az élet, elindul  
 Hív szolgájával, ki dalomban hív lesz örökké,  
 És a' rab csapatok sinlődő száma közé áll.



Dolga sulyos, sarcozott testét éhség veri földhöz ;  
 'S a' napnak fojtó melegen veritékesen izzad.  
 Oh ! ha csak illy nyavalyák tépnék földulva alakját,  
 'S nem nehezülne reá lilkének gondja ez uttal,  
 Százszor könnyebben viselé gyötrelmes igáját,  
 De csak az elhagyatott terem ismét gondos eszébe,  
 És ha terem, hangos zokogás sóhajtozik ajkain.  
 Ekkor hiv Bugyacs is, kiben együtt éreze a' szív  
 Gyöngé uráival, könnyet törül arczatáról,  
 És részvételezen Imréhez inígy rebeg ajka :  
 „Jó uram ! állj el már rövid életedet megemésztni  
 És epedésid között még élve leszállni sirodba ;  
 Titkosok a' végzet jobb utai, merre kinyilhat  
 Elvesztett örömid rejtekhelye 's még te rigadhatsz,  
 'S férjfielőd hasznót hajthat honnodnak üdövel ;  
 Vagy ha epedvé búsongsz, szomorú szivedre megindul  
 A' lelketlen föld és a' bérce orma lesöpped :  
 Te pedig így maradandó alakatlan rémbeli vázként  
 És nyugodatlan eged nem hoz rád semmi reményfényt ;  
 Törj, míg jóne napod, 's rövidül rabságod üdöje.“

És ez alatt leborul nyugtára az esti verőfény ;  
 Szállong a' munkás keserű pibenésre, nem áldván  
 Dolga fölött Istent, hogy bőven szedje gyümölcsét  
 Izzadozásának, 's nem kérvén reggeli napfényt,  
 Hogy kezdett művét hamarébb folytatni ocsódnék :  
 De áldván, hogy az est sanyaroktól menteni itt van,  
 'S kérvén, hogy soha több hajnal ne köszöntse viradtát. —  
 Békétlen nyugtát Bugyacs is föllelni urával  
 Megtér 's andalgván inséges rabcsapatok közt,  
 Tétova szétrezegő sugárai vizsga szemeknek  
 Hirtelen egy éles bárdon villanva megállnak ;  
 És kele biztossan megvidult szíve reménye,  
 Mint a' háborgó tenger hullámin alélva  
 Ingó utasnak, ha nap árbocczára lecsillan.  
 Fölveszi a' hárdot láttatva csak égtől, urától,  
 'S éji tanyájáig viszi szorgos gonddal apolva.  
 Uti szekerczével Bugyácsának vágya miért ég ?  
 Imre szívét ilyen zavaros gond futja keresztül,  
 'S ha tudakol, nem jön viszonos válaszza hívének. —  
 Már is terjed az éj, 's rémes birodalma körében  
 Andalóg a' békés álom hunyt szemmel, előtvén  
 Szenderedésével tagokat mélységesen ; és hogy  
 Némák és süketek legyenek 's nem mozgva meredtek,  
 Birtokul adja kicsinyt ált a' testvéri halálnak.

Ekkoron ébrenge Bugyacs, a' kin nem fog az álom  
 Semmi hatalma szerint, bárdját megemelve nagyot sujt  
 Lánca aczél gyűrűjén, hogy izekre szakasztra föloldná  
 Siri keserveken sinlódó jó ura karját,  
 'S ötet az elmaradott deli hölgy kebelére röpitné.  
 De rideg a' lánccszem; keserekre nem olvad, ütésre  
 Nem hajol és recscsen, csorbultan viszszaeszkölög  
 Pattan el a' bárdvas tehetetlen az érczkarikákról;  
 És üte ujlag is, harmadszor is, és sükeretlen  
 Döng az ütés, 's elhunyt a' két kebel annyi reménye.  
 Imre szívébe tüzesb lön most a' drága szabadság  
 Vágya 's ujjabb sebeket támaszt mérséktelen égte;  
 'S a' rab hős kifakad: Bugyacs őt nem képes elintni  
 Bánati utáról. Szomorún míg tanakodólag  
 A' bus sorstalanok szavokat fölváltva sohajtnak,  
 Kelt negyedik zuhanás, szörnyebb mint hárma, kidöngött  
 A' nyugovó körből 's tompán járt széltebe hangja  
 A' szabad ég mezején, míg bú üregén elenyészett.

Hah! de mi ömlik el úgy? tavat áraszt szerte folyása  
 'S a' földön nyugovót langyos hulláma előnti.  
 Talpra kel Imre hamar 's gátot rabláncza nem érez,  
 Mint az előtt, nem akad csatlott lábába Bugyacsnak,  
 De szabadon 's könnyen lög karján, terhe kicsinyded,  
 Melly fityeg alvégén, 's ez? meg tört lába Bugyacsnak,  
 Melly szárban megoszolt a' bárdbeli szörnyű csapásra,  
 'S ő nyög lábtalanul 's hűséges vére elárad,  
 Kedves uráért foly 's szörnyű fájdalma azért ég.  
 Imre pedig rémült lélekkel 's irtozatossan  
 Látja Bugyacsosa baját, könnyörülő szíve megindul,  
 'S szánó ajkairól segedelmes hangok erednek.  
 De a' hív kebelén rendül a' férjfi tökélet,  
 És megtiltja urát koldulnia durva segédet.  
 „Vagy menj el, mikoron jobb sorsod nyitja bilincsed,  
 'S megneveti ügyedet 's szabadon hágy jutni honodba,  
 Hol bud árja fölött vig öröm zászlója loboghat:  
 Vagy maradandj és vészsz, megjátszva az isteni végzést,  
 És megjátszva hitem 's kinevetve az áldozatot, melly  
 Fájdalmas, de hívségemhez még se hasonló.  
 Eltem legbecsesebb, odadom váltságodul azt is,  
 Csak menj 's vigy örömet kedveltid nyájas ölébe;  
 Menj, míg enged üdöd; Bugyacsod hív lelke vezérljen!  
 Így fedd az öreg; 's ő ment félelmes örömmel  
 És szaporán a' mint viheté futamása inának.



Biztos társul az éj ragyogó csillagjai járnak  
 Uta körül 's hatalomra erős vezetője: reménye,  
 'S rá menedékszárnyat hamvassan eresztget az éjféli.

Igy megy eladdiglan, míg a' kora hajnal előjön,  
 'S a' rózsás reggel kelet ormán új napot állít.  
 Ekkor félelmes ballagtát éji borulat  
 Nem fődözé titkon, de előtte magasra kelendő  
 Tölgyerdő terül el sűrűen, hova kém szeme nem hat,  
 'S ernyős lombja alatt bátrabb dobogása szívének.  
 Itt halad uttalanul 's míg a' fák szürke homályin  
 A' nagy rengeteget szünetlen lépte bejárja,  
 Látna eget, földet pusztán 's gyönyörtelen alakban:  
 Meszsze nagy utá előtt alacsony domb sima tövében,  
 Hol lemerült fészken ridegen és szótalan ül a'  
 Néma magánosság egyedül megcsörgve pataktól,  
 Könnyű lebegtében zavaros füst kél föl az égre,  
 És oda tart a' hős utas szert tenni erőre.  
 Egy agg cser sudarán támasztva komoly kalibát lel,  
 Melly körül a' nyomorult inség vas szíve tanyázik,  
 Bent pedig egy öreg ősz keseregvén osztja falatját  
 Szűk keresetjéből éhséges véreinek, 's jár  
 Köztök bus arczczal 's a' boldog multat ohajtra.  
 „Merre tenyész árván szánandó létetek e' mély  
 Csendü vadon völgyén, hol örömtelen alszik az élet  
 Bánati keblekben 's meg nem siratva enyész el,  
 Hogyha utólszor száll a' nap nyugtára fölötte?  
 Vagy mi vetett átkot szabadabb korotokra, hogy élvén  
 Lelketek e' rejtek kényrabló félkre kötözzé  
 'S marczongolja kínos karral fonnyadt nyomorúság?  
 Oh! ha az irtozatos harc mérgé elől fődöz e' lak  
 Szűk menedéke sötét erdő bokros kebelében:  
 Bizvást kelhettek 's inatok bátran megeredhet  
 A' szeretett honnig, 's ha mi kedv még benne virulhat,  
 Szedhetitek szabadon immár jóizü gyümölcsét;  
 Mert a' pusztítás dühe róla levonva agyarájt  
 Meszsze enyészett el, honnét jöve, durva honnig.  
 Érzék e' tetemek megemésztő sulya hatalmát,  
 'S földult férjfiőröm lehanyatlón érzi maiglan.“  
 Imre szarán imigyen folyt a' részvételek árja,  
 És reszketve mutat jelet, a' még kínos üdö, nem  
 Régi maradványát, vasazott karját kiemelvén.  
 A' sanyaru vérség pedig és a' tisztos öreg meg-  
 Irtózék Imrén 's Imrének lánczain, és gond

'S szorgalom álla elő karját mentőleg azonnal.  
 Eltikkadt erejéhez erőt ada étele 's itta,  
 'S mit gyötrelme után most éldele édesen, álma.  
 Békés nyugtával szabadulva pogányi vasától  
 'S sorsosi emberies szívökből térve erőhöz,  
 Kénytelenül megoszolt a' hiv testvéri barátság,  
 'S utaza Imre viszont; öröm árad nyomdokain a'  
 Bus kalibában, az új szabadulás öröme árad.  
 Könnyesen és nevetőn száz hála emelkedik égig  
 A' boldog hivat, 's vig ajaktól harsog az erdő.  
 Imre, midőn kiüdült lélekkel az éltés öregtől,  
 Jótévőjétől 's az egész vérségi felektől  
 Elkisérve szabad menetel nyílt bátor utának,  
 Bucsut véve megyen szeretett honjának elébe;  
 És kedves földjét mikor első lépte tapodja,  
 Buzdult szívének nem képes eloltani vágyát,  
 De leborul, 's csókkal 's könnyekkel előnti virányit.

Több nap eláldozza már 's közelit óhajtvá lakához.  
 Imre 's Oroszlánkő falain meszszűnven előmlik  
 Fénye kisirt szentinek, 's lelkének vágyai forrnak.  
 Jut közelebb-közelebb 's szomorun kong vára harangja,  
 Melly temetést hirdet mikoron szől 's hirdet örök gyászt.  
 Főnt pedig a' várbán csapatonként szédeleg a' nép,  
 'S lent seregestől megy szomorun 's főhajtvá könyörgőn.  
 „Mit jelel a' gyászhang, 's mire tódul nagy sokaságtok  
 Fölfele a' várnak?” szől Imre remegve szívében.  
 Erre pedig felel egy, mélyet sóhajtvá, közülök:  
 „Melly csuda kérdés ez 's nyomorult tájunkra nem illő!  
 Rég tudnod kell azt; de ugyan ha imitt jövevény vagy,  
 Még is megmondom, tudom azt, hogy megkeseredve  
 Érzi velem szíved, ha eleddig nem leve kővé.  
 Nézz az előtted főnt álló nagy várra, tekints el  
 Annak meszszeterült alján: látsz falvakat és tér —  
 Réteket és földet, hol bőven aratja gyümölcsét  
 Izzadozásinak a' szántó, 's látsz végtelen erdőt,  
 Hol nyugodalmassan hízal szép nyáji csoportot  
 A' pásztor 's vagyonát örömek közt osztja urával.  
 Második éve ma, hogy mind e' birodalmak urának  
 A' legrettentőbb hadban történe halála,  
 'S hire örök gyászt vont hozzá leghűbb szíveinkre.  
 'S méltán; olly volt ő, valamint a' hajnali harmat,  
 Melly termékenyesen rá száll a' zöld veteményre,  
 'S jótévő cseppjén ezer ízben terjed az áldás,



És elmöli tohetós 's koldusnak csürein egykép,  
 Hogy bádjadtt szükség éltét fanyarul ne emészszze.  
 Nincs a' jó többé, az egekben lelte lakását,  
 Ott él vég nélkül maradandó boldog örömben;  
 Bus neje árva alatt, és árvák magzati és jók.  
 Más feleség, ha kihalt már férje, újabbat igyekszik  
 Szerzeni hirtelenül; de nem ez, megajdul elestén  
 Férjének reggel, megajdul tiszta naponnan,  
 Estve 's az éj közepén, 's hív hozzá holta után is,  
 És örök emlékül temetésfényt hirdet azon nap,  
 Évenként, mellyen fölvette az isteni végzés  
 Jó ura jó lelkét; mi pedig könyörögve imádunk  
 Értte ma szívéből 's jó szánkból ájtatos ének.  
 Ezt teszi a' kongás, — minket hív áldani Istent.  
 Imre beszédközben szomorú várába belépe,  
 Lelke örül és sir; de azonban hangzik az ének  
 Istenes ajkáról és égi varázslatot önt az  
 Érző szívébe 's azont kegyesen rokonául avatja,  
 Egyházába tolong maga Imre is, állva az oszlop  
 Szobra megé leghűségesebb jobbagyi sorában. —  
 Kívül nap vala még, 's bent a' gyász éje borongott,  
 És feketén rezgett a' barna szövétneki fényre.  
 A' szomorú jelenet maga lelket emel szombródva  
 És teli bánattal, 's nincsen szem, melly megeredve  
 Könnyözönökbe nem áll, 's szív, melly nem emelne sohajtást.  
 Most kis üdöszünetig mélyen álmélkodik a' csend,  
 Mint a' sir fenekén, hova zajló láрма be nem hat;  
 És ez alatt Ágnes szeretett magzatjaival kél  
 Buzgósága után a' szent oltari alapról,  
 Mellyen szét dultan terjeng a' drága remények  
 Bus jele, 's a' végső kétség feketülve sohajt rá.  
 Hogy megyen a' hív nő, hullámszik szíve fohászra;  
 Barna koporsóig lépdell, melly czimje halálfő,  
 És magosas földelén hőszinben képze keresztet,  
 Rajta paizs 's fegyver süketen nyugodva hevernek.  
 Ráborul a' keseredt hölgy hajlott térdein és sir  
 Megkérlelhetlen 's fiai jajgatnak utánna  
 'S reng a' szentegyház keserű zokogással elöntve;  
 Hogy pedig a' leverő siralom végére sietne  
 'S káros kénye szerint ne merülne be gyöngé szívebbe;  
 Agg Fülöp, a' fő pap szent tiszte szerint megemelvén  
 A' szentség kelyhét, áldását hinti hűveire  
 És int távozatot 's a' nép indula azonnal.

Ágnes is. a' deli hölgy indul bánatja sulyával  
 És jó andalodón, gondjai az egekbe merengvén,  
 Tul e' földi hazán rokonul a' voltat ohajtják.  
 Jó 's viruló arczán a' gyász bus leple vonul el,  
 Mint mikor a' ragyogó napon éjszaki fölleg elárad:  
 'S az félig kerekén kitekint a' ritka homályból.  
 Most adakozva halad jobbhágyai rendiben és oszt  
 Bő keze bő adományt; meg nem tér senki lakába,  
 A' ki szivességét bőven meguyerve nem áldná. —  
 Imre hová leszen el? Közel áll deli hölgye, adólag  
 Szíves ajándékát; őt rongyolt köntöse menti,  
 Titkát a' földi csak, de szívének lángja halálos  
 És fájdalma ölö 's iszonyu nagy kina pokolkin.  
 Most dobogó mellét a' szóvágy megfeszezetvén,  
 Forró vére buzug 's lobbót vet lángszinü arczán;  
 De jön az álорczás titok és megtépi virágit  
 'S a' szomorú jelenet hidegen fut szerte tagaiban;  
 Elbusult lelkét rendülve megéri keserve:  
 Borzad 's sárga halál szédelg havas arcza vonásin,  
 És ismét ébred, de hamar kifogy érzete ujongt  
 Itt vagyon a' bus hölgy, Imrének nyújtja ki karját,  
 Marka ajándékkal teli, és ő szívbéli harcát  
 Megharczolva véré Agnesnek szép adományát.  
 E' pedig áll, figyelem szállott lelkére; de Imre  
 Mint a' pusztai váz olly éktelen, arcza kifonnyadt,  
 Termete éptelen és hajdankora disze lehullott.  
 Agnes azonban néz 's lecsorog harmatja szeméinek,  
 'S míg csorog, Imre nyakán látá szüz Mária képét,  
 Mellyet elutaztán emlékkép szentele néki,  
 Függvén láncszemekén hollóhajfúrti szövetből.  
 „Férjfi ki vagy, 's e' jelt mi uton tetted magadévá?”  
 Szóll Ágnes, de szavát nem végzi, hogy Imre azonnal  
 Hív karjába rohan; némultan özszeomolnak  
 Ontva örömkönnyet; vigságban zengedez a' vár;  
 Dallá a' zokogás és a' gyász vált vigalomná,  
 'S melly már szünni hajolt, videron hajnalla föl éltek. —

Szép hazaföldén tul nyomoru fájdalmiban árván  
 Hív Bugyacs ott nyaralyog, de nyögése segédeket ébreszt;  
 Kik futamodva vivék a' hirt nagymérgü Kadanhoz.  
 E' pedig elhozatá Bugyacsot színének elébe,  
 'S elragott lábán hogy durva tekintete nyugszik:  
 Kina megilleti őt 's éltében most hevül első  
 Szánakodás kebelén, hogy okáról hall az csetnek.



Orvosi gondok alá bízván Bugyacsot, nagy üdöre  
 Helyrejön és szűnik sörves fájdalma sebének.  
 Most pedig a' szelidebb Kádán tréfát kelet ajkain  
 'S kérdezi agg rabját: valyon őt ha újabb hadak érvén,  
 Még ura ép lábán lánczolva kesergne bnvában,  
 Elválna e azont, szabad életet adva urának?  
 „Mérd rám a' kinok legborzasztóbb neme közzül,  
 Mellyet tudnod adott bősziült vadsága szivednek:  
 E'kar nem reszket megtenni halálos ütését,  
 'S nem remeg e' kebel is bátran fölfogni csapását,  
 Hogyha igaz hiveség vezetendi művét az irányhoz:  
 Játék néki halál 's könnyebbek kínai hidd el.“ —  
 Mond Bugyacs; és Kádán nagy méltósággal imigy szól:  
 „Büszke Magyar! menj el 's vidd meg hiveséged uradnak,  
 Sértegető szavaidra halálbűn lenne jutalmad,  
 De nyomorult élted kisebb föld férgeiénél:  
 Meghagyom azt, vidd el 's vele üdvözlésem uradhoz.“  
 'S nyergeltet lovakat 's Bugyacsot most utnak ereszti,  
 Kit kisére Tatár belől édes honja határin  
 Gondosan, itt Bugyacsot meszszebb utára bocsátva  
 Viszszakereng, ezt meg vágyai honnába röpitik.

Távol vára felé fáradtan ballaga Imre  
 És veritékessen; vadüzésből tére meg, és két  
 Gyermeke vigan lejt atyai szívének elébe.  
 Már közel ér, 's lovag áll meg fölfont várkapujánál;  
 Egy idegen jövevény magatartásának utánna.  
 'S Imrét gond teli el; de hamar megszülede gondja,  
 Hogy Bugyacs a' pihegő lóról nagy gyorsan alászáll;  
 'S kedves urára borul; nem nyilik szózatoss ajkok,  
 Csak hallgatva mereng szívök a' mély boldog örömben,  
 'S mennyeinél kedvesb a' mostani földi jelenlét.  
 Öszverobog szilajon a' vár vig népe 's öröm között  
 A' szabaditónak halát zeng hangos ajakkal;  
 Karja között Ágnes könnyeivel előnti adóját  
 Boldogságának 's szerzőjét uj gyönyörének;  
 Geyza 's Elek zokogón csókkal fizeték le adójok  
 Annak, ki nekik a' jó nemzöt visszateremté,  
 'S végtelenül ölelék, függvén kebelére csatoltan.

Igy leve a' hiveség legszentebb fénye viszontag  
 Egy nappá, mellynek ragyogó sugárai járnak  
 Meszsze vidéken elé, és a' haladékonv üdőben  
 Meg-meg villanván, a' későkor maradéki:

Buzgóbb sziveiben fölgyujtják nagyra kelendő  
 Láanggal az emléket: hogy díszét visszazaidézvén  
 A' nagy multaknak, szép nyomdokon élni tanítná  
 Hirre dicsón és névre ragyogva az új unokákat. — —  
 HOMOKAY PÁL.

### *Kazinczy dicsőült árnyékához.*

Kazinczy! kit hazánk szelid  
 Szerelme ápolt 's ringatott  
 Számunkra; kit nyelvünk kegyes  
 Örleke szent ösvényiden  
 A' fénykör szebb határra  
 Emelt, te is tündér valál?  
 Itt hagytad a' magyar hazát,  
 Melly áldva nyelve bajnokát  
 Szerette benned, 's csókolá  
 Szép tetteid gyümölcseit?  
 Ugy van. Dicső lelked tovább  
 Sohajta; mint földsátora  
 Keblébe rejtve hathatott;  
 'S hogy szétszakadt a' porsalak?  
 A' szikra menybe visszatért,  
 'S ott éli érdemkényeit.  
 Hah! élsz de nálunk is derék!  
 Élnek virágid szüntelen,  
 Nyelvünkre mellyeket fűzel.  
 Inségbe csak a' test hal el,  
 'S a' sors csak azt zuzhatja meg:  
 De szép eszed gyümölcsein  
 Nem vész erőt a' mord idő,  
 'S te itt is élsz, mig a' hazát,  
 Mig a' dicső magyar hazát  
 Virítani 's élni engedik  
 A' jót szülő szelid egek;  
 Nyugodj, jeles magyar tudós  
 Rózsák fedezzék hantodat;  
 Szent csend borítsa hamvadat,  
 'S lágy szellemek csókoljanak,  
 Mig végre a' nagymnepen  
 Fénylepre látnak kedvesid,  
 Kik most sirodra hajlanak,  
 Utánnad jajt sohajtanak,  
 'S bus könnyeket hullajtának.

LENCSES



*A' költés nemei röviden 's tulajdon versnem és versírás módja az olasz, franczia, angol, 's német literatúrában.*

Bévezetéséül egy nagyobb munkának.

I.

*A' költés nemei.*

**A'** költői munkák, mint az alkotó képzelőerő és hevesebb érzésnek a' természeti józan okosság vezérlése alatt egy egy egészszé készült termékei, a' jó izlés utasításaitól kéri theoriájikat, 's külön való nemeik egymáshoz való atyafiságaikhoz képest állanak össze rendszerbe.

Ömledő érzés, mulattatva tanító okosság, hisztóriai tett eleven elbeszélése, életbeli történetnek hozzá tartozó személyek által való hiv elédása választja külön a' költés nemeit.

Mikor inkább csak az elfogódott vagy megihlet érzés gyújtja fel a' fantazia képeit 's egyedül a' költő subjectivitása forog fenn; akkor a' jelenállapotnak öröme, szomorúsága vágyakodik kioldódni szavakban. Az illy minéműségű költést a' Görög, lant mellett énekelvén, neve lyrai poezisévé vált; *lantos versek*. Szorosan ezekhez tartozik ma: a' dal, ének, hymnusz és óda, dithyramb, pásztori-dal-cantata, heroida, zengzet, madrigal; triolet 's más apróbb említendő költői játékok. Ide lehet a' költői leírást is számlálni, ha nem nagyobb versezet részét teszi, hanem ének formájában külön áll.

Mikor a' költő, rendszeres gondolkodás resultatumait hevült kebelével fogja fel 's hogy közönségesebben behatókká tegye, szívnek szavaiba öltözteti, és az emlékezetbe könnyebb bététethetése végett kellemes fordulatu versekbe füzi, akkor mint

egy nyájas társaságu bölcs jelenik meg, ki az emberi szív ismeretét, a' világ forgandóságát okos intésekkel adja elé, 's a' szoros reguláju praktikus ész hi-metlen vizsgálódásait virágokkal hinti el. Ez tanító vagy didaktikai neme a' költésnek, mellyhez a' tulajdonképen való tanító költemény, guny, költői levél; epigramma, ezópusimese, allegória, 's költői elbeszélések tartozik. Talán ide lehet vetni a' rejtett szót és találós mesét is: a' mennyiben ezek egyedül az ész foglalatatoskodtatják játékaikkal.

Ha egy hisztórial hősnek bizonyos nagy vitézi tettét magokhoz felemelő festésekkel úgy adja elé a' költő, hogy a' maga individualitását észre se vesszük, hanem minden karaktert könnyű folyamatu elbeszélések külön állít képzeletünk eleibe, ekkor megint más formáját, ugymint az époszit látjuk a' költésnek. Ehhez számláltatik a' komoly és furcsa hősi költemény, balláda, románcza, legenda.

Mikor pedig egy nevezetes esetnek minden hozzá tartozó személyei egészen megelevenítve állítanak egy egészbe 's mindenik a' maga karaktere külön jegyeivel beszéll, a' drámai formát látjuk előttünk. Ebből a' szomorú, vig és énekes játék fejlődik ki.

Éposz és dráma legtöbb oldaluságot kíván 's olly varázs lelket, melly hirtelen mindenbe belé tudja magát találni.

A' mi illy felosztást illet, vagy akármiféle más rendbe szerkeztetését is átaljában a' költés nemének, nem dicsekedhetik tökéletes logikai renddel, mert ez és ama nemnek művészi formája 's a' költőnek azzal való bánása módja, egyik nemből másba kapkod által. Különválást tehet maga a' tárgy is, mert az óda, annál fogva tanítóivá is lesz, a' pásztori dal, formára nézve drámaivá 's a' költői elbeszélések, époszhoz közelíthet, mert a' költőt nem csendes hidegvérű következtetések vezérlik hanem inkább kifejezhetetlen önkényüleg tereintő szellem.



## II.

*A' versnemek és irásuk módja.*

## 1. Olasz versnem és irás.

A' magyaron kívül egy európai nyelv sem simulhatván a' görög mérték rhythmusaiba, a' költőknek azon kellett lenni, hogy a' magok nyelve belső tulajdonságát kapják ki, 's a' szerint intézzék versük harmóniáját.

Az Olasz, szótagjainak accentjeit tette alapul. Minden több tagból álló szónak van tudniillik egy kitetszőbb hangja, mint p. o. *s o v r á n ó*-ban az *á* élesebb. Az illy accent ő náluk: *tónt adó accent*, melly vagy a' legutolsó, vagy az utolsó előtt való, vagy az utolsó előtti előtt lévő szótagon áll, 's a' szó ehhezképest leli költői nevét. Azon szavakat, melyek legutolsó szótagokon viselik a' *tónt adó accentet* 's el vagynak csonkítva, mint mikor, *amóre, mortále, vedráno, caritáde, virtúte* 's a' t. helyett a' költő ezekkel él: *amór, mortál, vedrán, carità, virtú*, csonka szavaknak *parole tronche* hívják; azokat, melyeken az accent az utolsó előttin emelkedik, csendeseknek, *parole piane*, mint *spónda, acérbo, furióso*; az utolsó előtti előtt lévő accentuált szótaguakat pedig, mint *plácido, bárbaro, amábile*, csuszamodóknak *parole sdrucchiole* nevezik. Az így accentuált szótagok minémüségehez képest az olasz vers, vagy

1. *Verso tronco*, csonkított vers; p. o.

*E 'l fue tremante e chin  
Si scosse, barcolló, morto occaddé.*

Ebben, Annib. Caro, Virgiliusból ezt: *procumbit hani bos*, szerencsésen fordítja.

2. *Verso piano*, csendes vers, p. o.

*Quando ritornera la dolce amica.*

5. *Verso sdrucchiolo*, csuszamodó vers, így:

*Cantiamo a prova e lascia a páto il ridere.*

A' csuszamodó versekhez tartoznak még az olyan szavakkal végződő versek is, melyeken az utolsó szótagtól számlálva a' negyediken vagy ötödiken van az accent, ilyenek: *séminano*, *véndicano*, *divoráronselo*, 's az efféle szavak neve: *parole bisdrucchiole* és *trisdrucchiole*. Példa ezekre az itt következő három vers:

*Questi con motti e gesti metafóricano.  
E senza scienza contra me satíricano,  
Poi fiacchi e stracchi di abbajar si córicano.*

De rímekül az ilyen szavak ritkán vétetnek, mivel az olasz fül nem örömet hallja hangzásukat, azért inkább csak furcsa, nevetséges tárgyak leírására vagynak utasítva, hol azok rendességeit még nevelik sánta futásaikkal.

A' szavak accentuálásának ezen minémüségai szerint neveztetnek a' rímek is: *rime tronche*, *rime piane*, *rime sdrucchiole*, 's az accent hordozza magával, mellyik rím vétetik a' másikkal összeillőnek vagy nem. *Bontà* és *carità*, *lontán* és *umán*; *vanno* és *stanno*; *suóno* és *ragióno*; *pállido* és *squállido*, egymáshoz jól hangzó rímek, de, különböző hangu 's ennél fogva nem összeillő: *carità* és *vita*; *umán* és *spáman*; *vanno* és *inváno*; *ragióno* és *cágiono*; *pállido* és *válido*.\*)

A' rímre ilyen kényes vigyázat mellett az Olasznak muzsikai gyengéd érzése a' versek rendjeinek folyamatjában is bizonyos kellemességet talált ki nyelve prozodiai természetéből, okosan félre vetvén azon vélekedést, mintha semmi harmóniát nem lehetne adni azon nyelvnek, melly a' görög mérték hosszú és rövid szótagu szerkeztetésétől eltér. Az olasz költő a' maga nyelve belső alkotásához képest a' tónt adó accentek helyheztetésével adta meg versének a' szükséges muzsikai mértéket, melly ezen szabásokon épül:

\*) Az Olasz nem rakja fel nyomtatásban ugy az accentet, mint itt vagynak 's mint nekünk szokásunk 's nekünk kell is. A' kimondásnál fogva érzi, mellyik szótagja accentuált 's mellyik nem.



A' kimondásban egy accentuált szótag annyi időt kíván, mint két, sőt négy szótag is accent nélkül, ezek sebességgel mondatván ki. Az ebből származó két idejü mérték, a' mit a' muzsikai hoszszu és kurtá kótajelekből legjobban meg lehet érteni, kétfelé osztja az olvasás módját, egyik időben tudniillik mindig emelkedik, a' másikban alászáll. Ez egy bizonyos fel és alálegése a' szavaknak, mellyek az érzést is akkép ringatják, a' mi azért kap harmóniát, mivel négynél több accent nélkül lévő szótagnak nem szabad egymás után következni, hanem a' hang felemelése végett az ötödiknek megint accentuálnak kell lenni. Mikor p. o. ez a' két szó van egymás mellett: *bárbaro padre*, a' két accentuált szótag között eső két szótag sebesebben mondatik ki, ugy ebben is: *bárbaro genitore*, a' négy tónt adó accent nélkül lévőek.

De mivel mindenféle törvény csak ugy jó, ha a' természetet el nem facsarja, ugy itten is szabadság vagyon engedve a' költői gondolat és képzelésnek, hogy midőn több, csak egy szótaguak kerülnek elé, azokat accentuálva is accent nélkül lévőeknek vehesse. Mikor pedig két accentuált között csak egy, accent nélkül lévő szótag van, mint ebben: *ór che desta, cor fedele*, az *ór*, az első időben mondatik ki, a' második idő felét pedig szünet foglalja el, 's ebből igen kedves harmónia származik, mellyet az olasz költő azért is módosíthat, mivel az azt sérthető szóból egy-egy betűt szabad elhagynia. A' ki az éneklést érti, hamar fogja érzeni, hogy több harmónia van ebben: *amór che sólo*, mint ha így volna írva, *amóre sólo*, mivel az *amórnál* megállhat 's pauzája kitelvén, nem megszakasztott szótago kell kezdenie. Ebből az is kitetszik, hogy az accentuált szótag előtt lehet egy accent nélkül lévő, sőt kettő 's három, a' mit majd a' mértékek között jobban megérthetünk.

Egyébiránt az olasz vershen, ha két szótagtól fogva tizenegy szótagból áll is egy rend, az utolsó előtt lévő szótagon mindenkor accentnek kell lenni,

Az Olasz, így állapítván meg nyelvének tulajdon mértékét a' nehéz és éles hangoknak egymás után bizonyos felváltogatásában, annak nem csak az olvasásra nézve osztott bizonyos harmóniát, hanem a' muzsikának is szép nyájas leányává nevelte, melly méltóságával emel, gyengédségével érzékenyít 's kellemei által gyönyörködtet. Nem éri fel mind-ezekben együtt a' Franczia, mert sok szava az orron hangzik keresztül, sok szótagját elharapja, nem az éjszaki zordonságu Német, mivel mindenütt sok mássalhangzója nehezeskedik, nem a' sziszegő Angol. Csak a' quantitások nyelvek, ugymint a' görög 's római mellett kell neki magát megvonni 's a' hasonlóképen quantitások magyart a' szótagok mértékeiben fekvő bizonyosabb harmóniára nézve most is kénytelen elsőbbnek tekintenie. Mivé tehetnék ezt magyar énekes költőjünk, akkor láthatnók meg, mikor Pesten Budán mutatná életét nemzetünk a' külföldi előtt is, jeles játékszinében.

*Az olasz versek külömbféle nemeinek mértékei.*

Nyolczféle versnemmél él az olasz költő.

1. A' tizenegy szótagu, mellyben t. i. minden rend 11 szótagból áll: *Endecasillabi*.
2. Tíz szótagu: *Decasillabi*.
3. Kilencz szótagu: *Novenarj*.
4. Nyolcz szótagu: *Ottonarj*.
5. Hét szótagu: *Settenarj*.
6. Hat szótagu: *Senarj*.
7. Öt szótagu: *Quinarj*.
8. Négy szótagu: *Quadrisillabi*.

Ezeket, mondhatjuk mi, tizenegyes, tizes, kilenczes, nyolczas 's a' t. verseknek.

Némellyek három vagy épen csak két szótagból álló versrendeket is kezdettek. *Martelli* tizennégy szótagu Alexander verset vett bé, de ez nem egyéb a' két hetes összeragasztásánál, azonban az ő nevét viselik: *versi Martellini*.



A. Az olasz költő a' tizenegyest, *endecasillabi* tartja legfelségesebb versének. Egyedül ez találtatik a' hősi méltóság, a' fegyvercsattogás éneklésére alkalmatosnak, mert az elég hosszú rend elosztása leginkább felvehet olyan szavakat, mellyek képet és érzést festenek.

a) A' tizenegyesnek lehet három, négy, sőt öt accentje is. A' hármas accentü az első, hatodik és tizedik szótagon hallatja az accentet, vagy a' második, hatodik 's tizedik, vagy pedig a' harmadik, hatodik 's tizedik szótagon, ekképen:

1 — — — — 6 — — — 10 —  
 — 2 — — — 6 — — — 10 —  
 — — 3 — — — 6 — — — 10 —

1. *Timida pastorella mai si presta.*
2. *Ma pallida, tremando, e di se tolta*
3. *E sossopra con gli uomini i cavalli.*

A' négyes accentü így osztatik fel:

I. 1 — — 4 — — — 8 — 10 —

*L'isola sacra all' amorosa Déa.*

II. — 2 — 4 — — — 8 — 10 —

*Il grave odor che la palide spira.*

III. 1 — — 4 — — 7 — — 10 —

— 2 — 4 — — 7 — — 10 —

*L'ora del tempo, e la dolce stagione.*

*Nel tempo aimè (con sospirì il rammentó!)*

IV. 1 — — — — 6 „ 7 — — 10 —

— 2 — — — 6 „ 7 — — 10 —

— — 3 — — 6 „ 7 — — 10 —

*Mentre con la maggior stizza del mondo.*

*Le donne, i cavalier, l'arme, gli amori*

*D' amoroso disio l' animo caldo.*

V. 1 — — — — 6 — 8 — 10 —

— 2 — — — 6 — 8 — 10 —

— — 3 — — 6 — 8 — 10 —

*Quando ritornerà la dolce amica.  
Di sdegno e di furor fremendo assale.  
Disperato dolor, che 'l cor mi preme.*

b) ;Az ötös accenttel lévő rendek pedig ilyen felosztásuak lehetnek:

I. 1 — — 4 — 6 — 8 — 10 —  
— 2 — 4 — 6 — 8 — 10 —

*Quand era in parte altr' uom da quel ch'io sono.  
Levommi il mio pensiero in parte, ov' era.*

II. 1 — — 4 — 6 „ 7 — — 10 —  
— 2 — 4 — 6 „ 7 — — 10 —

*Amor ch' al cor gentil ratto s' apprende.*

Az accentek ilyen többféle elhelyeztetésével az Olasz a' maga *tizenegyesébe* külön külön modulatiót tesz. A' hármas accenttel való tizenegyes rhythmusa, sebességét festi a' gondolatnak, a' négyes közül az I és II-dik, méltóságot és komoly menetelt ad, a' III-dik a' gyengéd érzés szelíd epedését fejezi ki, a' IV-dik elevenséget, meghatározottságot mutat, az V-dik lassu és szomorgó. A' mint a' költői kebel így kikereste, mellyik rhythmus képzeltheti leginkább helyhezetét, úgy követi is már most, hacsak elegendő kényes érzése van az egybeillő megválasztására. Ekkép veszen a' muzsikus is gyengéd panaszhoz hárántsipot, kemény méltóságos indulat kifejezésére pedig trombitát.

Minekelőtte még a' többi versnem mértékét megnéznők, jegyezzük meg, hogy az olasz költő az accentek helyheztetéseinél épen úgy ügyel azoknak megtartására, mint a' positiós nyelvekben a' hosszu és rövid szótag kimért helyére ügyelni kell.

B. A' *tizes*, *decasillabi*, kétfélekép osztja fel accentjeit.

I. — — 3 — , — 3 — — 9 —

*Men bramosa di stragi funeste  
Va scorrendo l' armene foreste  
Fiera tigre, che i figli perdè.  
Ardo d' ira, di rabbia; deliro*



*Smanio, frémo; non ódo, non míro,  
Che le furie, che póрто nel sén.*

Ebben még arra is van vigyázat, hogy a' 4-dik vagy 5-dik szótagnál végződjék a' szó 's ott megállani lehessen (*caesura*). Ezen itt következő másikkéfé felosztásában pedig az 5-dik szótagnál kell lenni fennakadásnak.

II. 1 — — 4 — ' 6 — — 9 —  
— 2 — 4 — ' 6 — — 9 —  
1 — — 4 — ' 7 — 9 —  
— 2 — 4 — ' 7 — 9 —

*Per lei fra l' ármi — dórme il gueriéro  
Per lei fra l' onde — canta il nocchiéro  
Per lei la móрте — terror non há.  
Ecco che 'l ciélo — la terra impregna;  
Che fióri e fróndi — concépe e figlia.*

Ezen tizesben a' három accent sebes indulatos folyamatot hoz elé, a' négy accent pedig csendest, szelídet és elevent.

C. A' *kilenczeseket, novenarj, Cino da Pistója* így accentuálta:

— — 3 — 5 — — 8 —

*Chi mi pórsa quélla ferita.*

*Redi* eképp:

— — 3 — — 6 — 8 —

*Quel rubíno ch' è 'l mio tesóro.*

*Chiabrera* megint másképen:

— — — 4 — 6 — 8 —

*A duro strál di ría ventúra.*

*Mattei* szerint pedig illyen:

— 2 — — 5 — — 8 —

*Di pérle, di trémolo gélo.*

Ez a' nem azonban kevés költőt kap, mert akárhogy helyheztesse is accentjei, harmóniátlan marad.

D. A' *nyolczasok, ottonarj*, csak két accentre figyelmeztetnek.

— — 3 — — — 7 —

*Non fia già che 'l cioccolatte.  
V' adoprassi, ovvero il Té.  
Medicine, così fatte  
Non sarán giammai per mè.*

Igen gyakorta e' közé egy egy négy szótagu rend is is tétetik, melly onnan ki, kellemesen enyelg:

*Ove gira un gvardo sólo,  
Indi a volo  
Ogni nívola sparisce,  
Ove férma un poco il piéde  
La si véde  
Che ad ognor l' erba fiorisce.*

Az ilyen nyolczas ugy legharmóniásabb esésü, ha a' negyedik szótagnál vége van a' szónak.

E. A' *hetesek, settenarj*, két vagy három accentet vesznek fel.

1 — — — 6 —  
— 2 — — — 6 —

*Misero giovinétto.  
La madre desiáta. Chiabrera.*

— — 3 — — 6 —

*Nel profóndo de' mdri.*

1 — — 4 — 6 —  
— 2 — 4 — 6 —

*Fa che sospénda il rémo  
Era a morir costrétto.  
In fin che il pádre arrívi.*

Ezen hármias accenttel lévő harmóniája kellemesebb, mint amazé.

F. A' *hatosoknak, senarj*, csak két accentje van.

— 2 — — 5 —

*Quel nóme se ascólto  
Mi pálpita il córe;  
Mi sénto gelár.*

G. Ugy van az *ötösökkel is, quinarj*:

1 — — 4 —  
— 2 — 4 —



*Nó la speranza  
Piú non m' allétta  
Voglio vendetta  
Non chiedo amor.*

H. A' négyesek, *quadrisillabi*, egyedül a' közön-  
séges regulát tartják, mellynél fogva az utolsó előtt  
való szótagon mindig van accent:

— — 3 —

*Damigella  
Tutta bella.*

Könnyen észrevehető, hogy ezen kevesebb szó-  
tagokból álló versrendek csak anakreoni enyelgé-  
sekre valók.

Az accentuálásnak ilyen elrakásai mellett a'  
jobb olasz költők még sok egyéb apróbb regulára  
ügyelnek, 's verseiket azok által édesebbekké te-  
szik. Ugymint:

Az a' tizenegyes hangzik legkellemesebben,  
mellynek 4-dik 8-dik és 10-dik szótagján van az  
accent 's ez épen Á, É, Ó, magánhangzókat mutat,  
mellyek hangzatosabbak, mint az I és U.

*L' aspetto sacro della terra vostra  
Ben sai canzon che quant' io parlo, è nulla.*

'S a' vers még harmóniásabb lesz, ha a' tónt  
adó accent szótagja után caesura is következhetik:

*Dolce color | d' orientál | zaffiro.  
Ch' io fuggo lór | come fanciül | la vérga.  
Spirto gentil | che quelle membra reggi.*

Az a' vers, mellynek a' 6-dik szótagon áll accent-  
je, lankadt zengésü lévén, a' jobb hangzás kedvé-  
ért a' 6-dik szótagnál caesurának kell lenni:

*O aspettata in ciél | beata e bella. Petrarca.  
Di legni peregrín | di statue e d' oro  
Di pregiati color | di veste aurata. Alamanni.*

Olly rend pedig, mellyben erre vigyázat nincs  
's a' tónt adó accent nem olly szótagon fekszik,  
melly épen végződik, elveszti erejét, harmóniáját  
's csak prózai lesz. p. o.

*S' accordan le dolcissime parole.  
Poi col ciglio men tórbido e men féro.*

Hasonlóképen, ha Tassónak e' két rendje

*Canto l' armi pietose e 'l gran Capitano  
Che 'l gran sepolcro liberò di Cristo,*

így volna írva:

*Canto 'l Capitano e l' armè pietose*

már megszűnne vers lenni, mert az accentek itt nem illő helyre esnek.

Könnyebbíti a' harmónia ezen törvényeinek való elégtételt az elisio, mellyet az olasz nyelv azért enged meg olly nagy mértékben, mivel igen sok magánhangzókka kezdődő 's végződő szavai vagynak, sőt olyanok is feleslegesen, mellyekben két három magánhangzó mellett csak egy mássalhangzó áll, mint: *Dio, mio, miei, tuoi, suoi, poi, puoi, voi, vuoi, rai, sai, quai, dicéa, solex* 's a' t. Ezek csak akkor olvastatnak egymástól elválasztva, mikor a' versnek épen végére esnek, egyébiránt mindenütt egy szótag gyanánt állanak: mint;

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Jó		dí		cea		fra		'l		míó
cor		per		chè		pa		ven		tí
E		dí		mí		le		miei		ma
lì		un		non		sa		pe		a
Quan		do		i		gli		ar		den
tí		rai		ne		ve		de		ven
ga.		Pri		ma		ve		ra		per
me		pur		non		e		ma		i
Se		cur		sen		za		sos		pet
to		on		de		i		miei		gua
i		E		d'		al		tri		o
me		ri		so		ma		che		da'
tua		i		*)						

mindazonáltal az egy rendben összehalmazott elisio hibásnak tartatik, mert a' sok magánhangzónak egymás után való, úgy szólván elharapása kedvetlen 's értetlen is. Petrarcában sem szereti az Olasz ezt:

Fior		fron		dí		er		be		om		bre		an		tri		on		de		au		re	
											so		a		vi.										
Ren		de		a		gli		oc		chj		a		gli		o		rec		chj		il		pro	
											prio		ob		biet		to.								

\*) Kazinczy, 's utánna Kölcsey, Kisfaludy Károly 's Helmezy kezdettek nyelvünkben is az *ai, ei*, különben nálunk két szótagnak együvé huzását, úgy hogy akkor a' mint épen a' mérték kívánja a' két rövid szótagból egy hosszú legyen.



A' hizelkedő hangzást elérni vágyó olasz költő arra is örömet vigyáz, hogy a' sort elől, magánhangzóval ne kezdje, ha az előbbi rend is azzal végződött.

Az sincs közönségesen megengedve, hogy a' szónak épen közepébe eső magánhangzók mind egyé huzattassanak össze. Külön mondatnak - ki példának okáért ezen szavakban a' magánhangzók: *pa-u-ra*, *so-a-ve*, *sci-en-za*, *glo-ri-oso*, *odi-oso*, *o-r-i-ente*, *tri-onfale*, *vitto-ri-osa*, ámbár a' tűzétől nyughatlanított költő egyszer másszor elmosolyodik a' kicsinykedő grammatikai regulákon 's gondolatot 's érzést nem mindenkor akarván feláldozni azoknak, tul csap rajtuk.

A' legnevezetesebbet, vagy legalább úgy gondolom annyit, a' mennyit átaljában való megismerés végett az olasz vers külső mechanizmusáról nekünk is tudni kell, elmondván, menjünk által a' különösebb 's az olasz földön leginkább szokásban lévő versnemekre: mellyekhez ott rendszerint a' költés nemei is kötve vagynak. Illyenek a' szabad vagy oldott versek, szonettók, ódák vagy canzone, a' hármas, négyes, hatos, nyolczas rímek.

I. A' szabad vagy oldott versek, *versi sciolti cioè dalla rima*, azért neveztetnek így, mivel semmi rímük nincs 's így a' rím összehangzásától felvagnak oldva. Ezeket Trissino kezdette a' XVI-dik században, *L' italia liberata da' Goti* versezetében, mellynek például itt következik eleje:

*Divino Apollo, e voi celesti Muse  
Ch' avete in guardia i gloriosi fatti  
E i be' pensier de le terrene menti  
Piacciavi cantar per la mia lingua  
Come quel Giusto, ch' ordinò le leggi  
Tolse à l' Italia il grave ed aspro giogo.*

Szomorú, vig 's énekes-játékokhoz azolta mind illyen szabad versek választatnak, illyenek a' költésnek némelly apróbb nemeihez is, mint a' költői-levél, sőt Trissino, *l' Alamanni*, *Ruccellai*, *Tassó*, *Parini* 's mások hosszabb nemekre is al-



kalmaztatták. Annibale Caro, Éneist; Salvini Homéroszt; Rolli, Milton elvesztett paradicsomát oldott versekben fordította, mert kötetlenebb mozgást engednek, nem kellettven a' jó rímre 's egyuttal az accentek helyheztetésére is ügyelni, ám-bár más oldalról nagyon megkivántatik bennük, hogy a' rím pótlásául az accent elrakásából származó rhythmus meg ne sértessék 's a' kifejezés mindenütt igyekezzék, nemes képek, nagy gondolatok által magát a' prózától, mellyhez külömben mingyárt közelítene, megkülömböztetni.

II. A' *szonetto* (zengzet\*) t. i. a' *suónó* (hang) kisebbé téve, legközöségesebben kedvelt nem az olasz költésben; mindenféle cseng, miolta Arezzó-*Fra Guittone* († 1205-ben) Olaszországba bévítte, 's Petrarca († 1374) neki a' legnagyobb tökéletességet adta. A' *szonetto* egyébiránt provenzáli eredetű, de a' könnyen mozgó fantáziájú állhatatlan talján szeretvén a' játsziságot 's költői nebelgést, mindenféle formák szerint módosítgatta.

Áll rendszerint tizennégy sorból, mellynek mindenike tizenegyes, (*endecasillabi*) 's két részre oszlik, ugymint két négyes, *quartine*, *quaternarj* vagy *quartetti*, és két hármas, *terzine*, *ternarj*, *terzetti* kell hozzá. \*\*)

A' nyolcz elsőbb sort tevő négyesekben csak két rím váltogatódik, a' mi ismét négyféle módot tart:

\*) Virágnak Hangzatka.

\*) Gonoszán elnéskedik Jean Paul a' Németek szonnettóskodásáról. *Vorschule der Aesthetik*. III. darab. lap. 704. „Ich will das Jahr als mein frohestes preisen das 12 Monathe hat, wo ich kein Sonnet sehe und höre, so erbärmlich jagen uns auf allen Gassen Musenpferde mit diesem Schellengeläute nach, von Reitern besetzt, deren Mäntelsärme und Kappen gleichfalls lauten. Lente welche weder Begeisterung noch Kräfte nicht einmal Sprache besitzen, ringen der leztern ein ausländisches Qualgedicht ab und legen uns diese Form als sey sie poetisch gefüllt auf den Tisch, so suchen die armen Karthäuser denen Fleisch verboten ist, folglich auch Würste sich damit weiss zu machen dass sie Fische in Schweinsdärme füllen und dann laut von Würsten reden und speisen.

\*\*) A' Zengzet theoriájáról lássd Kazinczynak igen jeles értekezését, *Tudományos Gyűjtemény*.



*Első mód, a' rima chiusa*, zárt rímek. Itt ez első sor a' negyedikkel, a' második a' harmadikkal rímel. p. o. Petrarcanak egyik szonettójában melly így kezdődik:

*S' amor non é, che dunque è quel ch' i' sento?*

az első négyesben:

*sento* 1  
*quale* 2  
*mortale* 2  
*tormento* 1

a' másodikban:

*lamento* 1  
*vale* 2  
*male* 2  
*consento* 1

*Második mód, a' rima alternata*, felcserélődő rím, hol az első sor a' harmadikkal, a' második a' negyedikkel egyez meg: mint,

az első négyesben:

*rimena* 1  
*famiglia* 2  
*filomena* 1  
*vermiglia* 2

a' másodikban:

*rasseréna* 1  
*figlia* 2  
*piéna* 1  
*riconsiglia* 2

*Harmadik mód*, ha az első, harmadik, hatodik, nyolczadik sor rímel együtt:

az első négyesben;

*vidi* 1  
*dolcezza* 2  
*nidi* 1  
*sprezza* 2

a' másodikban:

*s' apprézza* 2  
*lidi* 1  
*bellezza* 2  
*stridi* 1

Itt csak a' második négyes tér el a' felcserélődő rímtől. Ez a' mód nem igen van szokásban mert nincs is kedves esése.

*Negyedik mód, a' rima mista*, elegyes rím, mikor az első négyes felcserélődő rímü, a' második pedig zárt.

az első négyesben:

*celarvi* 1  
*scorsi* 2  
*farvi* 1  
*corsi* 2

a' másodikban:

*m' accorsi* 2  
*amarvi* 1  
*placarvi* 1  
*sciorsi* 2

Petrarca idejétől fogva a' két első négyes, *quadernario* rímei mind így vagynak elosztva:

A' két hármásban *terzine* vagy egymást felváltólag találkoznak a' rímek (*rime incatenate*) vagy négy sornak egyféle rímje van 's kettő közben marad rímjével: *rime interzate*.

Az egymásba kapcsolt rímnek *rima incatenata* Petrarcanál három féle módja van.

Első mód:

az első hármásban,		a' második hármásban,	
<i>gravi</i>	1	<i>piagge</i>	2
<i>tragge</i>	2	<i>soavi</i>	1
<i>chiavi</i>	1	<i>selvagge</i>	2

Második mód:

az első hármásban:		a' második hármásban:	
<i>bene</i>	1	<i>sorvene</i>	1
<i>vita</i>	2	<i>partita</i>	2
<i>spene</i>	1	<i>conviene</i>	1

Harmadik mód:

az első hármásban:		a' második hármásban:	
<i>chiaritate</i>	1	<i>vittoria</i>	2
<i>gloria</i>	2	<i>pietate</i>	1
<i>memoria</i>	2	<i>beltate</i>	1

A' *rima interzata* pedig Petrarcanál négy féle módot tart:

Első mód:

az első hármásban:		a' második hármásban:	
<i>morta</i>	1	<i>accorta</i>	1
<i>immortale</i>	2	<i>quale</i>	2
<i>ame</i>	2	<i>chiamé</i>	2

Második mód:

az első hármásban:		a' második hármásban:	
<i>pianti</i>	1	<i>rimembra</i>	2
<i>membra</i>	2	<i>amanti</i>	1
<i>lontane</i>	3	<i>umane</i>	3

Harmadik mód:

az első hármásban:		a' második hármásban:	
<i>risplende</i>	1	<i>Pietro</i>	2
<i>vetro</i>	2	<i>nemica</i>	3
<i>dica</i>	3	<i>intende</i>	1



## Negyedik mód:

az első hármásban:

<i>mostrai</i>	1
<i>ridutto</i>	2
<i>durezza</i>	3

a' második hármásban:

<i>spezza</i>	3
<i>asciutto</i>	2
<i>sai</i>	1

Ujabb költők megint más módot is kezdettek.

Mint Zappi ezt:

első hármas:

<i>periglio</i>	1
<i>involta</i>	2
<i>consiglio</i>	1

második hármas:

<i>basta</i>	1
<i>stolta</i>	2
<i>casta</i>	1

Ezen tizennégy sorból álló, tizenegyes szonettön kívül olyant is kezdett az ujabb idő, mellynek nyolcz szótagja van, *ottonarj*. Mint:

Questo capro maledetto  
Mena il gregge in certi rupi  
Che mi par, che per dispetto  
Voglia porlo in bocca a' lupi.

Ma s' ei segue, i' son costretto  
Di lasciarlo in questi cupi  
Antri agli orsi, o un dì lo getto  
Giù per balze e per dirupi.

Ed il teschio, e 'l corno invitto  
Onde altier cozza e guereggia  
E soverchia ogni conflitto.

Vo che là pender si veggia  
Sul Liceo con questo scritto  
Perche mal guidò la greggià.

'S vannak olly, tizennégy rendből álló szonettók is mellyekben minden sor csak öt szótagu, (*quinarj*.) Ezen nyolczas és ötös szonettó neve: *sonetti pastorali* vagy *anacreontici*.

Megint ezektől különbözik a' tréfás szonettó *sonetto giocoso*, midőn nem andalgás énekeltetik

benne. Más neve, czölönkös szonett, *sonetto coda-to* vagy *sonetto colla coda*, mivel még egy ragaszték is járul a' rendszerint való tizennégy sorhoz. Ez a' furcsa czölönk vagy ragaszték három hármarból *terzina* áll, 's mindenik hármasnak első rendje csak 7 szótagu. *Berni* lévén benne a' legnagyobb mester *Berneschinek* is hívják. Példa rája;

Chi fia giammai così crudel persóna  
Che non pianga a cald' occhj e spron battuti,  
Empiando il ciel di pianti, e di starnuti  
La barba di Domenico d' Ancona.

Qual cosa sia giammai sì bella e buona  
Che' nvidia, o tempo in mal non muti  
O che contra di lor fia che l' ajuti  
Poichè la man d' un uom non le perdona.

Or hai dato, Barbier l' ultimo crollo  
Ad una barba la piú singolare  
Che mai fosse descritta in verso o 'n \*) prosa.

Almen gli avessi tu tagliato il collo  
Piú tosto che tagliar sì bella cosa  
Che si saría potuto imbalsamare.

E fra le cose rare  
Porlo sopra ad un uscio in prospettiva  
Per mantener l' immagine sua diva.

Ma pur almen si scriva  
Questa disgrazia di colore oscuro  
Ad uso d' epitaffio in qualche muro:

Ahi! caso orrendo e duro!  
Giace qui delle barbe la corona  
Che fu già di Domenico d' Ancona.

Az Olaszoknak, ismét más költői játékát mutatják ismételt versű szonettójik, *sonetti coll' intercalare*, melyekben mindenik négyes, *quadernario* után a' legelső négyesnek legelső sora ismételtetik,

\*) Az olasz *elisió* íme nem csak a' szó végén hágy el betűt hanem elejéről is kiszökteti, úgy itt, *in helyett 'n*, feljebb pedig *invidia* helyett *'nvidia*.



a' két hármás, *terzina*, után pedig mindenik hármásnak első sora. Regulájuk ezeknek az, hogy ezen visszonzott sor a' legkönnyebb természetességgel következék, 's általjában az Egész, kellemes enyelgést fessen. *Passerini* ebben legjobb mustra:

*Vivea contento alla capanna mia*  
 In povertade industrie e in dolce stento,  
 E perchè al canto. ed ad lavoro intento  
 Qualche fama di me spander s' udia;  
*Vivea contento alla capanna mia.*

Fatto perciò superbo, 'io mi nutria  
 D' un van desio d' abbandonar l' armento.  
 Fu negli alti palagi, e in un momento  
 Senza pregi restai, ne più qual pria  
*Vivea contento alla capanna mia.*

*Degli anni miei perdendo il più bel fiore*  
 Il viver lieto e la virtù perdei,  
 L'ozio e la gola, e gli agi ebber l' onore  
*Degli anni miei perdendo il più bel fiore.*

*Scorno e dolore i giorni tristi e rei*  
 M' occupa al fine e dico a tutte l' ore:  
 Ah! s' io pover vivea, or non avrei  
*Scorno, e dolore, i giorni tristi e rei.*

Az ismételt versű szonettónak, ennél még mesterségesebb neme a' következendő:

*Tanto diletto il sen' m' inonda, chi io*  
 Sparso d' obbligo ogni terreno obbietto  
 Purgato e netto i miei sospiri invio  
 A te mio Dio, che non cape in petto  
*Tanto diletto.*

Quel folle affetto, e quell' insan desio  
 Dal cor fuggio, or' egli avea ricetto;  
 Legato e stretto più non tiemmi il rio  
 Tiranno mio e più non m' e disdetto  
*Tanto diletto.*

*O voi chi amate, che si caduca e frale*  
 Beltà mortale, che si pasce intanto  
 Del vostro pianto altra beltà cercate  
*O voi ch' amate,*

Dalle create cose ergete l' ale  
 A lui, che tale diletto e tanto  
 Può darvi, quanto in van cercando andate  
 O voi ch' amate.

Hol kell a' rímeknek találkozni innen kiteszik, valamint az is, hogy az olaszban a' régi római szavak összetördelése egész sereg rímet szült.

A' szonnettóskodás vagy a' kinek tetszik zeng-zetezés annyira ment Olaszországban hogy még akademiák is elegyedtek a' költők ilyen játékaik meghatározásába. *Torquato Tasso* és *Annibale Caro* több szonettót is irtak úgy hogy azok együtt még is csak egyet tegyenek 's az ilyenek neve szonettói korona *sonetti a corona* lett. Az *academia degli Intronati* Szienában, regulául tette utóbb hogy a' szonettói korona tizenöt szonettóból álljon 's a' legutolsónak *sonetto magistrale* legyen czime, melly, mindenik között a' legnehezebb. Az *Accademia degli Arcadij* megint más kipontozásokkal bibelődött. A' ki szeretné ezeket a' magyarban utánnazni 's illy kicsinykedő mesterkélésben uagy mester lenni, folyamodjék, Fernow 's Fornasari olasz grammatikájához. Ott, vagy az olasz költők példájiban megláthatja az efféle pillangói dicsőségecske regulácskáját.

A' petrarcái szonettonak elrendelésében legtöbb kellem enyeleg, de a' 14 sor közé szorítatás ott is kitetsző.

'S nálunk ugyan tapasztaljuk hogy némelly szonetistánk milly fáradságosan tudja bérakni, ezt az ablakráamához hasonló sámot.

III. A' *canzone* vagy az olasz óda. Ez is proven-czáli eredetű, hanem Petrarca által, kinek kebelében csupa lyrai harmónia zengett, uj módosításokat kapott 's egészen olasz földi terméssé változott. Canzonéjinak mérsékelt és komoly tónját később Chiabrera nyájas elevenséggel cserélvén fel, a' *canzone* kétféle lett: *Canzoni petrarchesche*, és *Canzoni chiabrerresche*, mellyeken kívül még van a' *canzone anacreontica*, *canzone ditirambica*.

A' *canzone*, stanzákra vagy strófákra van oszt:



va, mellyek száma háromtól fogva huszig szokott lenni, egy stanzában pedig legalább 9 vers vagy legfeljebb 20 van. A' rím elhányása a' költő szabad-ságától függ, valamint az is, hogy hányas szótagu versekkel éljen; különben a' millyen módu az első stanza ollyannak kell lenni a' következőknek is 's a' melly rím már előfordult, azt később ismét megpendíteni nem szabad. Rendszerint pedig a' legutolsó stanzában a' költő a' maga énekéhez szól, megmondja neki hova menjen, azt dicséri vagy gáncsolja 's mintegy bucsut vesz tőle, mellyért ezen utolsó stanza neve: *ripresa*, és *congedo* vagy *comiato*.

Minden stanza két részre oszlik, 's mikor az első rész rímjei és szótagjai egymásnak megfelelnek, akkor ezeket lábaknak hívják. Az első kettős, hármas, négyes, *binario*, *ternario* *quadernario*, az első láb, 's a' második kettős hármas vagy négyes a' második láb. A' stanza második része pedig *sirimá*-nak vagy *codá*-nak neveztetik. Egy illyen stanzát, e' példa fog megvilágosítani:

*Primo pede.*

Se 'l pensar, che mi strugge  
Com' a pungente e saldo  
Così vestisse d' un color conforme;

*Secondo pede.*

Forse tal m' arde e fugge  
Ch' avria parte del caldo  
E desteriasi amor la dove dorme.

*Sirima.*

Men solitarie orme  
Foran de miei pie lassi  
Per campagne e per colli  
Men gli occhj ogni or molli  
Ardendo lei, che come un ghiaccio stassi  
E non lassa in me dramma  
Che non sia fuoco e fiamma.

Most a' többi stanzáknak is mind illyeneknek kell lenni a' fenn említett regula szerint. Mind a' részek felosztása mind az azokhoz képest való elne-

vezés is pedig többféle. *Cino* p. o. egy négyesből és két hármashból formálta stanzáját, 's tőle a' négyes *fronte* nevet kapott, a' két részből álló hármash pedig *volte*, e' szerint:

*Fronte.*

L' alta speranza che mi reca Amore  
D' una donna gentile, ch' ho veduta  
L' anima mia dolcemente saluta  
E falla rallegrar dentro lo core.

*Volta prima.*

Onde si face a quel, ch' ella era strana  
E conta novitate  
Come venisse di parte lontana.

*Volta seconda.*

Che quella donna piena d' umiltate  
Giunge cortese e umana  
E posa nelle braccia di pietate.

E' kétféléből a' *piede* és *volte* össze elegyítése is következett, a' rimnek mindenféle olyan mesterséges elhelyeztetésével, mint azt a' szonetto mutogatta.

A' *canzone pindarica* kezdője *Luigi Alamanni* volt a' XVI-dik században, melly a' petrarcai és chiabreraitól, magasabb szárnyallással 's a' versnemek és elhelyezéseik szabadságában különbözik. Stanzái formáját a' görög kartól vette, mert a' mint az, strófák, antistrofák és epódusokra vagyon osztva, úgy lett az ő felosztása is, *volta*, *rivolta* és *stanza*, vagy *ballata*, *contraballata* és *stanza* nevű.

Bernardo Tassó, Torquato apja, olyan strófájú ódát kezdett, mellyben egy egy strófa öt rendből vagy legfeljebb hétből áll. Ezen nem, *ode toscana* név alatt ismeretes.

Paoli Rolli pedig Horátius formájára *ode epodicat* adott nyelvének. Két két rend, mellyből egyik hosszabb másik rövidebb, mindig együtt rimel, vagy oldott versekből *versi sciolti* áll, *Példa*:

Folle e il Cincio stuol. Virtude apprezza  
Grand avi e gran ricchezza.  
Fan l' esempio e 'l poter ne' petti umani  
Nascere pensier sovrani. 's a' t.



Hogy egy kicsit magát vigasztalhassa az Olasz, a' görög positiós mérték körül, ode safficat is irt, de az eléadott accentuált tizenegyesekben. Az adonichum helyébe egy ötöst, *quinario* csusztatott! 's nem modulálhatván azon könnyű természetes folyamattal, melly a' hosszú és rövid szótagok egybe illő felcserélődéseiből az indulat belsejének hirtelebbs 's lassubb mozdulásit vékony vonásokban festetgeti, felczifrázta közepét és végét rímekkel. Így tesz a' hiu leányka midőn elreppent szépségeit gyönyöcskének sűrű felfűzésével akarja pótolgatni.

Az efféle olasz sapphói óda illyen:

Or che riscalda il sole ambe le *corna*  
Dell Ariete e Zefiro *ritorna*  
E 'l mondo *adorna* di sì bei *colori*  
D' erbe e di *fiori*.

Másképp elhelyezettett rímü:

Tante bellezze ha il cielo in te *cosparta*  
Che non è al mondo mente sì *maligna*  
Che non conosca, che tu dei *chiamarti*  
Nova *ciprigna*.

Ha nem futja e' el öröm a' mi Leoninistájink védőjének szemét, mikor ezt látják? De a' mi nyelvünk és az olasz egybehasonlítása megtöri pártfogásukat.

Az olasz, alcaica ódájának két elsőbb verse sikamodó tizesekből *decasillabi sdrucchioli*, a' harmadik kilenczesből, *novenario* a' negyedik csendes tizesből, *decasillabo piano* áll. Azomban mind ezen utánnazások csak gyenge próbák 's követetlenül maradtak, azért nem is úgy említetnek itt, mint az olasz verselésnek külön rubrika alá való szokott nevei. Inkább tulajdona az olasz verselésnek,

IV. A' hármas rím, *terza rima*, mellyben egy egy strófát, egy hármas, *terzina* teszen, 's a' rímek rendre úgy váltogatódnak, hogy az első terzinának első rendje az utolsóval rímel, a' középső rend a' második terzina első rendjével, ennek középső rendje pedig a' harmadik terzina első rendjé-

ével. 'S hogy az egész vers legutolsó strófájának is meg felelő rimje találkozzék, az utolsó terzina után még egy rend vettetik, mellynek neve *il tornello*. Regula szerint ebben minden strófának tökéletes bévégzett értelműnek kell lenni.

Pásztori dalát, elegiájit, költői leveleit, gúnyait rendszerint ilyen terza rimában írja az Olasz. Illyenben vagyon Dante Alighierinek híres Divina Commediája, 's Petrarcatól *i Trionfi*. Itt a' példa reá Dante *Infernójából*.

Quando leggemmo il disiato riso  
 Esser baciato da cotanto amante  
 Questi che mai da me non fia diviso.  
 La bocca mi baciò tutto tremante:  
 Galeotto fu il libro, e chi lo scrisse  
 Quel giorno più non leggemmo avanti.  
 Mentre che l' uno spirto questo disse  
 L' altro piangeva sì che di pietade  
 Io venni meno come s'io morisse  
 E cadde, come corpo morto cade.

V. A' négyes rím *quarta rima*. Ezt a' régibb költők elbeszélésekhez, költői leírásokhoz választották, a' későbbiek inkább csak komoly, erkölcsi tárgyakat írnak benne. Minden rendje tizenegy szótaguakból, *endecasillabi* áll, 's a' rím, vagy *rima chiusa* vagy *alternata*. A' négy rend végződttével az értelemnek is végződni kell benne. Im itt egy példa *Verginio Cesarinitől*.

Spesso pigro desio d' ozj e delitti  
 Colla ricchezza a nobiltà 's unisce:  
 Il tuo saggio pensier se gli abborisce  
 Degno e in fatica che riposo aspetti.  
 Siegui Signor, della virtù il cammino  
 E non t' annoi la faticosa via:  
 A luoghi eccelsi erto sentier c' invia.  
 A bel sudor stassi l' onor vicino.

VI. A' hatos rím, *sesta rima*. Ollyan egy egy stanzából áll ez, mellynek hat versrendje van 's mindenik rend tizenegyes szótagu, *endecasillabj*. A'



négy első rendben a' rímek váltogatódnak, a' két utolsó rend pedig rímben megfelel egymásnak.

Donna disciolta ih crin, lugubre il manto  
D' una grand urna al piè mesta 'sede;   
Sulle quance il pallor, su gli occhj il pianto,   
E tutte del dolor l' insegne avea:   
Parlava eo' sospir e sol con quella   
Muta eloquenza, onde un gran duol favella.

Régebben az volt szokás hogy az első, harmadik 's ötödik rendnek legyen egyforma rímje, 's a' második negyedik és hatodiknak hasonlóképen. Így írta *Cino*. Chiabrera a' négy első sorhoz, zárt rímet, *rima chiusa* választott.

A' hatos rímet nem érezvén az Olasz elégségesnek nemes magas tárgyakhoz, inkább csak dicsérő, 's menyegzői versekhez és kurtább elbeszélésekhez alkalmaztatja.

VII. A' nyolczas rím, *ottava rima*. Ez, sziciliai költők találmánya a' XIII-dik századból, 's azok közt maig is régi formáját megtartotta, melly szerint a' mind tizenegyesekből *endecasillabi* álló nyolcz rendnek legelsője a' harmadik ötödik és hetedikkel vált rímet 's a' második, negyedik, hatodik, a' nyolczadikkal. De a' XIV-dik század óta egész Olaszországban legkedvesebb az a' nyolczas rím, mellyben annak elhelyeztetését a' következő példa mutatja, Ariostóból.

La verginella è simile alla rósa  
Ch' in bel giardin su la nativa spína  
Mentre sola e sicura si riposa,  
Nè gregge nè pastor se le avvicina;  
L'aura soave, e l' alba rugiadoso  
L' acqua e la terra al suo favor 's inchina;  
Giovani vagi, e donne innamorate  
Amano averne e seni e tempie ornate.

Illyen nyolczasokban írta, Tassó, Megszabadított Jeruzsálemét; Ariostó, Orlandóját; Tassoni az ellopott hordót, *Secchia rapita*, 's így az Olasz a' maga nyolczasait furcsa elbeszéléshöz is veszi, mert a' *Secchia rapita* ollyan.

V. A' madrigal. Ez, az Olasznál a' római epigrammának felel meg. Mindenféle apróbb tréfás tárgyat választ. Csak egy stanzából áll, mellyben legalább három versnek lenni kell, de tizenöttnél hosszabbra terjednie nem szabad. Versei rend szerint tizenegy szótaguak *endecasillabi*, hanem ezek közé, 7. 6. 5. sőt négy szótaguak is vétethetők. A' rímetket kényéhez képest rendeli el a' költő benne; csak a' legutolsó két rendnek kell egymásnak megfelelni, a' mint e' példa éléterjeszti, melly *Lemenetől* van.

Al gioco della cieca Amor giocando  
Prima la sorte vuol che ad esso tochi  
Di gir nel mezzo e di bendarsi gli occhi.  
Or ecco che vagando Amor bendato  
Vi cerca in ogni lato.  
Oimè! guardate ognun che non vi prenda.  
Perchè, tolta la benda  
Allor dagli occhi suoi,  
Vi acciecherà col bendar gli occhi a' voi.

## 2. Franczia versírás.

Előbb egyikét szót e' nyelv tulajdonságáról.

A' franczia nyelv épen nem költői, mert a' belső rhythmusra nézve se bizonyos quantitása nincs, se accentjei, mellyek azt olaszosan, némükép pótolhatnák, se hajlékonyan alkalmaztatható 's képet festő szavakat nem nyújt a' költő képzelése eleibe. Verseinek minden mechanismusa csak a' rím 's a' szótagok számba vétele, melly kettőnek több féle elhelyeztetéséből kapja harmóniáját. Olyan tetszeskedő, *coquette*, mellynek, termete nem sudár 's meleg tapadó érzése sincs, de társalkodása tele apró lekötelezésekkel, csinosan hizelkedő fordulásokkal 's ezek a' Circassziainak szépségét is elfelejtetik. Első Ferencz franczia király azt mondotta, hogy a' mi egyszer megholt, maradjon halva, a' francziának pedig legyen esze 's mint élő nemzet éljen a' maga nyelvével. 1539-ben tanítót rendelt a' párisi egyetembe a' franczia nyelvnek, az ítélőszékeket azon



beszéltette 's a' kinek a' *francia* földön valamit adott, azt *francia* oklevélben adta. Így a' deák megvonult, a' francia emelkedett. XIV. Lajos alatt már készen voltak a' jelesebb elmék diszes munkái, XIV. Lajos francziául diktálta a' békességeket, 's minthogy udvarában kifejtődött a' nyelvnek minden csinoskodó kelleme, 's az alatt a' német akkori tarka status nem adott rugót a' német nyelv művelésének, az Olasz nem formált tekintetet gerjesztő egy diplomatikai testet, a' könnyű francia mindenüvé bécsuszott galanteriájával 's azolta uralkodik egész Európában és fog, mert az iránta meggyökerezett előítélet 's elmés szesszenései fenntartják.\*)

Versneme a' Francziának ötféle van; ugmint a' tizenkét, tiz, nyolcz, hét és hat szótagu. Azok mellyeknek egy egy rendjében csak öt, négy 's három szótag volna kevésbé vagynak szokásban.

I. A' tizenkét szótagu vers, *vers de 12 syllabes*. Az ezt illető szabások a' több nemeket is közönségesen érdekelvén, azokat a' példák után. A' tizenkét szótagu francia versben, a' rímek vagy egymásra következnek két sorban *rimes plates*, vagy egymást félváltva, *rimes croisées*, vagy egymástól elszórt elegyítéssel, *rimes mêlées*.

Egymásra következnek:

Qui vecut sans remords doit mourir sans tourment.  
 Tu ne regrettes rien dans cet affreux moment.  
 Plus on fut élevé, plus la mort est terrible,  
 Et du trone au cercueil le passage est horrible.

---

\*) Lásd. Siècle de Louis XIV. Chap. 32. par Voltaire, a' hol ezt mondja: La langue francaise est devenue la langue de l' Europe; tout y a contribué; les grands auteurs du siècle de Louis XIV., ceux qui les ont suivis, les pasteurs calvinistes réfugié, qui ont porté l' eloquence, la methode dans les pays etrangers; un Bayle surtont, qui ecrivait en Hollande, 's est fait lire de toutes les nations; un Rapin de Thoiras, qui a donné en français la seule bonne histoire d' Angleterre; un Saint Evremont, dont toute la cour de Londres recherchoit le commerce, la Duchesse de Mazarin, à qui l' on ambitionnoit de plaire; Madame d' Ombreux devenue Duchesse de Zell, qui porta en Allemagne toutes les grâces de sa patrie. L' esprit de société est le partage naturel des Français;

### Egymást felváltják:

Peres de vos enfans, guidez le premier âge.  
Ne forcez point leur gont, mais dirigez leurs pas;  
Etudiez leurs moeurs, leurs talents, leur courage  
On conduit la nature, on ne la change pas.

### Egymástól elszóratva elegyítetnek:

O bien heureux celui qui peut de sa mémoire  
Effacer pour jamais ce vain espoir de gloire,  
Dont l' inutile soin traverse nos plaisirs,  
Et qui loin retiré de la foule importune  
Vivant dans sa maison content de sa fortune,  
A selon son pouvoir mesuré ses desirs.

Az illyen tizenkét szótagu vers Alexanderversnek is neveztetik *Alexandrins*, a' mint tartják egy Alexander nevü költőről, a' ki legelőszér élt volna lelkesebben velek, vagy azon régi franczia vitézi versezetről, mellyet több költő irt együtt Nagy Sándorról, a' XII-dik században. Lásd: Közhasznu ismeretek tára: Alexanderversek. Más elnevezése a' tizenkét szótagu versnek: nagy vers *grands vers*, mivel a' többi ennél kevesebb szótagu, vagy hősü vers *héroïques*, mert a' franczia költő ebben találja legnagyobb méltóságát erejét versének 's a' hősü költemény, szomorú játék, pásztori ének, gyászdal, költői levél, guny ezen nemhez folyamodik.

### II. A' tiz szótagu. *Vers de 10 syllabes.*

*Des vos malheurs je sais toute l' histoire,  
L' amour l' hymen ont trahi vos desirs;  
Oubliez les, ce n' est que des plaisirs  
Que nous devons conserver la mémoire.*

Ezt a' franczia költő, furcsa hősü költeményhez, tréfás levélhez, epigrammához madrigálhoz választja.

---

c' est un mérite est un plaisir dont les autres peuples ont senti le besoin. La langue française est de toutes les langues celle qui exprime avec le plus de facilité, de netteté et de délicatesse tous les objets de la conversation, des honnêtes gens et par là elle contribue dans toute l' Europe à un de plus grands agrémens de la vie.



### III. A' nyolcz szótagu. *Vers de 8 syllabes.*

*Heureux qui part d' obscurs travaux  
A' soi même se rend utile,  
Il faudroit prour vivre tranquille  
Des amis et point de rivaux.*

Ennek kedves enyeltése van. Leginkább ódát mulattató költői levelet, epigrammát 's madrigált, öltöztet fel. 'S az ódát, a' franczia szárnyaszegett ódát valóban csak felöltözteti, de — bubácskának. Hogy járja meg ilyen lejtő versnem az óda mérészen kevély fellengéseit?

### IV. A' hét szótagu. *Vers de 7 syllabes.*

*Les cieux instruisent la terre  
A réverer leur auteur :  
Tout ce que leur globe enserre  
Célèbre un Dieu créateur.*

### V. A' hat szótagu vers. *Vers de 6 syllabes.*

*A soi même odieux  
Le sot de tout 's irrite,  
En tous lieux il 's évite  
Et se trouve en tous lieux.*

Ez csak több szótagból álló versek közé tétetik bé, elbeszélésekbe és mesékbe vagy az óda strófái után, hogy azok folyamatja több szinüségget nyerjen.

A' szokatlanabb 5, 4 és 3 szótagu verseket e' következő példákban nézzük meg:

#### *Öt szótagu.*

*Dans ce prés fleuris  
Qu' arrose la Seine,  
Cherchez qui vous mène  
Mes chères brébis.*

#### *Négy szótagu.*

*O vrai bonheur !  
Si le temps laisse,  
Durer sans cesse*

Chez moi vigueur,  
 Beauté chez elle  
 Jointe à l' humeur  
 D' être fidelle!

*Három szótagu.*

Un matin  
 Ma voisine  
 Au lointain  
 Vit Dorine.

Mind a' háromféle vers apró enyelgésre való.

Gondoskodni kellett a' franczia költőknek hogy az illy minden belső hangmérték nélkül lévő nyelv verseit bizonyos regulák szoros megtartása által legalább valamennyire tegyék kellemessé, 's ezt el is érik némelly részben a' következőkre való pontos ügyelettel:

1. A' tizenkét szótagu vers felén nyugvásnak kell lenni, a' tiz szótagunak pedig, negyedik szótagjánál. A' nyolcz szótagu a' tizenkettősnek tartja reguláját; a' hetes úgy foly kellemesen ha az ötödik szótagnál nyugvása lehet.

2. A' tizenkét és tiz szótagu verseknél meg van ez a' nyugvás sértve, ha az előljáró elszakasztatik attól a' mire célhoz. Hibás ez a' vers:

*Pourquoi courir après — une gloire immortelle?*

Ha a' foglalo elválasztatik ezen szócskától, *que*, hogy. P. o.

*De la lune aussitôt — qu' elle commence à luire.*

Ha a' nyugvás a' mással és magában érthető közé esik, mert az értelem fenn akad:

*N' oublions pas les grands — bienfaits de la patrie.*

Ha a' névmássa és azon ige közt van mellye az igazgat:

*Tachez toujours de vous — rendre aimable et poli.*

Ha a' segítő igét ketté kell választani:

*Dans la rue ils avoient — rendu grace à Dieu.*



Ha a' nyugvás helyén két magánhangzó találkozik össze. Rossz:

Que l' aimable vertu a peu d' adorateurs!

Sőt még arra is ügyel a' franczia költő, hogy a' versrendben egyebükt se álljon két magánhangzó egymás mellett. Kedvetlen hangzásunak tartatik ennél fogva az ilyen vers:

Qui sert *et aime* Dieu, possède toutes choses.  
La vertu *est* aimable, la vertu honoré.

3. Az értelemnek minden rendben tökéletesen végződni kell, vagy legalább igen kevésbé maradjon felfüggesztve; által futni neki a' másik következő rendbe épen nem szabad. Az olyan elrestelt vers, mellynek félbe maradó gondolatja a' másik rend elejére tolja magát, a' francziánál: *vers enjambé* lába szégett vers. Némelly magyar költő pedig alkalmasint szereti az illy sántáló verset.

4. A' rímmel hasonló hangú szónak ugyan azon egy rendben nem szabad eléjünni, sőt még a' következő rendekben se hamar.

Hibás ez a' francziában:

Il ne tiendra qu' à toi de partir avec moi.  
Aux Saumaises *futurs* preparer des tortures  
Si non *demain matin*, si vous le trouvez bon.  
Je me mettrai de ma *main* le feu dans ma maison.

5. A' kemény rímű (*rime masculine*) strófát, lágy rímű (*rime féminine*) váltsa fel. \*)

Kemény rímnek az mondatik, mellyben teljes erejü és éles a' hang az Á, É, Ó, A, AU által. Az E, ES, ENT, OIENT, OIT, lágy rím. Gazdag (*rime riche*) rím pedig mikor három négy szótag is egyformán hangzik össze, mint aimable, agréable, raillerie, flatterie, tenir, souvenir. Elégséges rím, (*rime suffisante*) ha nem ugyan azon egy betűk ke-

\*) A' *rime masculine*, hím rímnek, a' *rime féminine* pedig nőstény rímnek van eddig elnevezve közöttünk, de mivel a' hím és nőstény szavakkal egy némelly hamar pajkoskodást üzhet, jobb leszzen a' kemény és lágy rím nevezeteket felvennünk.

rülnek is elé benne, de legalább a' fület nem sértek: mint, *humain, divin, le bras, le trépas; la vue, assidue; effets, satisfaits*. A' kemény rímben elég ha csak egy hang egyezik is-meg, mint *succès, procès; charité, bonté; maison, poison*, mert az accentuált szótagok különben is jobban kiválva hangzanak; de a' lágy rím, három hasonló hangot kíván 's így *mère, rire, justice, audace*, nem együvé való. Az ilyen keservesen kényszerített rímnek, csonka rím, *rime defectueuse* a' neve.

6. Sértik a' franczia fület az olyan rímek is, mellyek közül az egyiknek szótagja accentuált 's a' másik, nem. Nem jó tehát együtt: *projet, prêt; coquette, conquête; malle, mâle*.

A' többi csinosító szabásokat lássd: *Französische Sprachlehre, von Abbé Mozin. Tübingen 1810. És Elemens de Literature, Paris 1767.* 's a' t. Még azt csak ugyan kell itt említeni hogy a' franczia, némelly folyó beszédbeli szavai helyett egészen másokkal él költői nyelvében, mert palástolgatnia kell azt a' hajthatatlanságát melly a' képzelésnek nem enged bátor össze rakásokat. A' költő, *ancien, cheval, espérance, depuis peu, autrefois* 's a' t. helyett inkább ezt írja: *antique, coursier, espoir, naguere, jadis*. —

Minden bévégzett strófa vagy *couplet* a' francziánái is egy stanzát *stance* teszen. Egy stanza, négy versen kezdve tizet foglalhat magában 's vagy regulás vagy regulátlan. Amaz egy forma számú verset, egyezőleg elegyített rímeket rak össze, az felszabadítva áll. Ha a' stanzában egy számú versek vagynak, akkor páras, ha nem, páratlan. A' négyes *quatrain*; hatos, *sixain*; nyolczas, *huitain*; tizes, *dixain* párosokat formál, mert ezeknek minden stanzájában, 4, 6, 8, és 10 vers van; az 5, 7, és 9 versűek páratlanak.

Im itt egy négyes, *quatrain*:

L' esprit fut en tout temps le fils de la nature,  
Il faut dans ces atours de la simplicité;



Ne lui donnez jamais de trop grande parure :  
Quand on veut trop l' orner, on cache sa beauté.

*Hatos, sixain :*

Le trépas, croyez - moi, n' a rien d' épouvantable  
Ce n' est pas ce squelette au regard effroyable,  
Ce spectre redouté des timides humains ;  
C' est un asile favorable,  
Qui d' un naufrage inévitable  
Sauva le plus grand des Romains.

Feljebb a' négyes, regulás; a' hatos pedig itt regulátlan stanza.

*Nyolczas, huitain :*

Si grande étoit mon ignorance  
Dans l' aurore des mes beaux ans,  
Que ne pouvant croire aux méchants,  
Je prenois toujours leur défense :  
Quelle étoit alors ma démente !  
Tous me sembloient honnêtes gens ;  
Je croyois voir, dans ma simplesse,  
Regner en tous lieux la sagesse.

Csak két rondeau még ehhez 's tizes *dixain* lenne.

A' KÖLTÉSNEK, öt formáját nézi a' franczia, leginkább csak az ő tulajdonának, a' *rondeau*-t, *triolettet*, *vaudeville*-t, *bouts-rimés*-t, a' *lai*-t és *virelai*-t.

A' *rondeau*, két rímen forgó tizenhárom versből áll; mellyek közül nyolcz, kemény rím, öt, lágy. Ugy is lehet, hogy hétsor kemény, hatsor lágy rimből álljon 's az ötödik vers után nyugvás legyen és a' nyolczadik 's tizenharmadik sort egy vissza térés *refrain*, kövesse. Ez a' visszatérés nem gondol a' felvett rímmel, csak kényesen és könnyen szeret a' maga helyére bésimulni. Minden egyébféle vers alkalmas a' *rondeau*hoz csak a' tizenkét szótagu nem, mert ez igen komoly, az pedig egyedül enyelgést fest. A' versek mind egyenlő hosszúságot tartanak, mint:

*A la fontaine où s' enivre Boileau,  
Le grand Corneille et le sacre troupeau*

De ces auteurs que l' on ne trouve guère,  
 Un bon rimeur doit boire à plaine aiguière;  
 S' il veut donner un bon tour au rondeau.  
 Quoique j' en boive aussi peu qu' un moineau,  
 Cher Benserade, il faut de satisfaire:  
 T' en écrire un! hé, c' est porter de l' ean

*à la fontaine.*

De tes refrains, un livre tout nouveau  
 Ah bien des gens n' a' pas eu l' heure de plaire:  
 Mais quant à moi, j' en trouve tout fort beau,  
 Papier, dorure, image, caractère  
 Hormis les vers, qu' il falloit laisser faire

*à la fontaine.*

A' *triolet*, nyolcz versből álló kis ének, mellynek első és második rendje ekkép ismételtetik.

Aimable soeurs entre vous trois,  
 A qui mon coeur doit il se rendre?  
 Il n' a fait encore aucun choix  
*Aimable soeurs entre vous trois;*  
 Mais il se donneroit, je crois,  
 A la moins fière, à la plus tendre;  
*Aimables soeurs, entre vous trois*  
*A qui mon coeur doit il se rendre?*

A' *vaudeville*, utzai dal, valami gúnyt érdemlő tárgyat csipked meg víg, de csinos enyelgéssel, p. o. ez itt:

Ah! Madame Eauroux,  
 Je deviendrai fou  
 Si je ne vous baise,  
 Ah! Madame Eauroux  
 Je deviendrai fou.

Akkor énekelgették azt a' franczia katonák, mikor XV-dik Lajos, táborban létekor a' csatai vezérkedés helyett, szépjével Chateauroux herczegnével, de a' kit *hirtelenébe* csak ő tett herczegnévé, vitézkedett.

A' franczia könnyűség az illy nemű tréfára hamar kész. Megkergette a' magyar nemes felkölt sereg 1740 elején Belle Isle franczia Generalist egész



hadával, 's a' mint a' közlegénység, futásában megállott már danolta ezt, Belle Islere :

Quand Belle Isle partit une nuit  
De Prague à petit bruit,  
Il dit, voyant à la lune:  
Lumières de mes jours,  
Astre de ma fortune,  
Conduisez moi toujours!

A' feladott rímek (*bouts-rimés*) zengzet formában irattatnak 's azért nevük francziául máskép: sonnet en blanc. Feltalálójuk Dulot volt a' XVII-dik század közepén, 's azolta velük a' francia társalkodásbeli multság szaporodott. Ha valamelly elmés asszonykának épen költő imádója van 's egy kicsit megakarja zaklatni, tizennégy olyan szót ad neki fel, mellyek a' zengzet négyesei és hármasai szerint rímelnék egybe, 's most a' kurtán fogott szegény költőnek minden leleményességét elé kell venni, hogy a' rímek eleibe minden sorba egymással össze illő értelmű szavakat helyheztessen. Az egész versecske csak társaságbeli játék \*)

*Sie selbst in Endreimen von ihrer Wahl:*

Gefühlvoll weilt sie bald am traulichen	Klavier,
Bald zaubert sie der Liebesgöttin	Büste
(Ihr Ebenbild) bald eine stille	Küste,
Den Abdruck ihres Herzens	aufs Papier.

Ihr Hut fasst mehr Verstand, als mancher Doktor Hut,  
Lehrreicher ist ihr Mund, als alle Bücher Schränke;  
Sich selbst genug, sieht sie mit kaltem Blut  
Der Schmeichler Huldigung, des Neides kleine Ränke.

In allem was sie thut, ist Anstand, Gang und Grusz,  
Herrscht Seele. Neben ihr, was sind die meisten Weiber?  
Gern sagt' ichs laut, doch Wahrheit macht Verdrusz:  
Organisirte Leiber!

---

\*) A' feladott rímeket, világosítsa fel egy német példa, mellyet Gotter irt. Egy német asszonyság Gotternek ezen rímeket adta eleibe: Klavier, Büste, Küste, Papier. Hut, Schränke, Blut, Ränke, Grusz, Weiber, Verdrusz, Leiber, 's ezeket a' költő az asszonyra magára alkalmaztatta.

A' *lai* és *virelai* is francia elmésség talál-  
mánya. Ebben leginkább csak kétféle rím váltoga-  
tódik 's két hosszabb sort egy rövid követ, melly  
csak két szóból áll. Hogy *lai*, legyen é neve a' vers-  
nek vagy *virelai*, egyedül annak kisebb vagy na-  
gyobb kiterjedése határozza. Itt egy példa az utol-  
sóból; t. i. *virelai*:

Sur l' appui du monde  
Que faut il qu' on fonde  
D' espoir ?

Cette mer profonde  
En debris féconde  
Fai- voir

Calme au matin l' onde  
Et l' orage y gronde  
Le soir.

### 3. Angol verselés.

Ha az angol, szász, dán, normann, francia  
brit és deák nyelvekből összeelegyedett mostani  
angol nyelvet Bukovinában vagy Krimióban talál-  
nók, minden szépmívelésű ember vissza ijedne  
hányt vetett írása 's kimondása módjától, sőt vad  
selypegésnek állítaná. De mivel az Angol külön u-  
ralkodó diplomatikai nemzet 's akármilyen volt is  
nyelve, szabadon választotta inkább az azzal való  
élést 's ennél fogva magas elmék magas és mély  
gondolatokat fejeztek ki rajta, most mívelt csinos-  
ságu nyelvnek tartjuk. — Éretlenség is a' nyelv  
minémiségén vetélkedui; ha élő a' nemzet, vegye  
elé a' magátét 's ne folyamodjék szegénykedve a'  
szomszédhoz segítségért. Az Angol büszkén elénekli  
*Rule Britannia*-ját, 's a' kinek földjén tetszik élni,  
tessék neki nyelvének hangja is.

Poézisre az angol nyelv, több szavak' meg-  
engedett összeforrasztásai által nagyon alkalmaso-  
sá lett. Szótagjait méri, de nem görög hangmérték  
szerint; nála a' két mássalhangzó egymás mellett  
nem szül tartóhangot, mert ezen szavai a' többek kö-



zúl, p. o. possible; disdaining; i would vanish, illy  
hangmértékűek: possible, disdaining; i would vanish,  
a' mit a' görög, római és magyar hangmér-  
ték meg nem szenved. Accentuált nyelv lévén, az  
olasz regulát tartja a' kimondás idejére nézve, 's a'  
melly szótagon accentje van, az hosszú, mellyen  
nincs, rövid, ha bár két három mássalhangzó van  
is benne. A' nem accentuált szótagokat hirteleneb-  
ben ejtven ki 's mintegy elsimítván a' legutolsó be-  
tűt, ha ez mássalhangzó is nem ütközik meg olly  
erősen a' rákövetkezővel, 's azt nem hátráltatván,  
hosszú hanggá se teszi.

Hogy jobban meglehessen az angol accentuálás  
természetéből folyó verseik mértékét értenünk elébb  
az accentek helyheztetésének legalább fő reguláját  
kell tudnunk. \*)

1. A' két szótagból álló névmássai és mással  
érthetők rendszerint, az első szótagon viselik accent-  
jüket, mint: *équal, distaff*.

2. A' két szótagu igéknek utolsó szótagján van  
accentjük; mint *contémn, contain, pronóunce*.

3. A' két szótagu részesülők azon szótagra ki-  
vánják az accentet, mellyen gyökér igéjüken van.

4. A' két szótagu előlutóljárók 's más particu-  
láknak legutolsó szótagja van accentuálva, mint  
*abóve, about, abróad*.

5. A' három szótagu szavak legelső szótagju-  
kon mutatják: *ábsolute sénsible*.

6. A' négy és több szótaguak utolsó szótagjuk-  
tól előre számlálva a' harmadikon viselik; mint *ex-  
trávagant, particulár, notoriety*. Az accentek  
ezen hatféle elhelyeztetése módjától azonban egy  
nagy sereg angol szó távozik el. Ezen fő a ccenten  
kívül pedig vannak fél accentek is, mellyek a'  
főtől két három szótagot röviden közben hagyva,  
éreztetik magokat, 's az őket viselő szóta a' vers-

\*) Lásd a' tárgyat bővebben: közhasznu esmeretek tára, angol nyelv  
és versírás. Az a' mi már ott áll ide is azért van téve hogy a'  
4 nemzet verselése módját együtt lehessen által tekinteni

ben majd hosszú majd rövid gyanánt vétethetik. (anceps). Ily költői szabadsághoz tartozik az is, mikor a' két szótagunak, melly regula szerint legutolsóján visel accentet, első szótagja, ha egyébiránt rövid is, hosszú helyett szolgálhat, mikor a' versnek emelkedésébe (arsis) kerül. A' csak egy szótagból álló szavak bizonyos mennyiségére az Angolnak nincsen megállapított regulája, azért azok, költőjknél, a' hogy mértékük kívánja, hosszúk vagy rövidek. Csupán egy szótagu szó pedig felette sok van, a' mi ugyan egy egy rendnek gondolatbeli tömörségét nagyon elősegíti, de monotoniát is okozó. Hogy ezt oszlathassák, a' költők igen gyakorta élnek epithetumokkal, mellyek rendszerint több szótaguak. Az accenteknek fen említett mód szerint lévő egymás után következései szülik az ismeretes verslábakat, 's azoknak összeállításainál fogva jambus, trochaeus és anapaestus mértékű vers van szokásban, az kevesebb vagy több szótagu rendekben iratván. A' rím azonban nem marad el, hanem ha az ötös jambus hős költeményhez vagy szomorú játékhoz van választva, a' melly versnem e' két költői nemnek rendszerint tulajdona. Rímetlen jambusban írta Shakspeare szomorú játékeit, abban Milton paradicsomát, Thomson évszakait, Young éjjeli gondolatjait, Glover Leonidását. Nagyobb méltóságu 's oktató versezetekben tehát az Angol ötös jambussal él rím nélkül a' hexameter helyett, mellynek írását, valamint Alcaeus és Sappho mértékét is nyelve szerkeztetése, mint fen is említve van, meg nem engedi, 's az ebben tett gyenge próbák fel nem kaphattak. Ríme az Angolnak kétféle szabásu: tökéletes és megengedhető. Tökéletes az, midőn jól összehangozva egyezik meg az utolsó szótag egymással, mint: *love, strove, tear, appear*. Megengedhető, ha magában hangzó nem is találkozik magában hangzóval, hanem csak az utolsó betűk csiklandják a' fület egyforma hanggal: mint: *distress, place; shade, mead*. A' rím tisztaságára általában nincs nagy ügyelet, mivel inkább



a' felvett mérték belső rhythmusának megtartása van a' költő szeme előtt. A' rímetlen ötös jambus közé trochaeus, anapaestus, sőt dactylus is, elegyítetik, mikor ezeket elkerülni nem lehet, 's a' főnyugvason kívül, melly bizonyos hanglebegés kedvéért az ötödik szótagnál szokott lenni, az is meg van engedve, hogy ez a' nyugvás a' negyedik, hatodik 's hetedik szótagnál is megeshessék.

A' rímelt jambusok ötneműek:

1. Hatlábuak, vagy tizenkét szótaguak, melly nem más nevével Alexandervers. p. o.

*For thou art but of dust; be humble and be wise.*

Ezek hosszú versre nézve nem igen vannak szokásban, inkább az ötös rímelt jámbusból álló egy egy stanzának negyedik rendjéül tétetnek, hogy az egyformaságot oszlassák, 's valóban előfordulásuk kedves. Példa:

*The seas shall waste, the skies in smoke decay  
Rocks fall do dust, and mountains melt away,  
But fix'd his word, his saving pow'r remains  
Thy realm for ever lasts, thy own Messiah reigns*

2. Ötös jambus. Példa:

a) *In these deep solitudes and awful cells  
Where heav'nly-pensive contemplation dwells,  
And ever musing melancholy reigns;  
What means this tumult in a Vostals veins?*

(Pope hires epistolájának kezdete: *Eloisa to Abelard.*)

b) *The curfew tolls the knell of parting day,  
The lowing herd wind slowly over the lea,  
The plowmen homeward plods his weary way,  
And leaves the world to darkness and to me.*

Gray elegiája: Temető.

A' rímelt ötös jambust, rendszerint elegia, elbeszélés, költői levél, prologus és epilogus választja mértékéül.

3. Négyes jambus:

*What ecstasies her bosom fire!  
How her eyes languish with desire!*

*How blest, how happy should I be,  
Were that fond glance bestow'd on me!*

Gay.

Ez apróbb furcsa elbeszélések, mesék, epigrammák, költői levelek versneme.

4. Hármás jambus, enyelgő énekekhez.

*In places far or near  
Or famous or obscure,  
Where wholesome is the air  
Or where the most impure.*

5. Kettős jambus, kicsi kellemeskedő dalhoz.

Az ódát 's balládát az Angol hosszabb és kurtább rendekkel elegyített stanzákban írja, 's vagy egymást felváltogató vagy egymástól messzebb eső rímekkel.

Trochaeusi vers, vig tárgyú énekekhez, anapaestusi pedig tréfásokhoz választatik. A' félig érzékeny, félig könnyű dalt pedig az egyik rendben jambusi a' másokban trochaeusi sorok adják elő.

A' trochaeusi versek mértéke ilyen:

I	c	I	c	I	c	I	c
I	c	I	c	I	c	I	c
I	c	I	c	I	c	I	c
I	c	I	c	I	c	I	c

Az anapaestusiban az első láb jambus:

c	I	c	c	I	c	c	I
c	I	c	c	I	c	c	I

Egyébiránt az olasz és francia versnemeket mind utánnazták az Angolok; vannak zengzeteik, madrigaljaik, triolettjeik. Egészen külön nem náluk egyedül a' balláda.

#### 4. Német verselés.

Vosznak gyengéd érzése és kényes füle utasította a' német hangmértéket legtisztább regulák közé, \*) ujabban pedig Apel, de mivel azok leginkább

\*) Zeitmessung der deutschen Sprache von Johann Heinrich Voss. Königsberg 1802.



német költők számára valók, itt közönséges észkép adása végett Schaller \*) nyomán megyek.

Nekünk magyaroknak bajos első tekintetre megfognunk, hogy az egymás mellett sok mássalhangzókkal bővelkedő német nyelv miképen vehette fel a' görög és római mértéket, 's millyen hangejtéssel lehetnek olly szótagjai rövidekké, mellyek nálunk tartóhangot (positiót) szülvén, hosszakká válnának. De a' német, mint nem tisztán quantitások nyelv nem is a' görög hangmérték szerint jegyzi ki a' szótagok mennyiségét, hanem a' hogy az nyelve' tulajdonából foly, 's így annak egészen különböző szabásokat talált. Görög előkép lebegett előtte, formáját felkapta, azonban az éjszaki zordonság nem simulhatott össze az akadályoztatás nélkül kedvesen változtató folyamattal. Ugy zörgött a' görög lanton, mint az ollyan hurok, mellyek nem hozzájuk való muzsika szerre huzatnak. Csak ugyan addig módosítgatta magát, a' míg mellette, míg a' positiós mérték hallgat, eltűrést érdemelt, olly külömbséggel hogy midőn a' görög hangmérték minden nemzetbelitől tiszta természetes hanglebegésnek ismertetik meg, mihelyt abban jártassá lett, a' német nyelv hangzása minémüségéből kikeresett mérték csak egyedül a' németnél marad különösebb tisztelben, mert nyelve a' kimondásban, füle a' hallásban, szokásánál fogva nem akad fen kemény hangjain. A' német hangmértéket értelem határozza meg, a' görög, római és magyar, érzésből foly.

A' német szótagok' hosszúsága vagy rövidsége, időhez képest jobban megnyújtott vagy hamarabb elreppentett hangok minémüségéből ered. Az a' szótag t. i. melly a' szó értelmének nyomatékot ad, hosszú, a' melly pedig megnyomás nélkül monda-

---

\*) Handbuch der deutschen Dicht und Redekunst von Schaller. Erster Theil. Wien 1806. Lap 109—143. Lásd ezeken kívül: Bernhardi Sprachlehre 2-ter Theil Berlin 1803. — Schütze Theorie des Reims Magdeburg 1802. — Moritz Versuch einer deutschen Prosodie, Berlin 1786. Kadisch über die prosod. Grundsätze Halle 1796.

tik ki, rövid, ha mingyárt két három mássalhangzója van is. Ezen szónak: *erbebst*, második szótagja: *bebst*, hosszú, mert az értelem azon fekvén, azt nyomja meg a' kimondás, első szótagja pedig, *er* rövid, mert az minden különös tón adás nélkül hangzik. A' *Frühling* szóban ellenben meg van fordítva, itt a' *Früh* hosszú, mert azon fekvén az értelem azt nyújtja meg a' hang, a' *ling* rövid, mert hirtelenebben mondatik ki, 's a' két mássalhangzó nem tesz akadályt. A' szótagoknak épen ezen kiejtésük módja határozza meg, mellyik vétessék közép idejűnek, melly ha egy hosszú és rövid közé esik, rövid lesz, de mind ez, mind sok más szavak mennyisége' meghatározása körül ingadozó bizonytalanságok maradnak fen 's a' költők közt szakadást okoznak. A' magyarban hangjai összeütközéséből folyván a' mérték, mind *erbebst*, mind *Frühling* spondeus lenne. Ebből látszik, hogy a' németül tanulni kezdő magyar miért mondja ki a' német rövid szótagot is hosszan, 's miért accentuál némellyet olly rendesen. Nem hangja alapja. Szerencsés alkotásu nyelve lévén magának, csinosítgassa *csak* azt, 's kihagyogatván gyakor eléforduló kedvetlenebb hangu sok *h* és *t* betűjit egy sorban lehet Hellász harmóniájával, melly a' kényes fülnek édesen hizelkedik. A' német szótagmértéket mindig csak szem és gondolkodás fogja papirosról igazgatni, mint egy azt diktálván, hogy ezt a' szótagot hosszúnak, amazt rövidnek halljad.

A' szavak mennyiségét, ha csak magokra külön állanak kétségesen adhatja elé a' német. A' gyökérszó, mikor egyedül egy szótagból áll, meghatározva hosszú, 's az marad ejtésében 's hajtogatásában is, de legtöbb szótag hosszú vagy rövid létét a' többekkel együtt állásának helye hordozza. Ezen verset:

Bald weint aus euch der Schmerz

nem lehet úgy olvasni a' mint itt mértékelve van, mert *weint*, ezen szavak között hosszan mondatik ki, 's a' rend hát ezt a' mértéket kapja:



Bald weint aus euch der Schmerz.

De ha így van írva:

Euch krönt der Lorbeer schon,

akkor *euch*, megint rövid lesz, más helyheztetése miatt. A' következő versben azonban megint hosszú lesz:

Euch erheben stille Thränen.

Miért van ez úgy más okból is, ezen közönséges szabások kifejtik:

1. Az egy szótagu név, mindig hosszú, ha a' főértelem azon fekszik: mint Sturm, Schlacht.

2. Az ige is rendszerint hosszú, ha csak egy szótagból áll 's a' főértelem tónja rajta van. Hosszú, a' név és egybefoglaló mellett: droht Tod, a' felkiáltás mellett: o geht; a' segítő ige mellett: hat strafen sollen, határozó mellett: bald sinkt, névmássa és előlutóljáró mellett: du stehst, vor Wüthen.

3. A' felkiáltás rövid, a' név, és mássalérthető, mellett: o Mann, ach sanft. Hosszú, a' közbenvető, segítő ige, egybefoglaló 's előlutóljáró mellett: Ah sonst, o hat; ach wenn, o du, ach an.

4. A' határozó rövid, a' név, mássalérthető, ige és felkiáltás mellett: bald Schlacht, bald Tod, schon bricht; o sonst. Hosszú a' segítő ige egybefoglaló, névmássa, előlutóljáró 's articulus mellett: bald hat, wenn schon, er schon, schon vor; der einst.

5. A' segítő ige rövid, a' név, mássalérthető, ige, felkiáltás és határozó mellett: Hat Gott, ist sanft, hat sterben, ach ist, ist einst. Hosszú az egybefoglaló, névmássa, 's előlutóljáró mellett:

wenn hat, er hat, ist auch, der ist, hat die men-  
schen.

6. Az egybefoglaló hosszú a' névmással, elő-  
utóljáró 's articulus mellett: wenn dich, wenn vor  
Göttern, wenn die Seele. Rövid, a' név, mással-  
érthető, ige, felkiáltás, határozó mellett: wenn  
Mensch und Mensch, wenn sanft und still, wenn  
fällt, wenn ach und weh, wenn einst.

7. A' névmással hosszú az előutóljáró és ar-  
ticulushoz képest: vor dir der du. Rövid, a' név,  
mássalérthető, ige, felkiáltás, határozó és egybe-  
foglalóhoz képest: Er Gott verachtend, du sanft  
ergriffen, du sinkst, ach er, der einst, er hat,  
wenn du.

8. A' határozó, hosszú az articulus, mellett:  
vor der Thüre; rövid a' név, ige, felkiáltás, se-  
gítő-ige, egybefoglaló és névmássalához képest: vor  
Gott, läuft vor, ach vor, einst noch, hat vor, wenn  
nach, du vor.

9. Az articulus mindenütt rövid, kivéven ha  
azon szótag előtt van, melly a' tónt viselőt megelő-  
zi mint, der Geliebte. Hosszú akkor is mikor név-  
mással gyanánt vétetik: Der auf Golgotha starb. Ha  
pedig ezen articulus, ein, szám helyett áll, mindig  
hosszú. Es ist ein Gott.

10. A' tónt viselő 's értelmet kifejező szótag  
előtt és után lévő szótagok mindig rövidek, mint,  
ver, be, ge, ung, en. Ezen szóban: Vergebung, a'  
geb hosszú, mert a' fő értelem azon fekszik, a' ver  
és ung pedig rövidek. Így: beschreiben, gegangen.

Az accent változása azonban ezeket meg is hos-



szabbitja. Ezen szóban példának okáért: undankbar, az első szótag a' most említett szabás szerint rövid, de ha nyomosan mondatik-ki 's ennél fogva accent esik rá, illy mértéket kap: undankbar.

11. Minden két szótagból álló szó, melly ezzel végződik: *bar, haft, heit, lein, sal, sam, schaft, thum*, mint fruchtbar, zaghast, kindheit 's a' t. könnyebb hangzásu ha spondeus és nem trochaeusnak vétetik. Ha az utolsó, akkor legalább a' rákövetkező szó magábanhangzóval kezdődjék. Azonban ezt ritkán elégítheti ki a' német, 's döcögő lesz dactylusa mikor ezt kell írnia: Reichthum und Ehre: Freundschaft im Tode.

12. A' *lig, sel, zig* és *szig* szótagokkal végződők bátran lehetnek rövidek ha mássalhangzóval kezdődik is a' rájuk következő szó, a' positió regulája ellen! mint: Seelig geniessen; Wechsel zerstöret; Hitzig verfechten.

13. A' három szótaguak utolsója, mikor így végződik, *heit, ung, bar, haft, schaft, thum*, mindig hosszú, ha az értelmet jelentő szótag után áll és mikor a' rákövetkező szótag rövid: Trockenheit und. Ha pedig a' rákövetkező szótag hosszú, akkor, keménységet okozása mellett is, röviddé lessz. Rechenschaft geben: Tugendhaft wandeln.\*) — De mint akadályoztatik az illyen zordon hangmértékű szavakkal a' vers folyamatja! mellynek szelíd erő-

\*) Kinek ne jutna illy kemény hangzatu verseknél eszébe, a' mit Kazinczy olly melegen mondott Orféusában: Kedves anyai nyelvünk mikor fogják a' mi Szépeink érzeni hogy valósággal szép vagy? hogy véghetetlenül feljül haladod a' franczia perziflázst, a' német mormogást. Baresai Abrahám, sérteni nem akaró könnyü tréfával írja:

Mi van szebb a' Sógor csikorgó nyelvében  
Mint sem Komám Uram édes beszédében?  
A' régi vad százszók rut érres szavai,  
Sértik füleinket.

Lássd: Két nagyságos (inkább így; nagy) elmének szüleményei.





hozzája való illése \*), mely e' szerint szerkeztek össze:

I	C	I	C	C	I	I	C	C	I	C	I
I	C	I	C	C	I	I	C	C	I	C	I
I	C	I	C	C	I	I	C	C	I	C	I
I	I	I	C	C	I	C	I				

Büszke volt Klopstock a' görög mérték illy követetésében 's megkezdette hogy a' komoly hős költemény hexameterben irattassék, 's a' költés több nemei mind a' hozzájuk illő mértékeket válasszák. Schiller pedig az ötös jambust vette elé szomorú-játékaihoz, az angol nyugvó helyek szerint 's a' monotónia elkerüléséért néhol még egy egy szótaggal toldotta.

De a' Görögök utánnazása minden versnemben nem lett közönségessé, hanem mellette a' már előbb rég megszokott rimelés is szokásban maradt, azon változtatással, hogy most a' rímre való ügyelettel a' szótagok hosszú és rövid létére is gond van, mely a' versnek kettősen hízelkedő folyamatot ad ugyan; de a' költőt nagyobb főtörésbe is ejti, kivált ha kevés rím között lehet neki választása, a' mit a' németek is versírói panasszal említenek.

Náluk is a' rím kétféle: kemény és lágy. Kemény, ha csak egy szótag hangzik össze a' másikkal mint: *Strahl*, *Thal*, *glüht*, *blüht*: lágy, ha kettőben hallik az egyforma hang, mint: *Hallen*, *Wallen*, *Schleyer*, *Leyer*. Örömetst kerülük az olyan rímeket, mellyek igen közönségesek, úgy hogy ha az egyik eléjő már az olvasó alkalmasint hozzá vehet annak szerelmes párjához mint *Herz*, *Schmerz*, *Sonne*, *Wonne*. Accentuált szótag és nem accentuált pedig össze nem kerülhet fülsértés nélkül. Rossz

\*) Az újabb nyelvű költőnek nem is kell minden versmértékben csak a' régihez esküdni, hanem találja ki, hogy az ő nyelve hangmértéke millyen nemű, úgy nevezett lábak elszerkeztetéseibe simulates legkönnyebben és legjobb harmóniát adva belé, 's azt vegyefel. Ebben igaza van a' magyar verselés módja irójának is. Wessprémb. 1819. lap. 41. — 42.

együtt; *Lébet, Gebét.* A' kemény és lágy rímeknek váltogatniok kell egymást a' versrendekben.

Jambusi, trochaeusi és dactylusi vers rímelése van leginkább divatban, 's ezeket a' német valójában nagy harmóniai tökéletességre vitte. Nézzük meg mindeniket példákban.

*Kettős jambusok.*

Wer Weihrauch streut  
Dem streut man wieder  
Aus Dankbarkeit.

*Hármas jambusok.*

Entflieht ihr schwarzen Sorgen  
Kommt nicht in meine Brust,  
Noch schenkt mir jeder Morgen  
Zufriedenheit und Lust.

*Négyes jambusok.*

Wer wollte sich mit Grillen plagen  
So lang uns Lenz und Jugend blühen,  
Wer wollt in seinen Blüthentagen  
Die Stirn in düstre Falten ziehn.

*Ötös jambusok.*

Geliebtes Feld, dein aufgeklärter Himmel  
Der sanft und rein um stille Fluren fließt,  
Empfange mich von Lärm und vom Getümmel  
Der weiten Stadt, wo Unmuth mich umschliert.

*Hatos jambusok.*

Ezek hatodik szótagjánál nyugvásnak kell lenni.

Die Abendglocke ruft den müden Tag zu Grabe



Matt blöckend kehrt das Vieh in langsam schweren Trabe  
 Heim von der Au, es sucht der Landmann seine Thür,  
 Und überlässt die Welt der Dunkelheit und mir.

*Kettős trochaeusok.*

Du mein Pferdchen  
 Gallopirst  
 Ohne Gretchen  
 Und vollführst. 's a' t.

*Hármas trochaeusok.*

Keine Blumen blühn  
 Nur das Wintergrün  
 Blickt durch Silberhüllen,  
 Nur die Fenster füllen  
 Blümchen grau und weiss  
 Aufgeblüht von Eis.

*Négyes trochaeusok.*

Wälder athmen stille Lieder  
 So wie sie von Kunst entblöset  
 Und das Echo giebt sie wieder  
 Wie ich sie dir eingeflöset.

Igy folynak az ötös és hatos trochaeusok is rimelve.

*Kettős dactylusok.*

Herrliche Liebe  
 Lohnet so süß.

A' dactylusos versek egy külön álló rövid szótaggal is kezdődnek, melly a' muzsika nyelve szerint felütésnek mondatik. Mint:

Den flüchtigen Tagen  
 Wehrt keine Gewalt,  
 Die Räder am Wagen  
 Entfliehn nicht so bald.

*Hármas dactylusok.*

Fern von der Erde Getümmel  
 Schwingt sich die Seele zum Himmel,  
 Eilet zum glänzenden Chor  
 Seeliger Geister empor.

Ezek eleibe is jöhet felütés, vagy előszótag.

Der Nachtigall reizende Lieder  
 Ertönen und locken schon wieder.

*Négyes dactylusok.*

Grau und versilbert im dämmernden Flor  
 Raget der stattliche Kirchthrm hervor

**Előszótaggal:**

Es haben viel Dichter die lange verblichen  
 Das Leben oft mit einer Reise verglichen  
 Doch hat davon keiner, soviel mir bekannt,  
 Die Poststationen des Weges genannt.

Muzsikai érzésű költő, kiben a' festendő kép elevenen lebeg, igen szívrehatólag fejezheti ki ezen verslábak ügyes elhelyeztetésével gondolatját's még a' szerint is a' hogy a' tett maga sebess vagy lassú. Melly, egészen Maria Stuart, habozó állapotját képzelteni Schiller! midőn illy versmértékben beszélteti:



Eilende Wolken Segler der Lüfte  
 Wer mit euch wandelte mit euch schiffte!  
 Grüsset mir freundlich mein Jugendland:  
 Ich bin gefangen ich bin in Banden  
 Ach ich hab keinen andern Gesandten  
 Frey in Lüften ist eure Bahn  
 Ihr seyd nicht dieser Königin unterthan.

Ezen balládájában is: Die Bürgschaft, igen természetes festi az érzés minémüségét az elegyített lábak által:

Und schweigend umarmt ihn der treue freund  
 Und liefert sich aus dem Tyrannen,  
 Der andere gehet von dannen:  
 Und ehe das dritte Morgenroth scheint  
 Hat er schnell mit dem Gatten die Schwester vereint  
 Eilt heim mit sorgender Seele  
 Damit er die Frist nicht verfehle.

Igen kedves változtatást okoz Schillernek Die Würde der Frauen-jában is a' dactylusos stanzára a' jambusosnak következése.

A' szótagoknak illy mérése által tehette a' német, egyibaránt darabos nyelvét muzsikára alkalmazhatóvá s énekelhetővé.

Hogy miféle tárgyak festésére legalkalmasabb a' jambusi, trochaeusi és dactylusi vers alkalmasint ezen felidézett példák is mutatják. Csendesebb öröm, egyszerü elbeszélés, barátságos tanítás, jambust kíván; ohajtozást szomorúságot, fájdalmas örömet trochaeus fejez ki, a' dactylus hevességet, sebess áradást.

Juthatna é eszünkbe, hogy a' német, ki senmit se hágy próbálatlanul, az olasz és franczia vers-

nemeket 's rímjeik elegyítéseit ne követte volna? Követte 's dicséretére kell megvallami, a' legnagyobb ügyességgel. Szonettója egész halom van, 's repkedtek egykor a' triolettok és madrigalok 's a' t. Gries és Streckfuss Tassó Jerusalemit nyolczas rímekben fordította; Kannegiesser, Dante divina comediáját hármaskban, 's melly szelíd harmóniát tudott kizengeni nyelvéből Schulze, varáslott rózsájában és Céciliájában nyolczas rímekkel!

---

### Jegyzések mind ezekből nyelvünkre nézve.

Azzal kell ezeket kezdenem, hogy a' vers mechanismusára való ügyelet nem hijában való az előtt, ki a' rím vagy a' felvett mérték megtartásán kívül egyébben is tudja lelteni a' költés mivoltát, mert a' gondolat 's mély érzés még nagyobb behatásu lesz, ha nem bántja a' kényes fület, ha nem akadályoskodik göröngyösséggel. A' versnek harmóniát adni nem tudó költő pedig csak olyan mint a' magától tanult muzsikusz, ki művészség által talentumát nem nemesítette.

Közöttünk Szemere Pál volt legelső ki nyelvünken olasz formájú nyolczas rímeket irt, Körner Zrínyije fordításában, mellyet 1817-ben uraságok játszottak el a' pesti asszonyi egyesület szép gondoskodása alatt lévő szegények számára. Szemerének e' jeles fordítása ki jött az Élet és Literaturában. Kisfaludy Károly, Helmeczi és Kis János nyolczasait ismeri az olvasó közönség Aurorából. 1822, 's azolta többekét.

Nekünk ezekben, természetesen nem az olasz accentuálást 's ennek elhelyeztetése rhythmusát kell előttünk tartanunk, hanem a' németek módját, melly jambusokba vagy trochaeusokba méri a' rend szótagjait, 's a' jambus rendet trochaeusival váltja fel. Mivel pedig, szavaink a' positió és gyakori meghuzás miatt sok spondeust szülnek, szabadon választhatja költőnk olyan szótagjainkat rövideknek is mel-



lyekről tudva van, hogy nem mindenütt hosszúak a' ki-nondásban: mint szív tűz, hív, lehet szív, tűz, hív, bé be, nekem nékem 's a' t. \*) Vagynak szótagjaink mellyek se nem egészen hosszúk se nem egészen rövidek, mint főkép a' kihagyó jegyü a', 's így a' muzsikában ezen jelnek ez felel meg, azért röviden is vétethetik.

A' zengzet irását köztünk francziásan Farkas Károly kezdette (Lásd. Mulatságok, kiadta Farkas Károly Budán 1805) Helyesebbet a' szótagok németes mérésével Kazinczy irt legelsőbbszer 's a' mi nyelvünk a' német jambusi és trochaeusi rendek szerint kívánja e' nemet.

Az olasz hármás rímeket Balassa Bálintnál leljük legelőször, ha a' rímeknek nem olasz módu elegyítésével is, hanem hogy a' nálunk sokáig szokásban volt unalmas egyformaságot, sok ismétlést szerezhető négyes rímeink helyett csak három sor legyen. Ügyes költő, ezt a' versnemet szerencsés harmóniájává tehetné nyelvünkben, még úgy is ha a' szótagokat nem mérné, hanem csak franczia Alexander-vers módra bánná velük.

A' franczia Alexanderverset, a' most említett négyes helyett Bessenyei György hozta inkább divatba köztünk, de annak fen említett szoros regulái még most sincsenek közönségesen bevéve. 'S a' harmónia érzése pedig ugyan nagyon is megkívánja, hogy az olly minden belső mérték nélkül lévő és csak a' szótagok hánylétét számláló vers, a' prózától, előszer mély gondolat, merész képzelés által is megkülömböztessék, másodsor nyomorú erőltetés, egybe nem illő hangzat, foldozó nyújtás benne ne legyen. A' franczia szabásokat illik és kell mind felvennünk azon hozzá adással hogy nyelvünkben lévő kedvetlen hangjainkat is kényes füllel kerüljük.

\*) A' költői szabadságról lásd A' Magyar Literatura ismerete, irta Pápay Sámuel Veszprémben, 1808 117-dik lap. Virág Benedek, Magyar prosodiáját Rudán 1820. 15-dik lap. és a' Marczibányi Jutalom Feleletek közt Horváth Ádámnak 1815-re irt munkáját a' magyar nyelv dialectusairól, a' 73-dik lapon. Pesten, 1821.

Nálunk bizonyos mesterkélrt rímek voltak nagyon 's még vagynak szokásban mint, alant, lant, alhatatlant; gyenge, leng e'; kék a', árnyéka; madárcák a', káka: fejts kék, kecské, mellyek a' kényes fület sértik. Azért nem hagyhatjuk ezeket helybe, mert a' vers, a' és e' articulussal nem végződhetik, hogy az értelem kedvetlenül fen ne akadjon míg a' következő sorra nem megy szemünk, 's a' költő hamar csak arra kénytelenítetnék figyelmezn, hogy ilyen furcsa rímet mikép keresgélhet össze, mellynél fogva gondolatot érzést 's harmóniát egyiránt téveszt el, holott ezekre kell legfőképp ügyelnie.

A' németesen rímelt trochaeusok, jambusok és dactylusok kellemességét Kazinczy tudósítása szerint Gróf Ráday Gedeon ismertette meg közöttünk 's Kazinczy, Versegi, Földi, Baróti Szabó Dávid, Dayka, Csokonai 's azolta többen, követték. Tiszta jambus, tiszta trochaeus írását azonban a' rímek kellemes hangzására való ügyelés mellett a' mi sok hosszú szótagunk bajosan enged, hanem ha az elébb ajánlott szabadságot követjük és némelly igen kinyuló szavaink helyett azoknak gyökereik is makacszkodás nélkül bévétetnek. Harag dúlása azok ellen már szűnik. Csak illy simítgatások által lehet nyelvünk dala, muzsikai compositiókra alkalmazhatóbbá.

A' leoninumok megtámadása" 's a' rímelt mértékes verseknek pedig védelme azon következtetést szülte némellyeknél, hogy ha rímes éneket és dalt mérni lehet és kell, úgy leoninus verset is szabad írni. Hirtelenébe vévén a' dolgot, igen is látszik ebben valami igaz, de a' kényesebb megkülömböztetés még is a' leoninumok félretételét fogja meghatározni. Művészi szabás: a' munkának egyszerű harmóniája legyen és igen sok ékesítgetéssel meg ne terheltezzék; a' görög mértékű versnemekben pedig már magukban megvagyón egy bizonyos egyszerű harmónia mellyet a' nyugvó helyek pontos megtartása, a' verslábaknak egymásután való



módos következése szül, 's ha még a' rímek is hozzájuk járulnak, a' természetes folyamatból általuk hirtelen feszeskedés lesz, sőt a' magához vonzó természetiség, sértő piperévé válik. Azon versek ellenben, mellyek franczia mód szerint csak egyedül rím által éreztetik versléteket, még könnyen elfogadhatják a' szótagok ejtegető mérését sőt nyerne nek általak. A' felettebb való megterheléstől pedig mentté teszi őket az a' szabadság, melly tőlük nem kívánja meg olly kíméletlenül a' felvett lábakra való ügyeletet, mint akármellyik más görög mérték-nem a' magáéinak tökéletes kielégítését.

DÖBRENTÉI GÁBOR.

## *E r ő n y i l á s a.*

Mint a' gyenge virág kebelet szabadon kinyitotta  
 Lengedező szellők tsók fuvadalmaira.  
 Ámde dühös szélvész tépése miatt levelében  
 Szétomol, — a' meleget tsak lekonyulva türi; —  
 Gyenge rugásra erőnk így sejtí mivét tsak idővel,  
 Kimélő fejlődés érlel utánna növést.  
 Vak hévvel ha üzénk napfényre, lerokkan alattunk;  
 A' siető kor aszott lesz kivirulta előtt.

## *H i u s á g.*

A' hiuság ideál áranys poru végsugarából,  
 Kélt 's ideálárrnyal *hinti* az életutat.  
 És ig y, bármi hideg, sivatag pusztáju valóság,  
 Szinlel az életben még lebegő ideált.  
 Mert a' földi valón, bár legfontosb ügyü létel,  
 Kis nagy mértékben szétterül a' hiuság.

HRABOVSKY DÁVID.

## *Hazaifiai észrevétel.*

Egy kis töredék \*).

---

Az ausztriai császári birodalom általjában véve a' legnevezetesebb birodalmak közzé tartozik, mellynek fő részét teszi Európa El'doradoja *Magyarország*, mellyet a' világ nevezetességei közzé számlálhatunk annyiban, hogy a' legáldottabb részei közül való a' föld golyóbisának, 's a' természet minden országainak kincseivel bővölködik.

. . . . neque Medorum silvae ditissima terra,  
Nec pulcher Ganges, atque auro turgidus Hermus,  
Landibus (Hungariae) certent . . .  
Hic gravidae fruges et Bachi humor  
Implevere; tenent . . . armenta . . . laeta . . .  
Hic ver assiduum, atque alienis mensibus aestas —  
Adde tot egregias urbes, operumque laborem,  
Tot congesta manu praeruptis oppida saxis,  
Fluminaque antiquos subterlabentia muros . . .  
Salve magna parens frugum Saturnia tellus. \*\*)

Erről az áldott hazánkról, 's az ausztriai birodalom más némelly részeiről is kívánok egy 's két szót tenni, mellyet hogy az olvasó közönség eleibe adok, annak az az oka, hogy eddig hazánkról igen keveset, 's azt is többnyire hijánosan, olvashattunk. Kár, hogy hazánk tudósai nem követték a' külső országiak jó példáját, melly szerint a' hazabéli természet szépségeire többen nem fordították figyelmé-

---

\*) Ezen kis töredék egy több darabokból álló *utazás leírásának* előjáró beszédjéből való részecske, bizonyos okokra nézve, az utazás egy egész munkát formálva nem jöhetvén ki, apróbb részekre osztva fog kiadódni tudományos folyóirásainkban.

\*\*) Virgilii Georgicon. Libro II.



ket, mint a' mennyien eddig azt cselekedték 's azokról irtak. A' külső országiak hazájiknak minden csekély szépségeit dicsekedve ábrázolják, sőt sokan közülök a' hollandiai békás mocsárokat 's az éjszaki Németország sovány parlagjait pompásan adják elő: más nemzetek historiai, physikai, mineralogiai, festői, gazdasági, kereskedői, orvosi 's t. e. f. utazások leírásaival bővölködnek, mellyek közül mindenik tárgybeli utazás leírása magában egy egészet formál, 's az olvasó közönség közül mindenik azt választja magának az olvasásra, a' mellyik tárgyat leíró utazás az ő gustusával megegyez. Vagynak humoristicus utazások leírásai is, mellyeknek szerzőji a' vén Plinius azon mondását tartották szemek előtt, hogy „Idem tamen cogor postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quaedam adolescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur. Nam descriptiones locorum non historice tantum, sed prope poetice prosequi fas est. Quod tamen si quis exstiterit, qui putet nos lautius fecisse, quam orationis severitas exigat: hujus, ut ita dixerim, tristitiam reliquae partes actionis exorare debebunt”. Csak mink Magyarok nem tudatjuk az idegenekkel hazánk kies és bájos vidékeit: 's ha vagynak is valakik, a' kik hazánkról irtak, — egy 's két lelkes Magyart kivéve — azok többnyire idegenek, a' kik az országutakon futva utaztak, 's magokkal honjokból erántunk és hazánk eránt balvélekedésekkel meg telve jöttek ide, következésképen igazán és helyesen nem is írhattak. Ezen okból bátorkodom magyar hazámfiainak ezen csekély észrevételemmel figyelmetes-kké tenni 's benne azt a' tüzet felgerjeszteni, hogy hazánk szebb vidékeit járják meg 's láthassák, hogy nemcsak az idegen vidékek azok, mellyeket becsülni 's a' hová utazni kell. Mig fiatal cavalierjaink a' Rhénus mellékét az egekig magasztalják, nem veszik észre, hogy ezen bájos vidékeket Esztergom 's Buda kö-

\*) Epist. II. 5.

zött, 's Uj-Palánkától, sőt már Belgrádtól fogva is egész Orsováig tulajdon hazánkban feltalálhatják: sőt ha az idegen beszéd hangja bájolja őket a' Rhénushoz, még azt is megel lehetik a' Duna mellékének legkiesebb vidékein. Mig a' Helvetusoknak havasait bámulják! 's a' világon csupán egyetleneknek lenni hiszik, ugyanazokat — a' Herschereket kivéve — fel találhatják Stiriában, Karinthiában, Tirolisban, Saltzburgban, a' mörvaországi Mährisch Gebürg ágazatai, a' cseh Mittel — és Ertzgebürgnnek Szakszonია határán elterjedő sorai, a' Silesia határát formáló Riesengebürg 's az austriai hegycsoportok igen szépek. Melly gyönyörű vidékek, 's melly felséges kilátások! A' meredek kősziklák mellyek minden szémpillantásban leomlani látszanak, a' csergő patakok, a' mélységekben zugó vad folyók — Wildbäche — és a' magosságról lerohanó vízcsetek, mind olly tárgyak, mellyek a' szívet különös érzéssel töltik be: és — mind ezeket hazánk határain túl kevés mértföldekkel feltalálhatják a' nélkül, hogy Európának egyik szegletéből a' másikba utaznának és költenének, sőt tulajdon hazánkban is mind megláthatják. Bihar vármegyében a' Réz és belényesi hegyek; Pilis, Esztergom 's Komárom vármegyékben a' Vértes hegyek; Posony, Nyitra, Trencsin 's t. m. vármegyékben a' carpathusi kisebb hegyek között egy románchos táj 's kilátás a' másikat váltja fel. A' ki vadon és borzasztó vidékekben gyönyörködik, a' járja meg az oláh illyriai ezred vidékében a' Duna mellett 's attól a' Karansebes és Krassó vármegye felé bényuló hegysort; Arad vármegyének Erdély határán való kőszálait; a' lipthói, árvai, thuróczi, zólyomi, szepesi, sárosi nagyobb carpathusi hegylánczot, 's több más vármegyékbeli és az erdélyi, tóth, horváth és dalmát országi tengermelléki bérceket, mind a' mellyeknek rejtekeit kies lejtők és völgyek, borzasztó magosságu hegykupok 's t. e. f., románchos keveredéssel ékesítik. Azomban az ezen hegyek között elrejtett völgyek nem olly puszták és lakatlanok, mint a' millyenek-



nek gondolni lehetne őket: favágók, zsindely és szálkészítők, deszkametsző fűrészmalomok, érczet olvasztó kemenczék, vashámorok, üveghuták 's t e f. találatnak imitt 's amott, mellyeknek műhelyeiből setét éjjeleken a' tüzes szikrák repülnek széljel, mellyeket látván, nem igen nagy költői képzelődésre van szüksége az ott járónak, hogy magának Vulkán műhelyeit képzelhesse. — Melly keveset tudunk még Austriáról, Stiriáról és Karinthiáról 'sa' t. a' mellyek reánk nézve *terrae incognitae*, ám-bár szomszédjaink, és mégis melly nevezetes országok! melly gyönyörűek bérceik, erdeik 's tavaik 's t e f.; a' híres *Montblanc*ról sem igen van fel-ségesebb kilátás, mint a' Glocknerről 's az austriai Schneebergről. \*)

De — nemcsak a' szemet gyönyörködtetik ezek a' festői szépségű hegyi tájakok, hanem a' természetvizsgálót, a' geo-és mineralogust, a' botanicust, zoologust 's a' t. is, úgy, hogy valamelly geonosticus vagy botanicus 's a' t. utazás hazánk hegyes vidékeiben akarmelly tudós figyelmét a' legtekélletesebb mértékben elégit ki. Azokban a' vidékekben, mellyekben a' vegetatio a' földmivelő szorgalmatosságának nem engedelmeskedhetik elegendőképen, a' bányászat annál gazdagabban jutalmazza meg a' fáradságot. — Hány nevezetes nagyobb és apróbb folyóvizeink vagynak, mellyek a' belső és külső országi egyesülést könnyebbitik 's a' kereskedést előmozdítják? mennyi orvosi kútfőjink csergedeznek, mellyek a' sinlődő betegeknek enyhülést és gyógyulást szereznek akkor, mikor már a' mester-

---

\*) A' *Glockner* havas ott fekszik, a' hol a' saltzburgi, tyroli és karinthiai határok öszveütköznek: magassága a' Schultes utazásában való trigonometriai mérés szerint 1998-öl a' tenger vizének színe felett; a' *Montblanc* 2450-öl; a' Budánál való Szt. Gellért hegye pedig 90-öl magossága, melly szerint erről lehet a' *Glockner* hasonlatosságot gondolni. — A' *Schneeberg* alsó Austriában fekszik a' stiriai határhoz közel, Bécshez pedig nyolcz mértföldre az egyenes, vagy magyarosan mondva, torony erányában való, távolságot véve: magassága a' tenger színe felett 1074-öl. Az értekezést író is volt rajta, melly utjáról másutt leszsz szó.

séges gyógyítás mindenkép ki fáradt, vagy véget ért a' nyavalya erejének meggyőzésében?

Országunk gazdag vegetatiója bizonyága a' déli éghajlat jóltévő befolyásának, melly földünket mindenféle hasznos növények hazájává teszi: ki nem tudja, hogy hazánk bő termésére nézve gabonátárháza a' szomszéd tartományoknak? hogy gabonája Triestből 's Fiuméből a' tengeren Olasz és Spanyol sőt néha Angolországba is ki vitetik? Ki nem kóstolta, vagy legalább hallotta hírét a' külföldön is, nectárhoz hasonló borainknak? Van e a' természetnek olyan szükségesebb productuma, melly nélkül szűkölködnénk? — Azt mégis meg kell vallanunk, hogy a' gyümölcs\*) és a' kerti vetemények tenyésztésében leghátrább van a' köznép a' gazdálkodás nemei között.\*\*)

Nagyobb és kisebb városaink; a' pompás paloták, mesterséges mulatókertek és erdők; a' sokféle plántálások, mellyek hazánk nagyjainak uradalmait 's a' nagy városokat ékesítik, — a' természet bájaival diszeskedő termékeny térségek, a' bércek ormain látszó hajdani nemesi várak és tornyok omladékai, mellyek a' régi idők drága maradványai, akarkinek is figyelmét magokra vonhatják. Mind ezen most előszámlált tárgyak 's a' vidékek leírása nem olly interesse nélkül valók, mint a' millyeneknek talán a' külföldiek gondolják, 's hazánkfijai nem Abderiták, mint sok idegenek hiszik. A' ki a' Magyarorról akar írni, annak magának is vagy Magyar-

\*) Különös, hogy nálunk a' köznép, kivált a' parasztság nem igen iparkodik a' gyümölcsfák nemesítésében, ámbár már sok helyeken ez is lábra kap, a' honnét sok részeiben hazánkknak, nemcsak a' szép, de még a' rosszsz gyümölcs is drága. Pesten 1831. egy váltó garason 14—20 szem szilvát, almát vagy körtvélyt szinte egy váltó garason kettőt, legfeljebb háromat adtak: a' hideg éghajlatu Szakszonában 1829. a' mi váltó penzünkre reducálva az ott való pénzt, egy krajczáron 12 szem szilvát vettem — egy szaksz ezüst garason 60 szemet —, szinte olly szép cseresznyét, hogy nálunk ollyat látni ritkáság, egy szaksz garason egy nagy tányérral.

\*\*) Angliába a' fejes és olasz káposztát legelőször Cromwell idejében vitték be és kezdték plántálni, azelőtt nem esmerték azokat az Anglusok.



nak kell lenni, vagy ha az író nemmagyar, legalább ötven esztendeig Magyarok között kell néki lakni, hogy azoknak genialis characterét 's nemzetiségét ki-tanulhassa.\*)

Az is nemzeti különösség nálunk, mellyel a' hazánk helyheztesét 's környülállásait nem esmérő 's az orránál tovább gondolkodni és látni nem tudó idegen vádolja országunkat, t. i. hogy nálunk nagy pusztaságok vagynak, a' mellyek által okoztatik — a' mint ők vélekednek — az ország népetlensége. Nincs nálunk heverő föld; minden hold vagy miveltetik, vagy rét, vagy legelő, — ambár ennek más móddal jobb hasznát is lehetne venni\*\*) —: ha a' magyarországi puszták nem volnának, hol nevelkednék ezután a' szép szarvas marha, a' sok juh 's t. e. f. 's mit ennék majd Bécs.\*\*\*) Azomban nem olly népetlen hazánk, mint a' hogy az idegenek vélekednek: igaz, hogy egész órákig elutazhat valaki a' nélkül, hogy helységet érne, de ha ér, tehát olyat ér, hogy egy többnyire népesebb mint tiz vagy több külső orszá-gi falu vagy kis város.\*\*\*\*) Mellyik külső ország

\*) Nem úgy, mint a' Magyarokat gyalázó ezen czimű könyv szer-zője: „*Die Ungarn, wie sie sind. Berlin 1831.*” — Hogy az ide-genek hazánkban melly formán laknak, 's nemzetünket és nyel-vünket mennyire becsülik, arra csak két példát hozok fel. Pesten ezelőtt több esztendőkkel egy — ha jól emlékezem — „*Vaterländi-scher Almanach*” jött ki, melyet valamely Zurfy — nevelő volt egy magyar uri háznál — és Habermann nevezetű magyarul nem tudó Németek adtak ki, a' kik ezen Almanachban a' Magyarok történe-teit irván elég rosszszul le, nem átalították azon magyar nemzetet, melly között élnek vagy éltek — mert nem tudom hogy még itt tartózkodnak e? — illetlen nevezetekkel érdeklenni, a' mint a-karki megolvashatja munkájokban. — Másik: ezelőtt mintegy 50 esztendőkkel a' Tiszán túl lakott egy vén franczia Sprachmeister egyszer azon panaszkodott, hogy ő soha sem látott olly ostoba nemzetet, mint a' magyar, már 40 esztendeje, hogy közöttök lakik és mégsem érti senki is. — Igen bizony, ha a' Magyar hazája határán kilép, már tartozik az idegen nyelvet érteni 's azon be-szélni; de Magyarországnak nevezetett Babelünk lakosainak több felénél idebent sem tud magyarul.

\*\*) Erről sokat lehetne írni, de a' nem ide való.

\*\*\*) Tudom én azt jól, hogy a' magyarországi ökrökön kívül is elég bőségében volna Bécs az ökröknek, de nem olly jóízűeknek, mert az istállón 's moslékon nevelt 's hizott marha husa sohasem olly jó ízű mint a' pusztakon neveltetett.

\*\*\*\*) A' szakszoniai Pírná — melly az ország nevezetesebb városai

mutathat Békés Csaba nevezetű falunkhoz hasonlót, melynek némelly írók szerint 17,700; mások szerint 23,000 lakosai vagynak?\*) Nem jobb e nekünk a' mostani népességünkkel megelégedni 's bőven élni, mint a' nagy népesség miatt a' szükséggel harczolni, mint a' szakszoniai Ertzgebürg szorgalmatos, de éhellolt lakosainak. \*\*)

Kereskedésünk is meg érdemli a' közönséges figyelmet, ámbár még nem lépett arra a' pontra, melyen kellene neki állani. Általában elesmért fenékregula az, hogy a' tenyésztetés — productio — és kézművészség — fabricatio — valamely országban csak a' készített dolgok szorgalmatos elkereskedése által neveltethetik, mert a' tenyésztetés lelke a' kereskedés, 's a' nélkül elnyomorodik a' kézművészség. Ezen közönséges fenékregulához tartozik a' mi hazánkra nézve még az a' különös meggyőződés is, hogy ha tenyésztéseink és kézművszereink nem olly virágzó állapotban vagynak, mint a' miilyenben lehetnének az ország belső gazdagságához képest, annak nem a' kézművesek nemléte, vagy azoknak ügyetlensége az oka, \*\*\*) sem pedig azoknál a' szorgalmatosság 's az akarat nem hibázik, hanem a' kereskedésbéli inger és a' közösülés, mely a' belső kereskedésre nézve mindaddig kevésbé moz-

---

közé való, csak 4000 lakossal diszeskedik; 's a' szász faluk olly kicsinyek, hogy a' pirnai evangelicusok superintendentialis parochiájához 42 kis falu van adfiliálva, mely egy órajárás kerületében fekszik mind Pirna körül.

*Csak hogy ebből mind a' földművelésre, mind egyébire is sok alkalmatlanságok származnak.*

Th.

\*) Az egész szakszen hildburgshauseni herczegségben csak 29,200; az anhaltbernburgi herczegségben 35,200; anhalt kötheni herczegségben 28,000; hohenzollern hechingeni herczegségben 13,000; lakosok vagynak 's a' t.

\*\*) Az értekezést író 1829. a' szász Ertzgebürgben járván, úgy tapasztalta, hogy abban az esztendőben a' zab és krumpli nem érhetvén meg, a' hó mind a' kettőt kint lepte a' földeken: buza vagy más ott nem terem.

\*\*\*) Meg kell vallani, hogy hazánkban elég ügyetlen és kontár mestermember van, de másutt is hol nincs ez? Parisban és Londonban is elég van ollyan.



dithatódik előre, míg a' kereskedésbéli ösztönök hi-jánosságával küszködünk.

A' földmivelés csaknem általjában, de kivált a' fő nemesség és a' birtokosabb nemesség uradalmai-ban és fekvő jószágaiban olyan lábon áll, hogy más országoknak is mustrául szolgálhat, ámbár e' rész-ben is sok idegenek mezei gazdaságunkat a' Kalmu-kokéhoz merik hasonlítani, nem esmervén azokat a' környülállásokat, mellyek nekünk a' gazdaságnak illyenforma módját javasolják.

Mint szinte minden nemzetnek, úgy a' Magyar-nak is valamelly különös és kitetsző nemzeti cha-ractere van, mellyet leginkább a' nemesség \*) 's a' köznép között lehet az ő eredeti tisztaságában felta-lálni, mert a' magyar fő nemes és a' városi nép, az ő idegen helyeken való gyakori tartózkodása 's az idegenekkel való társalkodása által az idegen nyelv-ből, szokásokból és magaviseletből nagyon sok ide-genségeket ruházott magára, úgy, hogy az, a' ki a' Magyar-t ezek után akarná megítélni, nagyon hibáz-na. Talán egy ország sincs a' világon, mellyben an-nyiféle nemzetek laknának összekeverve, mint ná-lunk, 's mind ezen nemzetek fentartották az ő nemzeti caractereket, vagy legalább igen keveset vett bé egyik a' másikéból: legszembetünőbb a' nem-zeti caracterek egymással való összekeveredése a' királyi szabad városokban, mellyekben többnyire az országban és az azon kívül lakó mindenféle nemzetek keveréke tanyáz együtt, mellyre való néz-ve nagyon megcsalatkoznék az a' vizsgálódó, a' ki a' mi hazánkat is azon általjában bevett maxima szerint akarná megítélni, melly szerint úgy tart-ják, hogy valamelly ország characterének moralis vo-násai legvilágosabban a' fő városban tetszenek ki, a' physicus vonásai pedig az ország egyéb részeiben.

---

\*) Egy bizonyos magyar gróf — a' ki, a' mint hallom, magyarul alig-ha tud, 's munkájit német nyelven írja — azt mondá valamelly társaságban, hogy „*in Ungarn kann man nicht weniger als ein Graf seyn.*” A' nagy tapasztalású és tudós gróf ezen mondását sokféleképen lehetne érteni.

Épen ezen hibás maxima az oka annak, hogy hazánkról az idegenek, a' kik többnyire a' bécsi országun, csak hazánk fő városáig szoknak utazni és ott egyet 's mást futólag megtekinteni, a' külföldön rólunk annyi balvélekedéseket terjesztenek el. \*) Nálunk épen meg kell fordítani ezen maximumát, 's a' ki az országot és a' nemzetet nem ismeri, az a' fő városunkat épen nem analysálhatja. — Az eredeti Magyar erős tagu, rendes egyarányuságu a' reste állása, elevenséggel teljes és nemzetiségében büszke: valamint nemzeti caractere, ugy viselete is megkülönbözteti a' Magyarat az idegen nemzet-től. — Sokan az idegenek közül a' Magyarat durvának 's pallérozatlannak tartják: igen, hogy nincs meg benne a' nagy világi sima változóság, de ha más nemzetek köznépével egybehasonlitja valaki a' Magyarat, valóban mindég a' Magyar fog nyerni. Ne vegye senki rosszsz néven, ha azt állitom, hogy én több idegen országokat megjárván 's az ott lakó köznépvel egybenhasonlitván a' Magyarat, azon tapasztalásomat jelentem ki, hogy a' legutólsó Magyar nem alábbvaló annál, — sőt még a' nálunk is pallérozatlannak tertatott Oláh is sokkal barátságosabb és készebb a' szolgálatra, mint sok, a' pallerozottságáról nevezetes nemzet, melly állításomat példák-kal is meg tudnám bizonyítani, ha attól nem tartanék, hogy másokat megbántok, azért nem is nevezek egyet is. Vétkül tulajdonítják az idegenek a' Magyaroknak azt is, hogy a' megrögzött régi szokásait, mellyekben az ő eleji 's maga is felnőnek, az, annál ha nem rosszszabb, legalább nem mindenkor jobb idegen szokásokkal nem örömet cseréli fel; hogy nemzetiségéhez, nemzeti törvényeihez ragasz-

---

\*) Dresdában látemben az esmerőseim között volt tudósabb emberek is hazánkról nem volt egyéb vélekedések, mint az, hogy nálunk a' nemes ember mind katona, — bár ugy volna; hogy az egész nemzet mind catholicus, — tudhatták volna, hogy hány protestans tanuló jár Lipsiába, Jenába, Haláha 's a' t.; hogy nálunk a' paraszt is mind latánul beszéll; 's hogy a' magyarországi paraszt mind rabszolga. Híjába iparkodtam őket az ellenkezőről meggyőzni.



kodik, 's azokat nem akarja változtatni: erre én egyebet nem mondok, mint azt, a' mit az *Oesterreichischer Beobachter* az 1827. esztendei octóberi valamellyik darabjában jelentett ki\*): *Dass jede politische Unternehmung, wie gross und philanthropisch sie erscheinen möge, für voreilig und unzeitig, also verderblich zu halten sey, wenn sie mit den alten Grundsätzen der völkerrechtlichen Legitimität auch nur in den leisesten Widerspruche stehe.* Szegény Magyarinak az idegenek azon ártatlan közmondását is torkára forralják, 's döllyfösnek és tudatlannak tartják érte, ha azt meri a' száján kiereszteni, hogy *extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita*: ez a' közmondás a' Magyarra nézve, kibe a' nemzetisége bele rögzött, valóságos igazság. Igaz ugyan, hogy a' máí világ azt tartja hogy *ubi bene, ibi patria*; ez a' principium valóban jó is lehet az ollyakra nézve, a' kiknek házok a' hátokon 's kenyerek a' keblekben, de a' Magyarra nézve, a' kiben születte földjéhez, szokásaihoz, ételeihez,\*\*) élete módjához, nemzetiségéhez 's constitutiójához való ragaszkodása második természeté, sőt élete erévé változott, nem igaz; de nem is lehet igaz: a' kinek szülötte földjén akarmelly csekély öröke van is, a' kinek ott atyafijai 's baráti vagnak, a' ki a' magyar olcsó és jó élethez szokott, a' nem leket gothusi vándorlóvá 's nem fogadhat el akarmelly krumpli termő sovány parlagot hazájának.

Nemzetünk az idegen nemzetekre való politicalai befolyását elvesztette, azért tehát szükség, hogy azon elsőégi jelességeinket, mellyekkel a' természet; 's törvényes kiváltságaink, mellyekkel constitutionk bennünket megajándékozott, 's a' melly

\*) Lásd Allgemeine Zeitung Nro 285. pag. 1138. 12. Oct. 1827.

\*\*) Ha a' Magyar a' jó zsiros eledeleken 's jó borain nevelkedvén fel, a' külföld sovány ételeihez, nevezetesen a' Szászoknak és Burgusnoknak medicinához hasonló vékony 's rossz kávéjához — mellyel ott minden koldus él — 's az éhelhalást kergető *Butterbümchen*-jehez nem szokhatik, és életerőt adó magyar ételeit nem felejtethi, azt néki tudatlanságnak 's gőgösségnek tulajdonítani nem lehet.

bennünket más nemzetek előtt is felemelt, tovább is megtartsuk. Nemzeti büszkeségünk — mellyet sok éretlen idegen gunyol — nemzetünknek az a' palladiuma, melly characterünket a' környülállások sulya alól felemeli. A' nemzetünk között egyáltalában uralkodó szerényes vagyonság 's az elegendőségig való szorgalmatosság által erősített moralis értelem azt cselekszi, hogy a' nemzet palérozottabb részének nagyobb fele az elme mulatságait is szeresse \*). Hogy ne izgatna minket minden jóra, szépre és felségesre az a' természet, melly minden oldalról az ő előnkbe halmozott szépségeivel 's bőségével a' véle való élésre ösztönöz? — Közöttünk a' political factiók és az egymás ellen törekedő ellenséges indulatok nem küszködnek, 's a' békesség csendességében nyugosznak, melly közöttünk is a' mesterségeket és a' tudományokat olyan polczra helyezettette, hogy Schillerrel mink is elmondhatjuk:

... die Sonne Homers, siehe! sie lüchelt auch uns?

MINDSZENTHY ANTAL.

## A l a p m o n d á s.

Kitkit születéséhez, vagy hivatalához mértékelt módon kell czimezni. Valakinek kissebb czimet adni, mint érdemel, illetlenség; nagyobbbat nyujtani pedig, mint illik, neveltető tudatlanság; melly falun a' szilvafák számát, és a' városban a' ruha mi voltát szokta sinórmértékül venni.

Ponori THEWREWK JÓZSEF.

\*) Ha nálunk a' magyar gazdaasszony és leány, mint odakin más országokban a' suszter és schneider felesége 's leánya egész napokon által románokat és verseket nem olvas is, azért őket nem lehet ostobasággal és pallérozatlansággal — ungebildet — vádolni, mint a' hogy sokan tésznek, mert jobb, ha a' házi kötelességeiknek eleget tésznek olvasás nélkül, mint sem annak következtében gondolkodások módja 's moralitások elfelejtődnek.



## *Sz..a barátom születése napjára.*

Jövel dicső nap! melybe barátom a'  
 Nemlétel ájult burkaiból kitört,  
     'S zajos világunk tengerében  
     Élte hajója evezni kezdett.  
 Mint a' hanyatló alkony után, midőn  
 Álomvarázsló szárnyai leplezik  
     A' csendes éjnek, fellegetlen  
     Ormait a' kiderült egeknek,  
 Legbájolóbban tündököl a' szelid  
 Hóld többi kissebb égi tüzek között:  
     Dicső nap! úgy ragyog sugárod  
     Minden egyéb napokon keresztül.

Jövel! felettünk, a' boros ős a' hány  
 Gyümölcsöt érlel, fényedet annyiszor  
     Terjeszd ki; boldogság virágít  
     Hintsd rokon érzetű sziveinkre.

Hát meszsze szorgos gondok eredjetek:  
 Ma vignak illik lenni. Szeretteim!  
     Igyunk aranyszín csillogásu  
     Nedveket tünnepi áldomásul.

Szelid barátság! Menny adományja, tedd  
 Lelküinket egygyé forrni; ne hagyj el, ó!  
     Ne hagyj el éltünknel korábban,  
     'S míg örök éj szemeinkre nem jó.

Theseus leszállott Pirithoushoz a'  
 Halál setét honjába; Orestesért  
     Kész volt Diána templomában  
     Hü Pyladesse az áldozatra.

Virgil öröklő oszlopot alkota  
 Két hősi sirján.\*) Vajha! nevünket is  
     Emlékezetben tartanád, ó!  
     Ritka szivekbe lakó barátság!

Fel-Apáthi MOLNÁR SÁNDOR.

---

\*) Fortunati ambo! (*Nysus et Euryalus*) si quid mea carmina possunt,  
 Nulla dies unquam memori vos eximet aevo. *Virgil. Aeneid.*

## *Chegery András.*

---

**M**ár a' tizenhatodik században sem volt magyar hazánk az írók szükiben, de azoknak nagyobb száma az idők viszontagsága, 's majd két századokig tartott külső 's belső háboruk miatt feledékenységbe jutott, a' mellyből a' magyar világgal tsak most kezdjük őket nem kevés fáradsággal megismertetni. Ezeknek számából való Chegery András is! ki is illy czimű könyvet írt: „

„Historia az Jerusalem varasanak veszedelméről Titus Vespasianustól, Az mint meg vetetet az Sidoknak nagy romlasokal. Debrecembe. Nyomtatott Komlos Andras által. An: Do. 1574.“

Az egész könyv kissebb negyedrétkben áll 32 lapból; látott másodszor is napfényt ugyantsak Debretzenben 1577.

Sándor Istvánt kivéven, a' ki magyar könyves házának 241-dik lapján így adja elő: „1574. Ott (Debretzenben) Historia a' Jerusalemnek veszedelméről Titus Vespasianus alatt:“ semmi nyoma sinsen ezen könyvnek a' magyar literatúrában.

Ezen historia is, mint majd minden azon idő beliek, versezet és acrostichon, a' melly is így áll:

„Josephi Jvdai cognmeento Fnvü viri cnarisimi hostoriographe de bnho ivdaio commissio cvm Romanis se eversione vrbis vltima Jerosolimorum Tnto et Vaspasiano imprantibus e greco in latinvm per Rvffinom Arviliensanm interpretam translatvm per Andreem Chegeril facta in hangaricvm idioma e latino taductum amsataegse.“



Birtam ezen ritka könyvnek mind a' két kiadását, melyekből az első a' magyar nemzeti museum-ba, a' második pedig T. T. Wadasi Idősb Jankowich Miklós ur könyvtárába jutott.

Kolosvártt 1831 eszt. Junius 18-dik napján.

BURIÁN PÁL.

### *Alapmondások.*

Némelly író önviselte goromba 's beszédje darabos, mint a' szítálatlan kukoriczaliszt, melyet kására öröltek.

„A' két rossz közül a' kisebbet kell választani.“ Ne küld el szolgálatodból régi cselédedet, csak azért, hogy ujat fogadha'ss; mert a' vérrel megtelt piócza nem olly ártalmas, mint az ehés.

„A' kalamárisból, akár irnak, akár nem, kifogy a' tinta.“ Igaz: de az a' valódi okos ember, ki nem engedi, hogy a' tinta kalamárisából haszon nélkül fogyjon ki.

Holló hollónak nem vájja ki a' szemeit, mivel mindketten kormos anyáktól származtak és semmit sem mivelnek. — De a' fazekas a' fazekast gyűlöli, mert különböző eredetűek, és sárga agyaggal dolgozván, módjok van egymást hajigálni 's bepiszkolni.

A' sokadalomban a' fazekasok rakhelyei körül megjelent vásárlók ha a' látott miveket hideg vérrel meg nem vizsgálják; hanem az olcsárló kontárok rossz portékájit megveszik: hasztalan vesztegetik pénzeket, és magokat azzai bélyegeztetik meg, hogy minden okos ember őket a' mocskolódó himpeller fazekasokhoz fogja számítani.

Petőri THEWREWK JÓZSEF.

*Az isteni gondviselés igazságos ez életbeli szerentsére és szerentsétlenségre nézve.*

(Goldsmith falusi predikátora — The Vicare of Wakefield — a' tömlöztben.)

---

**B**arátim, gyermekeim és bajtársaim! Ha a' jónak és rosznak elosztásáról gondolkodom, úgy találom, hogy az embernek sok öröm, de sokkal több ürmön 's szenvedés jutott. Ha az egész világot eljárnjuk is, egy embert sem találunk, ki olly szerentsés volna, hogy többet nem kellene néki kívánni. De ezereket látunk naponként, kik önkéntvaló halálok által azt mutatják, hogy semmit sem volt reményleniek. Ezen életben azért, úgy látszik, tökéletesen szerentsések nem; de egészen szerentsétlenek lehetünk.

Miért szenved az ember így? Miért szükséges néki szerentsétlen lenni, hogy az egész boldog legyen? Miért szükséges az egész tökéletességéhez az egyes tökéletlen? — Olly kérdések ezek, melyekre soha senki meg nem felelhet, és a' mellyre való megfelelés szükségtelen is volna. Az isteni gondviselésnek jónak tetszett, kívántságunkat e' felől ki elégít tetlen hagyni; 's azzal megelégedni, hogy e'felől vigasztalást nyújtott. Ezen helyheztetésében az ember a' philosophiához folyamodott; és az ég látván ennek elégtelen vigasztalását, a' vallást adá segédül. Ugyanis a' philosophia vigasztalási kelleme-tesek; de sokszor tsalókák. Azt mondja a' philosophia, hogy az életnek sok kellemei vagynak, tsak akarjunk velek élni; a' szenvedések ellenben elkerülhetetlenek ugyan ide alatt, de rövid lévén az élet, hamar elmulnak. Ezen vigasztalás egyik a'



másikat eltörli. Mert ha kellemetes az élet, ha rövid, szerentsétlenség az; ha hosszú, sokáig tarthat szenvedésünk is. Így a' philosophia erőtelen; de a' vallás teljesebb vigasztalással. Az ember, ugymond ez, csak azért helyheztetett e' világra, hogy lelkét kimivelje és egy másik életre készítse. Ha a' jó ember halandó sátorát leteszi, és mint megditsóult lélek tűnik fel, úgy találja, hogy itt alatt, mennyeknek országát, boldogságot készített magának, holott a' gonosz, ki gonosszággal fertőződött meg, gyötörődve hagyja el testét, és akkor veszi észre, hogy előre az eget boszuját vonta fejére. Azért a' váláshoz kell tartanunk magunkat minden helyheztetésünkben, hogy vigasztalásunk legyen. Mert ha már szerentsések vagyunk, örvendetes gondolat, hogy ezen szerentsénk vég nélkül való leszsz; ha pedig szerentsétlenek vagyunk, vigasztalás az, hogy van egy hely, a' hol a' béke 's nyugalom megadatik. Így a' vallás a' szerentsésnek tartós boldogságot, a' szerentsétlennék szenvedései megszűnését igéri.

A' vallás ugyan jóltévő minden emberek eránt, de a' szerentsétlennék különös jutalmat ígér. A' beteg, a' meztelen, a' jövevény, a' megterhelt, a' fogoly mindenütt vigasztalást talál a' sz. írásban. A' mi hitünk fejedelme mindenütt a' szenvedő emberiség barátjának mutatja magát, és a' világi barátok ellenére, minden vigasztalásit az elhagyattakkal közli. A' gondolkodni nem tudók ezt részrehajlásoknak, méltatlan elsőségnek kiáltották. De nem gondolják meg, hogy az égnek sinsz hatalmában az örökké tartó boldogság ajándékát az itt boldogra nézve olly kedvessé tenni, mint a' szerentsétlen szenvedőre nézve. Amarra nézve az örökkévalóság csak folytatott boldogság, mert legfeljebb csak nevededik az, a' miben itt részes; erre való nézve pedig dupla szerentse, mert itt, a' szenvedésektől megszabadítja, és amott mennyei áldásával bétölti.

De az isteni gondviselés még egy más tekintetben is kedvezőbb a' szegényekre, mint a' gazdagokra nézve; mert a' mint a' siron tul való életet

reájok nézve kíváncsiabbá teszi, úgy az utat is oda, nekik megegyenesíti. A' szerentsétlen eléggé meg van ismerkedve a' gyötrelmekkével. Békével hajtja le nyomorult fejét, ki földi javaiban nem bízhatik, és ki csak vékony szálakkal van az élethez kötve. Végbutaságakor csak a' természet nehéz hartzát érzi, melly semmikép nem nagyobb, mint azok a' fájdalmak, mellyek előbb nyomták; mert a' jóltévő természet úgy van intézve, hogy a' fájdalom bizonyos grádusa után érzéketlenek vagyunk minden más újabb fájások eránt, mellyeket a' halál hoz halandó testünkbe. Így az isteni gondviselés a' szerentsétlennek két elsőséget engedett a' szerentsés felett: nagyobb készséget a' halálban, és az után ama' teljesebb örömet mennyekben, melly az itt kiállott szenvedésekből következik. Ez a' teljesebb öröm barátim, nem tsekély haszon, és úgy látszik, egyik ága a' szegény Lázár boldogságának ama' példabeszédben; mert jóllehet, mennyekben volt és a' mennyei életnek minden gyönyöreibe részesült már, mégis, mint boldogsága grádusa, úgy neveztetik az, hogy előbb gyötrettetett, mostan pedig vigasztaltatik, — előbb próbálta a' nyomorúságot, mostan pedig tudja, mi a' boldogság.

Látjátok barátim! a' vallás megadja, a' mit a' philosophia meg nem adhat. Megmutatja, hogy igazságos, részre nem hajló az isteni gondviselés, mind a' szerentsés, mind a' szerentsétlen eránt, és az örömben való részesülés, nagyobb részt egyenlőképp van kiosztva. A' gazdagnak mint a' szegénynek a' jövőendő életben egyenlő boldogság van ígérve, egyenlő reménység lelkesitheti őket; de ha a' gazdagnak itt az az elsősege, hogy több örömben részesülhet, a' szegényé ellenben utóbb az a' végzetlen öröm, hogy tudja, mitsoda előbb gyöttrődni, azután pedig végtelen boldogsággal megkoronáztatni. Ha ezt tsekély nyereségnek mondanánk is, örökkévaló ez, és tartóssága által kipótolja, ha az ideigvaló boldogságnak mostani elevensége által talán valami elsősege volna.



Ezek tehát azok a' vigasztalások, melyekben egyedül a' szerentsétlen részesülhet, melyek ötet embertársain feljülemelik, habár hátrább van is náluk helyheztetve. — Ha a' szegények nyomorúságuságit esmerni akarjuk, esmernünk kell az életet, és terheit hordoznunk. A' ki sokat beszéll, annak ideigvaló hasznairól olyast mond, a' mit senki sem hisz, és senki sem követ. A' kinek megvan, a' mi élete eltartására 's vidámitására szükséges, nem szegény; a' kinek nints, valóban szegény az. Ugy van barátim! szegények vagyunk mi, semmi erőlködő eleven képzelődés, ki nem elégitheti a' természet szükségét, a' sanyaru tömlőtzi levegőt kellemetessé nem teheti, vagy a' megszakadó sziv dobogását le nem tsilapithatja. Mondja bár a' philosophus puha vánkosáról: mind ennek ellentálatni. Az ellentállásra való törekedés hiszen, a' legnagyobb fájdalom. Meghalni nem nehéz, akarki is meghalhat: de gyötrődni rettenetes, és ezt ember ki nem állhatja.

Tehát barátim! mi reánk nézve különösen drágák legyenek a' vallás vigasztalási. Mert ha tsak ebben az életben volna jutalmunk, bizonyára a' legszerentsétlenebbek volnánk. Ha e' setét falak közt körülnézék, melyek bennünk rémitve 's fogva tartanak; ha a' pislogó világosságot nézem, melly nekünk tsak e' hely ijesztesit mutatja, — ezeket a' rablántzokat, melyeket, a' kegyetlenség rakott reánk, vagy melyeket a' vétkek szükségessékké tettek, ha ez elvont ábrázatokat nézem, ha hallom a' mély fohászzkodásokat, — óh barátim! melly boldogság, ha mind ezt a' mennyei étellel tseréljük fel.

A' levegői határtalan égi látkörön keresztül repülni, az örökkévaló ditsóság sugárin melegedni, vég nélkül való örömekeket zengedezni, semmi felvigyázótól sem függeni, ki fenyegetne, vagy kegyetlenkednék, hanem mindig az örökkévalóság kutfejét előttünk látni, — ha reá gondolok, a' halál örömpósta leszsz reám nézve; ha reá gondolok, legélesebb nyila legbátorságosabb düledé-

kem; ha reá gondolk, ez az élet legkevesebbé sem kívánatos előttem; ha reá gondolk, mindent megvetve taszítok el magamtól. Királyok az ő palotájikban illy nyereség után kívánczozhatnak; de mi megaláztatottak ez után óhajtozhatunk.

De meg is nyerjük e hát mindnyájan ezt? Meg, bizonynal meg, ha utánna törekedünk, és vigasztalás reánk nézve, hogy sok kísértetektől megmenekedünk, mellyek megakadályoztathatnának. Törekedjük tsak utánna, megnyerjük bizonynal, és a' mi vigasztalás rövid idő múlva. Mert ha visszatekintünk eltöltött életünkre, csak egy tenyérnyinek tetszik az; és akármikép gondoljuk is a' még hátra lévő időt, csak rövidre nyulik az. Ha öregülünk, a' napok kurtábbaknak látszanak, és mennél inkább megtanuljuk esmerni az időt, annál kevésbé vesszük észre tartósságát. Azért legyünk békével, mert ma holnap végén vagyunk utunknak. Lerakjuk nem soká a' nehéz terhet, mellyet az ég reánk rakott, és jöllehet a' halál a' szerentsétlen egyetlenegy barátja, a' fáradt vándort egy ideig a' jövendőre nézve csak csalogatja, mint árnyéka közelebb közelebb jön, viszont eltávozik tőle, eljő mégis bizonyára, nem sokára az idő, a' hol megszűn fáradtságunk; a' hol, örömmel tekintünk vissza kiállott szenvedéseinkre; a' hol minden kedveseink és mind azok, kik méltók voltak barátságunkra, körülöttünk lesznek; a' hol boldogságunk kimonhatatlan és mind ezeknek koronája — véghetetlen fog lenni.

HORVÁTH JÁNOS.

---

### *Kettős kötelem.*

Két édes kötelék tartván leszorítva valómat,

Árnyékeletemet mennyével színezi.

Képem másaival békéltetsz óh te, barátom! —

Bámulok Esztimben mennyei virtusokat.



## *A' nyelvről és szüksége határaitól.*

---

**L**elkünk halhatatlansága 's eszünk után a' nyelv legnagyobb ajándéka az Istenségnek, sőt eszünk, melly által az isteni teremtményeknek legelsőji vagyunk, nyelv nélkül gyakorlatlan és majd tsaknem hasztalan maradna, hasonló azon tűzszikrákhoz, melyeket hogy tűzkőből kiűthessünk, atzél szükséges.

A' nyelvnek köszönhetjük tudományunkat, mellyet elejink tapasztalások által szerettek, örökség gyanánt reánk hagytak, mi pedig naprólnapra gyarapitunk. Az ész, az akarat és a' nyelv, olly összekötéssel vannak, hogy az egyik kimivelése avagy miveletlensége másiktól függ.

Nagy lévén a' nyelvek száma, nehéz és idővesztő akármellyik tökéletes megtanulása; és azért, ha csak Mezzosante bolognai oktató ur különös tulajdonságaival nem birunk, ki 32 nyelveket tud 's jól beszél, és még valami 40 más nyelveket ért, csak egynehány nyelvek lehetnek iparkodásunk tzélja.

Mondom, egynehány nyelvek, mert egy nyelv kedves hazánkban, mellyben sokféle nemzetekkel van dolgunk, kiket számos és véres háborujink által elpusztított országunk szükséges megültetésére szívesen elfogadtunk, elégtelen, vagy csak azokra nézve elég, kik soha születések helyéből máshová nem szándékoznak menni.

A' köznépnek tudniillik, ki gróf Széchenyi István velős okokkal előhozott vélekedése szerint magyar nemzethez még nem tartozandó, ha születése helyében akar maradni, tsak azon egy nyelv szükséges: melly azon a' helyen uralkodik, legyen ez magyar német, tót, horvát, oláh, vagy akármellyik nyelv.

A' ki mindazonáltal más szomszéd vidékekkel akar kereskedni, azon szomszéd vidékek nyelveit is értse, ki tisztségekre méltó akar lenni, magyarul

és deákul szóljon és írjon, hogy kötelességének eleget tehessen; ki pallérozással magának nevet akar szerezni, vagy követségekre és más fő tisztségekre elszánja magát, még németül, francziául, olaszul, anglusul és talán görögül is tanuljon, szükséges.

Ezekből láthatjuk, hogy hazánkban több nyelveket tudni kell mindeneknek, kik vagy más nemzetekkel akarnak foglalatatoskodni, vagy tisztségekre lépni, sőt még azoknak is, kik a' tudományokban előmenetelt kívánnak tenni, mivel erre nézve szükséges, hogy azok kutfejekből meríttessenek. Sok hazánkfijainak javára azt ohajthatjuk tehát, hogy minden nálunk szükséges nyelvek megtanulására olly gramatikabéli ösvényt készítenének azon nyelvek oktatóji, hogy az idő megkimélésével lehessen tanulni azon szükséges nyelveket.

Minémüségéről a' nyelvek tanításának nem szóllok; olly ösvényt írni, a' melly nemtsak a' nyelvek tulajdonságának, hanem azoknak is feleljen, kik a' szerint valami nyelvet tanulni kívánnak, nem kevés dolgot ad; és tsak igen járatosoknak dolga, mellyek számából magyar nyelvre nézve a' mostaniakból Márton ur, ki sok esztendőken volt tapasztalása után észrevételeit írta a' magyar nyelv tanítása módjáról.

Metastasio apátur észrevételei, mellyeket 1752 egy magyar zászlós ur kívánságára közölt (opere post humi. III. R. 75 L.) nemtsak olasz, hanem más nyelvekre is alkalmasak. Magyar nyelvről is (ámbár egy európai nyelvvel sins atyafisága) mondhatjuk, hogy olvasásnak legszükségesebb regulai említése után az olvasáson kell kezdeni ezen nyelv tanítását, és hogy két napi olvasás elég arra, hogy a' tanuló mindent tanuljon, a' mi néki az olvasásról névmások esetjei és számairól tudni szükséges. Az igékre nézve hasznosnak mondja naponként fenszóval gyakorlott olvasását egy vagy két igéknek minden módokon és időken keresztül.

Egyéberánt ezeket is a' tanítványok különbségéhez szükséges alkalmaztatni, mert gyermekeket,



kik még nem esmerik a' nyelv részeit, és annál kevesebben azok külömbégeit 's tulajdonságait, más-kép szükséges tanítani, és ismét más-kép azon lett embereket, kik az anyai nyelvet megesmervén, arra való figyelmetességeknek hasznát vehetik.

Szükséges tehát, hogy tanítványaik különségére alkalmaztatott ösvényt válaszszanak a' nyelvtanítók, és szükségtelenül ne vesztegessék rövid életünk egy drága részét, a' mit kinekkinek arra kellene fordítani, hogy sok nyelvek megtanulása okáért ember korában nemtsak hat vagy tíz esztendő's gyermekhez illendő elmék tulajdonságaival dicsekedhessek, hanem legpallérozottabb embernek mondathassék.

Vannak minden nyelvben illy kérdések, mellyek nélkül a' nyelv tulajdonságok és szépségek fennmaradhatnak, fen is maradnak; ezeket tehát fő tzélnak venni szükségtelen, sőt nevetséges. Tsak grammatikusokra nézve igaz marad azon mondása egy írónknak (Minerva 1824. I. 849) A' nyelv olly drága kints, hogy egyetlenegy szó is megérdemli az idő- papiros-és téntavesztegetést. Másoknak — ámbár igaz, hogy a' nyelv drága kints — Horatz mondása: *penes arbitrium est et jus et norma loquendi*, legyen mindig szemrei előtt. Még a' latán nyelvben is (ámbár ennek kimiveltetése kérdést nem szenved) némelly tsekélységek eránt mai napig többféle a' vélekedés. Mások *auctor*, *seculum*, *femina*, *cetera*, mások *autor*, *saeculum*, *foemina*, *caetera*, irnak. Német nyelvben sokan *y*, *th*, *vh*, *ah* és több illyen betűkkel élnek, a' hol mások *i*, *t*, *v*, a betűket elegendőknek mondanak a' nélkül, hogy azért más jutna eszébe valakinek, mintsem azon közönséges mondás: *hanc veniam petimusque damusque vicissim*. Ezen vélekedése vala Baróti Szabó Dávidnak is, mikor gramatikabéli észrevételeit írta, most pedig gróf Széchenyi Istvánnak Világ nevű gyönyörű munkájában (241 és köv. lap.) Egyéberánt azokra nézve, kik a' stylus formálásáról gondolkoznak, igen hasznos azon fordítás módja, mellyet Gibbon 's Dagnesseau után *superint.* Kis János ur és utóbb S. I. R. P. ur (Tudom Gyűjt 1829. IV. köt 45 l. és XI. 16 lap.) javasolnak.

# B ö l c s ő d a l.

(Egy regéből.)

**B**elbel, kis bajazzo!

Leendő nagy bohó!

Rád Muza nem mosolyga;

De ezer ördög bolyga

Körülötted, születésedkor,

És benned pokolbeli hév forr.

Belbel, kis bajazzo!

Leendő nagy gubó!

Fecskefészket adok,

Egy denevért fogok,

'S számodra megsütöm,

Ha sátramot fűtöm.

Belbel, kis bajazzo!

Leendő nagy zajgó!

Midász nádja hajlik feléd;

Büdösbanka szárnyal eléd.

Belbel, kis bajazzo!

Tiéd a' füles ló!

Kin felnyargalsz nem sokára,

A' vakondok turására.

'S innen gágogod Auróranak,

Az hektikás kisaszszonykának,

Sok csiribiri nótád.

Belbel, kis bajazzo!

Leendő tükfilkó!

Mig el nem visz a' manó!

Mig el nem visz a' manó!

Ponori THEWREWK JÓZSEF.



## *A komondor és farkas.*

---

**A'** komondor igaz hűségét talpig ösmervén a' juhász, azért bátorkodott eltárgulni a' nyájtól és azt tanult eszére bizni. Vigyázó szemekkel kullogva íme itt lépdegél egy farkas a' nyáj felé. A' kuvasz észrevévén, vicsorgó fogakkal megtámadja, és őt oroszláni erővel üzőbe veszi.

Komondorok éke! kérlek ne bánj vélem olly mordul; hiszen csak egy kérdést jöttem tenni, ha azt fejtéd, barátságos ölelkezés után elválhatok tőled. Szólla az ordas.

A' meglehet, csak rövideden mond ki.

Alázatos leborulással hason csuszva könyörögvén, ezeket mondá: ha bátorkodom szóllani, nem te vagy e a' farkasok vezére? mert én szőröd, testállásod 's hatalmad ereje leírásából másoktól úgy hallottam.

A' vagyek, 's aztán?

Ó hát ugy boldog minden hozzád tett lépésem! kérlek, fogadj el szolgálatodra! nemem valóságára ígérem, hogy mindenekben hív lések.

A' meglehet. De hallod e? a' te ragadozó 's igazságtalanul élő társaidat elhagyván, a' kormányról letettem, és magam is szolgálatra álltam. Hát téged hogyan tartsalak én?

Hogyan? ugy, hogy ha te én érettem jótállasz, rajtam is segítesz, de magadat is sorsodhoz képest nagyobb urrá teszed; mert én mind a' mellett, hogy értted mindent elkövetek, élelmedre valót is megszerzek, és így innepi csendben tölthetd örömnappjaidat.

Helyesen lesz! jótállok értted, csak szavad pontig teljesítsd.

Az urjongató reszkető tisztelettel járula jó barátja enyhelyéhez és várta a' jó szerencsét. — Egyszer a' nágy kamasz nagy meghitten távolabb a' nyájtól terhes gondokba merülve sétála. Az alatt a' jó frigykötő nagy éhgyomru széjjel nézvé, — midőn magát egyedül érezné, közibe vág a' nyájnak, és belőle egy jó pecsenyének valót elragad. Szaladása közben rémitő hangon ezt urjongatá: Lágy pásztor előtt gyapjat rug a' farkas. Azzal elvivé a' jó ürüt.

BÓTA JÁNOS.

### *Rejtett szavak.*

A' vizeken lézzeng, vég nélkül disze fejednek;  
Mindent csak végső részével kedvel az ember:  
Első tagja pedig kétlő feltételi szócska.

*Hajó.*

Két tagu szó, tolvajmadarat tesz, végbetű nélkül  
A' forrón szerető társoknak kölcsönadója;  
Tedd első tagját végsővé, 's gyermeki kéz lesz.

*Csóka.*

Kurta szavacska vagyok, 's mégis két értelem anyja:  
Vagy vénkort jegyzek, vagy drága gyümölcsös időtájt:  
Megfordítva takács üzi kézzel 's lábbal ígémet.

*Ósz.*

Téj az anyám nékem, mellynek föle mostoha nemzöm,  
'S bármí fanyar vagyok is: de nevenben büszkő lehetnék,  
Mert rokon ez számos bölcs és széplelkű tudóssal:  
Ugyde az elmétlen könyvgyártók szinte magokra  
Öltik szép nevemet velem egy természetők által,  
'S így büszkélkednem nincs mit, halaványulok inkább,  
Szégyenülök, mint páva koszos lábára tekintvén.  
Hagyd el végbetűmet, sebedet gyógyítom azonnal;  
Amde ne vedd fejemet; mert testem adódat irandja.

*Író.*



Mint a' czifra madár egy kézből másba sikamlik,  
'S játszó asztalodon sok időd és pénzed emészti:  
Két tagu szó, 's első vad része jelenti ki, mit szül.

*Kártya.*

Kéttagu szó, barmod tápláló fűszere télen:  
Végbetűjét hagyd el. 's a' tűznek gyermeke 's anyja.

*Széna.*

Büntetnek vélem, két ágom dupla ütést ejt,  
Első részem idő, a' másik vármegye 's város.

*Korbács.*

Első részemben elsülyedsz, másika védhely  
Ellenség ellen, nem utolsó város egészen.

*Sárvár.*

Egytagu szó, vagy név, vagy igének törzsöke; vedd csak  
Névként, fára mutat, mellyből kosarat köt igéje,  
Hogyha fejét vágod, fuss; mert megkerget azonnal.

*Fűz.*

Harmadik a' gabonák közt. Első része hegyes szer,  
'S eszköz a' bőrvarrásra, utolsó tagja, ha duplán  
Ejtetik, édesatyát szolít hiv gyermeki szájjal.

*Árpa.*

A' madarak fejedelme vagyok, nevem egy tagu szócska:  
Bár fordítsd meg; azért megmarad, a' mi vala.

*Sas.*

Zengedező testem belből lesz, vagy pedig érczből:  
Vedd fejemet, 's mindjárt bókolnak kurta nevemnek.

*Hur.*

Egy kis szócska ugyan, mégis két értelem anyja:  
Névként, bár gyakran pusztit, nincs nélküle élet,  
Mind kenyered, mind más étked csak nála kovad meg;  
Mint ige varr. De mivel? Végétől fosztva, magával.

*Tűz.*

Két tag, lószerszám, elején barmok legelésznek;  
Végő része pedig vadat ejt, ha vigyázva cselekszed.

*Gyeplő.*

LENCSES.

